

Prijevod djela:

Hadikatus-salat
Hasan Kjafi Pruščak

Orijentalni institut - Sarajevo: R-4579-2

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ
وَبَعْدٌ

Hasan Kjafi El-Akhisari (Pruščak) **Bašča namaza**

U ime Allaha Milostivog Samilosnog

Hvala Allahu koji je očistio naša srca imanom i vjerovanjem, a naše duše odabrao da obavljuju namaz i ostale ibadete. Neka je salavat na Njegovog najodabranijeg poslanika Muhammeda s.a.v.s., na njegovu porodicu i plemenite odabране drugove, dobročinitelje i uglednike.

Zaista je najzavisniji i najpotrebniji Allahu, Moćnom i Bogatom; Njegov rob grešni Kjafija Pruščak, da mu Allah njegove mahane prikrije, a nedaće i jade otkrije (otkloni), na hajr i dobro okrene, kao i njegova streljenja i lutanja. Kaže on...:

Pošto je autoritativna ulema i najveći islamski šejhovi došli do stanovišta da je namaz glava i glavni stub ibadeta, isto kao što je iman fundament vjerovanja i njegov osnov, oni su objasnili temelje njegovih bitnih dijelova (ruknova) u sižeiranim tekstovima, a onda izgradili temelje njegove zgrade validnim komentarima.

Našao sam da je najkoncizniji tekst o namazu, a koji je najrašireniji u rukama početnika i namaskih praktičara "kompendijum namaza", od sunca ovog ummeta i vjere, dopunitelja nauke prethodnika i savremenika, šejha Istoka i Zapada, muftije ljudi i džina, šejha upućivača, učite-

lja moga učitelja, Kemal Paša Zade, neka im Allah duše njihove namiriše, a kaburove prosvijetli.

To je siže sa konciznim lakopamtljivim izrazom. Sva-ki izraz sadrži u sebi poglavje, a svako poglavje knji-ku. U zgradи njegovog izraza su riznice suštine pojedi-nih pitanja, a u značenjima njegovih aluzija su znako-vi suštinskih vrijednosti.

Padalo mi je na um, u početku, da na ovaj sažetak na-pišem komentar koji će otkriti krasotu njegove konci-znosti, i otkloniti sve eventualne nedoumice zadržava-jući se na onom što je dovoljno da protumači njegove plemenite izraze, ne ulazeći u glorificiranje prilikom izražavanja njegovih divnih aluzija. Konsultovao sam poznate autoritete koji su me podržali u tome. Zatim sam klanjao istihare namaz, i Allah me uputio na najbo-lju odluku. Sve što je u njemu, odabrao sam iz preciznih sižeа i validnih opširnih djela, priznajući vlastitu nemoć zbog svog ograničenog znanja, u pojedinim naučnim disciplinama, pravdajući se rasijanošću mojih misli ko-jom me pogodila sudbina, te nestabilnošću moga stanja kojem su uzrok neke izdajice...Uzvišeni Allah ih poni-zio na dan kad neće koristiti ni imetak ni sinovi.

Slijedio sam put pojašnjavanja i olakšavanja u komen-taru, kloneći se detaljisanja i oduljivanja. U svemu tome, ja sam, uistinu, samo prenosilac i posrednik. A Allah dž. š. je Olakšivač svake teškoće. I On je Svemogući.

Djelo sam nazvao "**Bašča namaza koji je glava svim ibadetima**". Najviše korištenog i sadržanog u ovom komentaru je uzeto iz autoreve knjige "El-Islahu vel-ida-hu", Allah mu se smilovao, a označio sam ga u tekstu sa "sh", zatim iz knjige "Ed-Dureru vel-gureru" označenom sa "d", onda od Sadruš-Šeri'ah označenom

sa “a”, onda “El-Jenabi’u” označenom sa “b”, “El-Hu-lasah” označenom sa “s”, “Et-Tuhfe” označenom sa “f”, “Džami’ul-fetava” označenom sa “dž”, “El-Hizane” označenom sa “n” i iz drugih djela čija sam imena direktno spomenuo bez određenih oznaka i šifri⁴².

Molim Uzvišenog Allaha da me učini od onih koji će namaz redovno prakticirati, o ne od onih koji će prema njemu nemarni biti. Allah uslišava dove i ispunjava potrebe.

الحمد pohvala

“El-hamd” je opća svjesna pohvala jezikom na dragovoljnem dobru.

“El-medh” je pohvala jezikom za svako dobro, uopće.

“Eš-šukr” je zahvala na blagodatima; rijećima, djelom i vjerovanjem, tako da je to općenitije od prethodna dva termina u pogledu izvora (povoda), ali je i užeg značenja u pogledu kome se upućuje i na koga se odnosi.

Hamdu je data prednost nad medhom po uzoru na Allahovu knjigu i da bi se oglasilo da On, Uzvišeni, odabira svoje djelo, a ne da je na to prisiljen svojom osobom kako kažu filozofi.

El-hamdu je data prednost nad šukrom po uzoru na njegove riječi: „El-hamd je najviši stupanj šukra. Za-

---

⁴²) U primjerku manuskripta koji se nalazi u Gazi Husrev-begovoj biblioteci, nakon ovoga slijedi tekst koji ne postoji u ovom primjerku iz Orjentalnog instituta, na koji se oslanjamo u ovom prijevodu i uzimamo kao osnovu za sravnavanje različitih primjeraka manuskripta. Taj dio teksta je u stvari uobičajena slavopojska sultanu, u ovom slučaju sultani Muratu, gdje ga autor uzdiže, hvali i slavi na približno jednoj stranici teksta...

hvalu (šukr) Allahu nije učinio onaj ko Mu nije hamd (pohvalu) donio."

I (el-hamd) obuhvata davanja i blagodati, a šukr obuhvata samo davanja

Obznanjivanje da Allahu pripada el-hamd je u suštini i samo pohvala Njega kao što kažemo za onoga koji kaže: "Bog je jedan" da je monoteist.

﴿ pripada Allahu

Njena osnova je riječ "ilah" (bog) čije hemize-elif je zamijenjeno sa "lamom". Zato se izgovara stalni elif u izrazu "Ja Allah". Neki smatraju da je to vlastito ime za Njegovo Uzvišeno Biće jer se On opisuje, ali se ništa sa Njim ne uspoređuje. Međutim, vjerovatnije je da je to opis koji je etimološki izведен iz "elehe" što znači "abede" (obožavati) tako da izvedenica "el-ilah" je particip aktivni u značenju participa pasivnog, tj. Onaj Koga obožavaju (ma'bud). Pošto je prevladala njena upotreba samo za Onog Ko istinski zasluzuje da bude obožavan tako da se ne upotrebljava za nekoga drugoga, postalo je kao vlastito ime koje se opisuje a zabranjuje se opisivanje njime. Zato vezivanje hamda sa tim imenom jeste veza sa svim Njegovim imenima i zbog toga je preferiran (u ovoj frazi) nad ostalim Njegovim imenima.

﴿ Gospodaru

Rečeno je da je to u osnovi infinitiv kao "et-terbije" što znači "dostava nečega postupno do njegova savršenstva" a zatim je time opisan radi hiperbole kao i riječi "es-savm" (post) i "el-adl" (pravda).

Kazano je, također, da je to pridjev glagola "rabbe-he-jurebbihu", pa je on rabb. Autor knjige "Et-Tavabi'u li'ilmis-sarfi" navodi: "Nije daleko da su "Er-rabb" i "El-

hakk” pridjevi oblika “sa’b”. U istom djelu imamo i (izvedenice) “rabbukum-rabbekum-rebbakum” pa se kaže “Rabbun rebbakum” (Odgajatelj vas je odgojio). Vlasnik “el-malik” je nazvan tim imenom jer on čuva svoje vlasništvo i uzgaja ga. Ne upotrebljava se to ime za drugoga pored Uzvišenoga, osim u obliku genitivne veze primjerice “rabbul-mal” (vlasnik imetka), “rabbul-bejt” (vlasnik kuće)...

العالمين (svih) svjetova

“El-alem” je imenica koja označava ono po čemu se poznaje nešto kao “el-hatem” (prsten), “el-kalib” (kalup, opeka)... Potom se ustalilo značenje i naziv za ono po čemu se poznaje Kreator, odnosno svematerijalno osim Njega. Ovdje je upotrijebljena u množini da bi se obuhvatile različite vrste, a u množini (arapske riječi) prevladavaju “razumne vrste”.

Rečeno je da je to imenica koja se upotrebljava za one koji posjeduju znanje, a to su: meleki, ljudi i džini. Obuhvatanje ostalih vrsta ovim izrazom je po logici slijeda. To su navodi u tefsiru El-Kadija.

والصلات i salavat

Filološki ovaj izraz znači “ed-dua’u” (dova-molba). Terminološki to je veličanje Allahovog Poslanika s.a.v.s., jer kada kažu: “Allahumme salli ‘ala Muhammedin”, (Naš Gospodaru, blagoslovi Muhammeda) znači: “Uzvisi ga na dunjaluku uzdizanjem njegovog pomena, pobjedom njegove misije i ostankom njegovog pravozakona vječno, a na ahiretu ga uzvisi (dajući mu) zagovorništvo za njegov ummet i umnogosručavanjem njegove nagrade i sevapa”. To se navodi u “El-Keššafu”.

عَلَى رَسُولِهِ na Njegova Poslanika

“Resul” je ovdje sa značenjem “mursel” (poslanik) a to je onaj koji je dobio knjigu i nadahnuće. “En-nebij” (vjerovjesnik) je onaj kome dođe nadahnuće, i to je općenitije značenje nego da se odnosi na onoga koji je dobio knjigu, ili ne. Prema tome, svaki resul (poslanik) je en-nebij (vjerovjesnik) ali ne i obratno.

محمد Muhammeda s.a.v.s.

U osnovi to je ime u participu pasivnom, od glagola “hamide” za onoga ko ima mnogo pohvalnih svojstava.

وَآلِهِ i njegovu porodicu

tj. njegovu porodicu i njegove sljedbenike.

أَجْمَعِينَ أَعْلَم svu. Znaj

Ovaj Uvod je započeo sa naredbom da se uči, da bi se nauci posvetila pažnja, jer načelno sadrži sve šeri-jatske propise, iako je u osnovi cilj ono što je spomenuto u ovoj knjizi.

بَنْ الْعَبْدِ مُبْتَدِىءٍ da je rob podvrgnut iskušenju

tj. podvrgnut probi i ispitu. Od korijena riječi “belahu-ibtelahu” kada ga isprobava i ispituje. A ispit biva sa dobrim i zlom.

بَيْنَ أَنْ يَطِيعَ اللَّهُ تَعَالَى između toga da se pokori Uzvišenom Allahu

odnosno da se potčini Njemu, izvršavanem Njegovih naredbi i klonjenjem Njegovih zabrana.

فِيَّابٌ pa bude nagrađen

zbog pokornosti Njemu.

وَبَيْنَ أَنْ يَعْصِيَهُ i između toga da Mu izrazi nepokornost

da se ne poviňuje Njegovim naredbama niti se kloni Njegovih zabrana.

فِيَعْقَبٍ pa bude kažnjen.

zbog neposlušnosti Njemu. Ovim se ukazuje da ljudi imaju slobodne izborne aktivnosti za koje se nagrađuju ili kažnjavaju. U tome je odgovor džebrijama (fatalistima) koji tvrde da je čovjek prisiljen; na vjerenje ili nevjerovanje, pokornost ili nepokornost, kako je to objašnjeno u apologetici.

وَ الْأَبْلَاءُ وَ الْإِبْلَاءُ Iskušenje,

a to je ispit. Upotrebljava se (ovaj izraz) za nešto što je u krajnjoj konsekvenci zabranjeno, pa makar bilo (načelno) i dozvoljeno. U tom smislu je i hadis Poslanika a.s.: "Ko bude iskušan poslom sudije..."(hadis).

يَعْلُقُ بِالْمُشْرُوعِ vezano je za uzakonjeno

To je od riječi "eš-še'r'u" što filološki označava objašnjenje, otkrivanje i pokazivanje. Kaže se: "Allah je uzakonio to i to", odnosno, objasnio ga, pokazao ga i učinio ga putem i pravcem. A Šerijat je ono što je Allah dž. š. uzakonio od vjere, svojim robovima. Pod "el-mešru'u" (uzakonjeno) se podrazumijeva ono za što postoji dozvola u zakoniku Šerijata.

وَ غَيْرَ الْمُشْرُوعِ i neuzakonjeno (zabranjeno)

Pod tim se podrazumijeva ono što nema dozvolu u Šerijatskom zakoniku.

فَعْلَا وَ تَرْكَا u smislu činjenja ili ostavljanja

Znači da uradi dozvoljeno a ostavi zabranjeno, ili obratno.

فَلَا بدَّ مِنْ بَيْنِ أَنْوَاعِ الْمُشْرُوعَاتِ وَ غَيْرِ الْمُشْرُوعَاتِ وَ بَيْنِ مُعْتَيَّبَاتِ

tako da je neophodno objasniti vrste zakonitog (dozvoljenog) i nezakonitog (zabranjenog), kao i objašnjenje njihovih značenja,

koja su cilj, a objasnili su ga učenjaci u Šerijatu i njegovim propisima.

نیسہل علی الطائب da bi se olakšalo učeniku

koji proučava šerijatske propise i vjerska pitanja.

درکھا njihovu spoznaju

i preciziranje, jer se terminološke stvari ne poznaju bez objašnjenja, pa zato kažemo,

و بالله التوفيق a uz Allaha dž. š. je uspjeh.

To je, kada Allah dž. š. dadne pa djela njegovih robova budu u skladu sa onim što On voli, i sa čim je zadovoljan.

Propisano (dozvoljeno)

Ima četiri vrste:

Prva vrsta je:

Fard (obaveza)

To filološki znači procjena (određivanje) i odsijecanje. Ovdje se misli na ono što je Allah dž. š. odredio i dodijelio svojim robovima od propisa. Uzvišeni Allah dž. š. kaže: "Sura- objavili smo je i obavezali njome..."¹³, odnosno, odredili je i dodijelili u njoj propise. Biva sa značenjem (participa pasivnog) "mefrud" (propisan)

---

43) En-Nur: 1

kao što je "Halik" (Stvoritelj) sa značenjem "mahluk" (stvoreno). Imenica od toga je "feridah" (stroga obaveza), a množina "feraid".

Fard je stavio na prvo mjesto pošto je to kategorički i definitivni propis.

Druga vrsta je:

Vadžib (obaveza)

Izведен je iz "vedžebeš-šeju vudžuben" što znači "lezime" (biti obavezno). "Vudžub" (obavezno) znači nužnost, obavezno potčinjavanje osobe određenom činu koga mora ispoštovati praksom. Kod pravnika, to je osobni dug, i na to se misli ovdje. Spomenuto je vadžib prije sunneta iz razloga što Poslanik a.s. nije (nikada) ostavljao vadžib, za razliku od sunneta.

Treća vrsta je:

Sunnet

Filološki to znači "put-način" sa kojim se zadovoljno ili ne. Objasnićemo poslije detaljno, ako Bog da, šta to znači u pravno-šerijatskom smislu. Dao mu je prednost nad mustehabbom zato što ga Poslanik a.s. nije izostavljao, osim jednom ili dvaput, za razliku od mustehabba.

I četvrta vrsta je:

Mustehabb

Dolazi od "istehabbehu" što znači "ehabbahu" (zavolio ga je). To je ime za ono što je propisano pored farda i vadžiba. Pomenut je na ovome mjestu zato što

za njegovo prakticiranje postoji nagrada, za razliku od mubah-a.

وَيُلِيهَا Ovu podjelu slijedi,

odnosno, bliska joj je, u nekim rukopisima stoji "slijedi" i peta vrsta a to je:

Mubah

Dolazi od "ebahahu" tj. "ehallehu" (dozvolio ga je). Ima suprotno značenje od zabranjenog. Stavio ga je naprijed iz razloga što spada u propisano (dozvoljeno). Rastavio ga je od prethodno spomenutih (termina), zato što on ostaje u svom prirodnom osnovu-fundamentu, a to je "ibaha" (iskonska dozvola) kao osnova za gledanje na pravni status stvari. On se smatra dozvoljenim zbog toga što ga je Šerijat dozvolio.

فِي غَيْرِ الْمَشْرُوعِ نَوْعَانٌ U nezakonsko (nedozvoljeno) spadaju dvije vrste:

Prvo:

Muharrem

tj. "haram" koji je nasuprot halalu (dozvoljenom). Dolazi od riječi "harumeš-šej'e jahrumu haramen" (zabraniti ga). Stavio ga je na prvo mjesto zbog toga što predstavlja kategoričku i neopozivu zabranu za čiji dokaz nema nikakvog oponenta.

I drugo:

Mekruh.

Dolazi od (glagola) "kerihteš-šeje" keraheten i kerahijeten (mrziti, smatrati pokuđenim) pa je to "kerih" i "mekruh" (pokuđen), na glagolski oblik "selime". Spominje se na ovome mjestu zato što ne kvari neko djelo u potpunosti, ali ga umjesto lijepim, čini ružnim i pokuđenim, za razliku od mufsida koji ga potpuno ponistiava (anulira).

وَيُلْهِمُ

A slijedi ih i treća vrsta

a to je:

El-mufsid

To je suprotno "el-muslihu" (onaj koji čini nešto ko-rektnim), kao što je i "el-mefsedeh" (šteta) suprotna "el-maslehah" (korist).

للعمل الم مشروع فيه za dozvoljeni čin-radnju

od "otpočeo je neki posao" kada ga počne raditi.

فالحل ثمانية أنواع tako, dozvoljenih (halal) stvari ima osam vrsta.

Šest od njih su glavne a dvije su sporedne.

Fard

To je jedna od šest glavnih stvari. Utvrđen je dokazom u koji nema nikakve sumnje, tj. definitivnim, ko-načnim, kategoričkim dokazom, kao što je iman, i četiri rukna: " a to su namaz, zekjat, post i hadždž. Svaki od ovih ruknova utvrđen je na temelju definitivnog,

konačnog, kategoričkog dokaza, pa se zove kategoričkim i doktrinarnim fardom.

U mnogo slučajeva, fardom se naziva ono što se njegovim gubitkom gubi dozvola, kao što je pranje određenog dijela tijela, ili potiranje određenog uda, kod abdesta. On se naziva i praktičnim i idžtihadskim fardom.

Ovako se zove ako obuhvata neke dozvoljene stvari (mubahat) i nafile, utemeljene na dokazu u koji ne-ma sumnje, kao što su riječi Uzvišenoga:” A kada se završi namaz, razidite se...”⁴⁴ i riječi: “...ako su u stanju da to učine, o otkupu se dogovorite.”⁴⁵, ipak značenje se određuje Njegovim riječima.

و حكمه و njegov propis je

tj. propis farda, jer propis dozvoljenih stvari (mubahat) i nafila nije isti kao propis farda.

الثواب بالفعل da ima sevap radi praktikovanja,

tj. rad-djelo u ime Uzvišenog Allaha, nakon spoznaje o njegovoj obaveznosti i srčano priznavanje istog.

والعقاب a kaznu,

znači na ahiretu. Što se tiče ovoga svijeta, onaj ko ga ostavi iz lijnosti i nemarnosti, smatra se fasikom (prestupnikom). A ako ga ostavlja iz omalovažavanja ili smatrajući to dozvoljenim, onda čini kufur (nevjerstvo).

---

44) To je poznato kod nas pod običajnim terminom “šarti”. Tako se ustalila mektebska praksa, a stoje i u ilmihalskoj literaturi da se za ruknove islama i imana upotrebljava termin “Šartovi imana i islama”. Pruščak ovdje upotrebljava ispravan termin (ruknovi) sa kojim se barata u šerijatskom pravu.

45) El-Džumu'a: 10

46) En-Nur: 33

بالترك ukoliko ga ostavi u cijelosti,

بلا عذر bez šerijatske isprike,

kao što je prisila i sl., jer je osnova na kojoj se uspostavlja dužnost izvršavanja moć koja to olakšava, tako da obaveza prestaje njenim gubljenjem i izvršavanje na vrijeme (eda') se zamjenjuje naknadnim obavljanjem (kada).

والكفر بالإنكار i nevjerovanje nijekanjem

također,

في المتنق عليه po konsenzusu

ashaba, tabiina i učenjaka (mudžtehida), kao što je nijekanje namaza, posta i sl.

Vadžib

والواجب ما ثبت بدليل فيه شبهة Vadžib (obaveza) je ono što je propisano nekategoričkim dokazom

kao što je sadekatul-fitr, kurban i određenost (obveznost) učenja "Fatihe" u namazu. Sve to je ustanovljeno na osnovu pojedinačnih (ahad) predanja.

و حكمه a njegov propis

tj. status vadžiba

حكم الفرض je propis farda

u pogledu prakticiranja, znači; nagrade ako se čini u ime Uzvišenog Allaha, kazne na ahiretu ako se izostvi bez šerijatskog opravdanja. Što se dunjaluka tiče, onaj koji ga izostavi smatra se grešnikom, ako ga izostavlja smatrajući ga nebitnim, zbog toga što je ustanovljen na osnovu ahad predaje po kojoj nije obaveza (vadžib), po njegovom mišljenju, postupati.

وَكُذَا a također,

ako ga izostavi iz nemara, bez omalovažavanja, i bez izvrtanja značenja (te'vila), smatra se fasikom (grešnikom)

فِي الْكَشْفِ u "El-Kešfu"

Međutim, ne smatra se fasikom (grešnikom) onaj ko ga ostavi, drugačije ga tumačeći, na što ga njegov idžti-had dovede do zaključka, kako je dottični hadis garib, daif, munker, ili je u suprotnosti sa Kur'anom.

كُذَا فِي شَرْحِ tako je u komentaruu,

"El-Menara". Valjda je ovo prije idžtihada poznatih pravnika mudžtehida i prije njihovog određivanja koje su to obaveze (vadžibi). Međutim, u naše vrijeme, pitanje je da li se to može smatrati drugačijim tumačenjem (te'vilom), pa razmisli o tome.

لَا اعْتَقَدْ ا ne ideološki

tj., nije dužnost (vadžib) kategorički vjerovati u njegovu obavezu.

حَتَّى لَا يَكْفُرْ tako da se ne proglašava nevjernikom

(izvedeno) od "kefferel-ulemau el-melahidete" sa tešdidom na "ajnu" tj. proglašili su ih nevjernicima, ili od "ekferehu" tj., označio ga je posrednikom kufura u njegovom vjerovanju i govoru i pripisao mu ga. Ovako stoji u knjizi "Et-Tavabi'u lis-sarfi".

جَاحِدٌ onoga ko ga zanijeće

tj., onoga ko ga poriče nakon saznanja o njegovoj obavezi.

Sunnet

وَالسَّنَةُ مَا وَاظَابَ عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Sunnet je ono što je Poslanik a.s. ustrajno radio

i njegovi pravedni nasljednici (el-hulefaur-rašidun) poslije njega, u smislu ibadeta, sukladno njegovim riječima: "Držite se moga sunneta, i sunneta pravednih halifa..." Sunnetom se ponekad naziva sunnet Poslanika a.s. i njegovih drugih ashaba, neka je na sve njih Allahovo zadovoljstvo, jer su oni autoriteti u vjeri, a njihov put je priznati put u njoj. Zato se kaže u Usulu: "Sunnet je utrti put u vjeri".

مع تركه ostavljujući ga

jednom ili dvaput u praksi, ili kod poučavanja, radi objašnjenja dozvole ostavljanja kako se ne bi stvorio pogrešan dojam da je on obavezan (vadžib).

Dijeli se na dvije vrste:

Sunnetul-huda (sunnet upute-ustaljena praksa)

To je (sunnet) kojeg je prakticirao da bi upotpunio vjeru. Njegovo izostavljanje povlači korenje i prijekor; kao što je neklanjanje u džematu, izostavljanje ezana, ikameta i sl. tako da je Muhammed čak rekao:

"Ako bi stanovnici nekog većeg naseljenog mjesta uobičajili izostavljanje ezana i ikameta trebalo bi im narediti da uče, pa ako bi to odbili i nastavili sa tom praksom, onda se protiv njih povede borba oružjem, jer ostavljanje vjerskih znamenja je omalovažavanje vjere."

Sunnetuz-zevaid (dodatni sunnet)

To je sunnet po kojem je lijepo postupati, ali njegovo ostavljanje ne povlači loše niti pokuđeno djelo; kao što je oduživanje ruku'a ili sedžde, ili Vjerovjesnikova a.s. praksa u načinu oblačenja, stajanja, sjedenja i sl.

و حكمه a njegov propis je

Ovako stoji u većini kopija . Zamjenica je muškog roda u vidu odnosne zamjenice koja se odnosi na riječi:

الثواب بالفعل لله تعالى و العقاب بالترك nagrada za prakticiranje u ime Uzvišenog Allaha, a kazna za izostavljanje, odnosno, bez opravdanja

فِي الْهُدَى u sunnetu upute-ustaljene prakse

tj. u pogledu ustaljenog uobičajenog sunneta, što znači da se ukorava zbog njegovog izostavljanja uz manji grijeh, ali ne u smislu da zaslužuje azab (patnju). Rečeno je da će mu biti uskraćen "šefā'at" (zagovorništvo Poslanika a.s.), a nije tajna da je gubitak toga osnova svakog azaba i patnje. Ovako se navodi u "Komentaru zubdetul-menar".

Mustehabb

Za njega se kaže i mendub, također,

ما فعله النبي صلى الله عليه وسلم je ono što je činio Poslanik a.s.

bilo da je to uradio u smislu ibadeta; kao što su nafile, ili u smislu običajne prakse, kao započinjanje pra-

nja desne strane u abdestu, i tome sl., ali njegova ustrajnost u tome nije bila kao u slučaju sunneta, tako da bi ga uradio

مرة و ترکه مرة jednom, a ostavio drugi put.

da se ne bi pomislilo da je to od ustaljenih sunneta.

و أحبه Zavoljele su ga

U ovome je naznaka zašto je nazvan mustehabbom.

► **السلف selefije (prve, rane pravovjerne generacije muslimana).**

od ashaba, tabiina i imama mudžtehida.

و حكمه الشواب بالفعل الله تعالى و عدم العتاب Njegov propis je nagrada (sevap) ako se učini u ime Uzvišenog Allaha i neprijekor

tj. bez kuđenja i bez prijekora

بالترك aka se ostavi

bez omalovažavanja; bilo da se radi o ostavljanju svjesno ili iz zaborava ili greškom. Ovaj propis (hukm) ima i nafila, a ona je uzakonjeni ibadet, nama u prilog a ne protiv nas. Razlika između njega i nafile je u tome što se nafila može povezati sa onim što je pokuđeno, a to nije slučaj sa mendubom. Zbog toga možeš čuti kako kažu "pokuđena nafila", a ne kažu "pokuđeni mendub".

والمباح ما يخير العبد فيه بين الاتيان و الترك Mubah (dозвoljeno) je ono u čemu je čovjek slobodan da bira između prakticiranja i ostavljanja;

kao što je jelo, piće, spavanje, govor i sl. u nedređenim vremenima. On je specifičniji od halala, jer halal može da se poveže i sa pokuđenim, a mubah ne može. Nasuprot njega je "mahzur" (zabranjeno). To je

općenitijeg značenja od onoga što je suprotno od halala, a to je haram, jer se mahzurom može nazvati "mekruh kerahete tenzih" što nije slučaj sa haramom. Ovako spominje autor u nekim svojim traktatima (studijama).

و حكمه عدم الثواب و العتاب فعلاً و ترکا njegov propis je nepostojanje, kako nagrade tako ni kazne, ni u slučaju prakticiranja ni u slučaju ostavljanja,

tj. isto je da li ga uradio ili ostavio, ne nagrađuje se, a isto tako se ne kudi niti kori.

Haram

و المحرم ما ثبت النهي Strogo zabranjeno (muhamrem) je ono za što je utvrđen propis zabrane a zabrana

فيه o njemu (haramu) je
da se ne praktikuje i ne radi

بلامعارض bez kontradokaza

tj. ono čija zabrana je uspostavljena dokazom kome se ne protivi drugi dokaz koji mu je suprotan; kao što je slučaj pijenja alkohola, bespravnog ubistva, zinaluka i sl.

و حكمه الشواب بالترك لله تعالى Njegov propis je postizanje sevapa (nagrade), ukoliko se ostavi u ime Uzvišenog Allaha,

tj., tražeći Njegovo zadovoljstvo i bojeći se Njegove kazne.

والعقاب بالفعل i kazna zbog činjenja,
ukoliko ne postoji šerijatsko opravdanje.

الكفر بالاستحلال a nevjerovanje za onoga ko ga smatra dozvoljenim (halal)

i nijekanje konsensusa kao u slučaju pomenutih primjera.

Mekruh

و المكروه ما ثبت النهي فيه Pokuđeno (mekruh) je ono za šta postoji zabrana,

jer je njegova zabrana ustanovljena na osnovu ahad (pojedinačne) predaje ili kijasa (analogije), a ne Kur'antom, sunnetom, konsenzusom ummeta, i sl. kao što je oblačenje brokata, jahanje konja za žene, jedeњe konjetine i sl.

مع المعارض uz kontradokaz.

tj., uz protivdokaz koji je došao sa ahad-pojedinačnom predajom ili kijasom-analogijom.

و حكمه الثواب بالترك الموصوف Njegov propis (hukm) je postizanje sevapa (nagrade) ukoliko se ostavi,

ono što je proglašeno mekruhom Allahovim opisom

و خوف العقاب بالفعل strahujući od kazne ako se učini,
pri slobodnom izboru.

و عدم الكفر بالاستحلال ne izlazi iz vjere ako se proglaši dozvoljenim (halalom),

On se dijeli na dvije vrste:

Prva je:

Mekruh kerahete tahrим

On je haramu bliži, po mišljenju Ebu Hanife, da mu se Allah smiluje, i Ebu Jusufa, da se i njemu Allah smiluje. Ovaj mekruh je po Muhammedu haram, iako to nije izgovorio zbog nepostojanja definitivnog, konačnog dokaza. Kod njega se haram zove ono što se mora ostaviti, ako je to utvrđeno na osnovi konačnog, definitivnog dokaza, a ako ne, onda se zove mekruh kerahete tahrим. Isto kao što se ono što je obaveza činiti, zove fardom ako je uspostavljeno na definitivnom dokazu, a ako nije onda se zove vadžibom.

I druga vrsta je:

Mekruh kerahete tenzih

On je halalu bliži.

Mufsid

وَالْمَفْسُدُ هُوَ النَّاقِصُ لِلْعَمَلِ الْمُشْرُوعِ فِيهِ Mufsid je ono što iznutra anulira neko djelo,

kao što je "ljudski govor" unutar započetog namaza i sl. kao što će doći poslije, ako Bog da..

وَ حَكْمَهُ الْعَقَابُ بِالْفَعْلِ عَمَداً njegov propis (hukm) je ka-zna ako se učini svjesno,

tj. namjerno

وَ عَدْمَهُ i nekažnjavanje,

tj., nema kazne ako se učini.

سَهْوا greškom.

ili zbog nekog drugog opravdanog razloga.

Ponovio je ovu riječ radi akcentiranja i naglašavanja da se objašnjenjem propisanog i ostalog (pomenuta terminologija iz metodologije isl. jurisprudencije), ima za cilj pojasniti namaz koji to u sebi sadrži.

Salat (namaz) je imenica koja se stavlja umjesto infinitiva, pa se kaže "salla salaten" a ne kaže se "taslijeten", a on (salat) filološki znači dova (molitva). Pravno, terminološki to je zbir specifičnih činova i radnji, pod određenim uvjetima u određenim vremenima. To se misli, u osnovi, na pet propisanih namaza i sljedbeno na vadžibe, sunnete i nafile. Obaveza propisa namaza je utvrđena Kur'anom, sunnetom i konsenzusom islamskog ummeta. Da bi bio obavezan uslovi su islam, pamet i punoljetstvo, pošto je u Usulu utvrđeno da je ovo troje sfera zaduživanja šerijatskih propisa. Što se tiče riječi Poslanika a.s.: "Naređujte djeci namaz u njihovoј sedmoj godini, a istucite ih radi njega u desetoj godini..." tumače se podučavanjem i navikavanjem...

Onaj ko zaniječe njegovu obavezu, kjafir (nevjernik) je, zbog toga što je namaz propisan definitivnim dokazima, koji ne dopuštaju nikakvu sumnju. Njegov status nijekanja je da se time postaje renegat, otpadnik od vjere. Onaj ko ga ostavi namjerno iz lijnosti, fasik (prijestupnik) je i zatvara se dok ne projklanja, jer se zatvara zbog ljudskog hakka (prava), pa prema tome zbog Allahovog hakka je i preće da se zatvori.

Rečeno je, također, da se udara dok mu krv ne poteče, forsirajući kaznu.

Rečeno je, također, da se materijalno globi, ako kadija ili velija smatraju da bi u tome mogla biti korist, i to je po našem (hanefijskom) mišljenju.

Kod Šafije Malika i Ahmeda takva se osoba ubija.

Kod prve dvojice se ubija "hadden"; kao kazna za ostavljanje namaza, a kod Ahmeda "kufren"; zato što je tim činom izšao iz vjere.

Nevjernik koji se vidi da ga (namaz) klanja u džematu, smatraće se muslimanom jer je džemat svojstven samo ovom ummetu, za razliku od namaza pojedinačno, ili drugih ibadeta, jer oni postoje i kod drugih naroda (vjera). U osnovi nije dozvoljena zamjena i zaustupništvo u namazu; personalno, niti materijalni iskup. (d)

جامعة للرابعة *sadrži četiri kategorije*

a to su fard, vadžib, sunnet i mustehabb.

شرع *pravno (šerijatski)*

tj., u pogledu obaveznosti i zaduženja od strane Šerijata,

و قد يوجد الأربعه الآخر a može sadržavati i četiri druge kategorije,

tj., mubah, haram, mekruh i mufsid,

فيها تبعا *u sebi sljedstveno*

tj., ne u pogledu obaveznosti i zaduženja.

فلا بد من تفصيل zato je nužno detaljno objašnjenje

nje

svake od osam pomenutih kategorija,

و تعدادها بطريق الاختصار i njihovo cjelokupno pobrojavanje

والاختصار *i sižeiranje*

u pogledu konstrukcije

مرتبًا raspoređujući to

objašnjenje, tako da odgovara sižeu u redoslijedu,
على ثمانية أبواب na osam poglavlja,
gdje će svako poglavlje biti posvećeno jednoj pome-
nutoj vrsti,
تيسيرًا للمؤمنين da bi se olakšalo vjernicima,
oslobađajući ih od traganja po mnogobrojnim opšir-
nim izvorima.

Prvo poglavlje

Poglavlje o farzovima Posebno vezanim za namaz.

Njih ima petnaest. Neki su vanjski,
tj., nalaze se van namaza i nazivaju namaskim šarto-
vima (uvjeti), jer ako postojanje nečega ovisi o posto-
janju nečega drugoga, u smislu da ono biva nakon što
bude to drugo, onda se ovo što ovisi naziva "ma'lul"
(uslovljeno), a ono od čega ovisi naziva se "illeh"
(uzrok). To može biti izvan uslovljenog, i ne utiče na
njegovo postojanje, i to se naziva šartom (uvjet); kao
što je čistoća za namaz ili da utiče na njega i naziva se
"fa'il" (subjekt) kao što je musallija (klanjač), ili da bu-
de unutar uslovljenog pa se zove "džuz'" (dio), "šatr'"
(dio-polovina) ili "rukñ" (sastavni dio), kao što je "er-
ruku'u" u namazu. Neki su unutar namaza, te se dio
njih stvarno naziva ruknovima namaza, a dio statusno
(uslovno).

Što se tiče vanjskih
tj., namaskih šartova, njih ima
osam.

Prvi je:

Vrijeme

Stavio ga je na prvo mjesto, jer namaz ne postaje obaveza prije vremena. On, zaista, postaje obaveznim sa početkom namaskog vremena, za onog ko nije spriječen, a za onog ko ima ispriku, na kraju njegovog vremena.

Vrijeme sabaha je od pojave druge zore koja se naziva "prava zora" do izlaska sunca, vrijeme podneva je od trenutka kad sunce prođe zenit (zeval) pa dok se sjenka nečega ne udvostruči, ne računajući sjenu zevala. Najbolji i najispravniji način da se to utvrdi je usaditi štap na nekom ravnom mjestu, pa se obilježi dokle je došao hlad. Dok god se sjenka skraćuje, to je znak da se sunce diže, i to je vrijeme prije zevala. Kad se sjenka počne produžavati to je znak da je sunce prešlo tačku zenita i to je vrijeme poslije zevala. Kad hlad stane, niti se povećava niti smanjuje to je vrijeme "zevala". Od obilježenog mjesta do štapa je sjenka zevala.

Kod Ebu Hanife, da mu se Allah smiluje, po jednom rivajetu (predanju) od Ebu Jusufa, zadnje vrijeme podneva je kada se hlad nečega udvostruči. Kaže Ebu Jusuf, Muhammed i Šafija, a to je jedan rivajet Muhammeda i El-Hasena od njega (Ebu Hanife): "...kada sjenka nečega bude njegove dužine ne računajući hlad zevala." U rivajetu Esed b. 'Amra i El-Hasena od njega, također: "...kada hlad nečega bude njegove dužine, završava vrijeme podneva, a ne nastupa vrijeme ikindije sve dok hlad ne bude svoje dvostrukе dužine." Po ovome rivajetu (predanju) postoji jedan neupotrijebljen međuvakat.

Vrijeme i kiedy nastupa kada hlad nečega dostigne svoju dvostruku dužinu pa sve do zalaska sunca. Vrijeme akšama je od zalaska sunca do nestajanja večernjeg rumenila (eš-šefek), a to je kod Ebu Hanife momenat bijelila koje nastupa poslije rumenila, i po tome se daje fetva u Mezhebu.⁴⁷ Čak se prenosi da se Ebu Hanife vratio ovom mišljenju kada je spoznao da većina ashaba tumače "eš-šefek" kao večernje rumenilo.

Vrijeme jacije namaza i vitara je od nestanka večernjeg rumenila pa do sabaha. Po pitanju krajnjeg vremena postoji konsenzus, dok se po pitanju početka vremena razilaze oko tumačenja "eš-šefeka".

Ovo je kod Ebu Hanife početak vremena vitara, a kod njih dvojice za jaciju. Vrijeme vitara je poslije jacije, pa do sabaha. To je temeljeno na njegovom mišljenju, po jednom rivajetu od njega, u kome drži da su vitre fard, dok je kod njih dvojice sunnet, kao što će biti objašnjeno, ako Bog da, u poglavljju o vadžibima. Rezultat ovog razlaza se ogleda u dva slučaja.

Prvo:

Ako klanja vitre prije jacije, u zaboravu, ili klanja jaciju i vitre, pa otkrije da je jacija pokvarena a vitre ni-

---

⁴⁷) Ovdje leži odgovor onima koji hoće predstaviti imama Ebu Hanifu kao jedinog imama za slijedeњe. U hanefijskom mezhebu (pošto imamo širok dijapazon unutarmezhebskog razmimoilaženja) imamo slučajeva gdje su se Ebu Jusuf i Muhammed složili u nekim pitanjima, za razliku od Ebu Hanife, pa se u Mezhebu to mišljenje uzima kao preferirano i po njemu se postupa, a ostavlja se mišljenje Ebu Hanife. Dakle, u ovom idžtihadskom dijelu isl. serijatskog prava, ne-ma obavezne "svetosti" jednog mišljenja na koje se trebaju prisiliti svi ostali, inače se računaju od onih koji su promijenili mezheb, pošto bi nas to dovelo do situacije da i Imama mezheba, Ebu Hanifu, proglašimo mezhepskim konvertitom.

su. Vitre su kod njega (Ebu Hanife) važeće, jer redoslijed ne obara njihovu validnost, pa će se naklanjati samo jacija. A po njima dvojici ponoviće se i vitre pošto se redoslijedno klanjaju iza jacije i nisu ispravne ako se klanjaju prije jacije.

Drugo:

Redoslijed je obavezan između vitara i propisanih (fard) namaza, tako da nije dozvoljeno klanjati sabah, po njemu, dok se ne klanjaju vitre, a po njima dvojici, to je dozvoljeno pošto nema redoslijeda između fardova i sunneta. Nije obaveza jacije i vitara za onoga ko ne prisustvuje u njihovim vremenima, kao ako bude u mjestu u kojem se pojavljuje zora onako kako sunce zalazi, ili prije nego što nestane večernjeg rumenila (šefek), zbog nepostojanja uzroka i uvjeta, a to je vrijeme.

Vrijeme teravije je od jacije do zore. Neki su rekli da je poslije jacije i vitara, a neki da je njen vrijeme tokom cijele noći; prije i poslije jacije, i prije ili poslije vitara jer se ona smatra "kijamul-lejl" (noćni namaz).

Ovo su fardovi namaskih vaktova. U njima je mustehabb (lijepo):

Odgoditi sabah toliko da se može proučiti četrdeset ajeta i ponoviti namaz ako se pokaže da mu je abdest neispravan.⁴⁸ Poslanik a.s. je rekao: "Sačekajte sa klanjanjem sabaha da se razdani", jer je za to veća nagrada."⁴⁹

---

48) Tj., u preostalom vremenu do izlaska sunca.

49) Naravno ne čeka da svane, nego da se ukaže i rasprostre bjelilo, tako da se može prije izlaska sunca normalno po sunnetu klanjati učeći tertilom šezdeset ili četrdeset ajeta, i da ostane još toliko vremena do izlaska sunca da se može ponoviti abdest i opet klanjati na

Sačekati sa podnevom u ljetno vrijeme da zahladi zbog vrućine, jer je Poslanik a.s. rekao: "Sačekajte sa podnevom u ljetno vrijeme da zahladni, jer je jaka vrućina zapah džehennema!"

Odgoditi jaciju do kraja prve trećine noći, i odgoditi vitre do pred zoru za onoga ko je siguran da će se probuditi.

Također, lijepo je požuriti sa podnevskim namazom i akšamom, po zimi, kao i sa ikindijom i jacijom, kada je oblačno, zbog mogućnosti da odgađanje ikindije uđe u pokuđeno vrijeme, a da na jaciji bude manje džemata zbog eventualne kiše i blata.

Ostali namazi, izuzimajući dva pomenuta, klanjaju se kasnije kada je oblačno, jer nema pokuđenosti u odgadanju sabaha i podne namaza, a za akšam postoji bojazan da se klanja prije zalaska sunca zbog velike tame (nejasnoće), pa se zato odgada.

Što se tiče pokuđenih vremena, u tri (vremena) nije dozvoljeno klanjati fard ni na filu, niti učiniti sedždetuttilaveh, osim ako je učeno u tim vremenima, niti dženazu namaz osobi koja je donesena prije tih vre-

---

takav način ako bi se desilo da pokvari namaz. U ovom iščekivanju namaza do ove granice je praktična korist povećanja džemata, a u isto vrijeme olakšava se i skraćuje vrijeme čekanja onome ko hoće da stekne sevap koji se navodi u predanju Enesa, Allah bio zadovoljan s njime, a u kojem se kaže:

"Ko klanja sabah u džematu, a zatim ostane sjedeći da veliča Uzvišenog Allaha dž.š. zikrom dok ne izade sunce, potom klanja dva rekjata nafile, imaće nagradu kao da je obavio potpuni hadždž, i potpunu 'umru."

Za žene kojima nije obaveza džemat nego im je vrednije da klanjaju namaz u kući, najvrednije je klanjati sabah odmah prije razdanjivanja. 50) Oni, koji kažu da sabah treba klanjati u početku vremena, ovaj hadis tumače tako da kažu: "Oduljite s učenjem sve dok se ne razdani!"

mena, a to su kod izlaska sunca, kada je ono u zenitu (na sredini neba), i kad zalazi.

Izuzima se ikindija toga dana. Nju je dozvoljeno klanjati i tada ako je nije prije klanjao, mada ju je mekruh odgađati do tog vremena. Namaz nije dozvoljen u ovim vremenima, zbog zabrane spomenute u hadisu, a temelji se na tome da su to vremena u kojima obožavaoci sunca vrše obrede svoga obožavanja.

U tri vremena je dozvoljeno naklanjavanje prošlih namaza, klanjanje dženaze i činjenje sedždetut-tilaveh, a nisu dozvoljene nafile. A to su:

Vrijeme poslije zore pa do klanjanja sabaha, osim sabahskog sunneta, koji doista nije pokuđen.

Vrijeme poslije klanjanja sabaha pa do zalaska sunca.

Vrijeme nakon klanjanja ikindije pa do zalaska sunca.

U sedam vremena je pokuđeno klanjati, bilo da se radi o nafili ili prošlom namazu, dok imam ne završi sa namazom, a to je:

Kada imam započne džumu'ansku hutbu,

Za vrijeme dvije bajramske hutbe,

Za vrijeme hutbe namaza za kišu,

Za vrijeme tri hadžske hutbe (mevsim hadždža).

U "En-Nihaji" stoji da propušteni namaz nije mekruh klanjati u ovim vremenima po mišljenju većine šejhova.

Drugi šart:

Čistoća tijela

Naveo ga je izrazom koji se pominje u knjigama starih klasičara (selefija). U "Sihahu" se navodi: "bedenul-insani" znači "džeseduhi" (njegovo tijelo). Zbog toga, ne može se reći ono što je Tadžuš-Šerī'ah naveo u glo-

si svoje knjige prenoseći iz "El-Faika" da udovi ne ulaze u sastav "bedena" a ulaze u sastav "džeseda".

Filološki, "et-tahareh" znači uopćeno "čistoća". U šerijatsko-pravnom smislu, to je stvarna čistoća od nečisti, bila ona stvarna "hubs" ili fiktivna "hades", stanje kada se je bez abdesta ili se treba okupati (uzeti gusul).

Čistoća se u pogledu ovog drugog, dijeli na veliku, njen posebno ime je "gusul" (kupanje), a njega uslovjava "veliki hades", i malu a njen posebno ime je "abdest" koji kvari "mali hades". Ovdje spada još jedna vrsta čišćenja a to je "tejemmum", to je statusno-fiktivno čišćenje, koje zamjenjuje obadvoje (abdest i gusul) ili svako od njih posebno. (sh)

Fardovi gusula su tri:

"El-madmada", a to je ispiranje usta vodom.

"El-istinšak", ispiranje nosa, ušmrkivanjem vode u nos.

Sapiranje čitavog tijela, a ne njegovo trljanje kako smatra Malik.

Pod gusulom se podrazumijeva polijevanje vodom čitavog tijela dokle ona može doprijeti bez teškoće; kao što je unutar glavića po najispravnijem mišljenju, pupka, brkova, obrva, čitave brade, vanjskog dijela ženskog polnog uda, tako da ako ostane tačka na tijelu do koje nije došla, gusul nije upotpunjena, ali se ne misli na ono u čemu postoji teškoća, kao što je npr. oko ili rupa, rana, ili raspletanje pletenica žene i njihovo kvašenje ako je korijen pokvašen, po najispravnijem mišljenju. Međutim, ako su bile raspletene, onda ih je dužnost oprati. Što se tiče muškarca, ako mu je kosa opletena, najbolje je iz predostrožnosti to smatrati vadžibom (obavezom).

Sunneti su mu:

Započeti sa nijjetom i "Bismillah",

Oprati ruke,

Oprati i ukloniti nečistoću sa tijela, ako ima.

Uzeti abdest bez pranja nogu, ako se kupa u nečem u čemu se skuplja voda, a ako se kupa na ravnom i tome sličnom oprace i noge,

Prosuti vodu po čitavom tijelu tri puta započinjući desnim ramenom, zatim lijevim, potom po glavi, po najispravnijem mišljenju, zatim oprati noge, ako nisu oprane prilikom uzimanja abdesta, da bi se tako abdest upotpunio a one oprale upotrijebljrenom vodom.

Trljati udove prilikom pranja jer je sunnet upotpuniti fard na njegovom mjestu, a to je trljanje.

Dozvoljeno je prilikom gusuljenja, prenošenje vlage sa jednog dijela tijela na drugi, prilikom kupanja, ukoliko je ta vlaga u vidu kapi, dok u abdestu to nije dozvoljeno.(sh)

Četiri su vrste gusula: fard, sunnet, mustehabb i vadžib.

Ima pet situacija kada je kupanje fard:

Nakon ejakulacije u snu,

Nakon polnog općenja i ostalog što ima njegov status,

Nakon doticaja polnih udova (muškog i ženskog) bez ejakulacije,

Nakon menstruacije i

Nakon porođajnog čekanja.

Četiri su situacije kada je kupanje sunnet:

Za džumu namaz

Za ramazanski i kurbanski Bajram, i

Kod oblačenja ihmama.

Mustehabb (lijepo) se okupati, također, u četiri prilike:
Nakon puštanja krvi hidžamom,
U noći Berata,
U noći lejletul-Kadra, i
U noći Arefata.

Vadžib se okupati u jednom slučaju, a to je kupanje kjafira kada primi islam, ako se nije okupao od džunu-pluka. A ako se okupao, pa primio islam, onda je mustrehabb. (n,fh)

Prema tome, mustehabb se okupati u pet situacija.
Četiri su abdeska farda

Prvo:

Pranje lica koje obuhvata dio na koji upućuje njegovo jezičko značenje, a to je odakle kosa niče, uglavnom, do ispod brade, dužinom, i od uha do uha, širinom. Ispravno je, da ako je bez brade, onda pere sve, a ako ima bradu, onda nije obaveza prati ono što je ispod brade. Isto tako, nije obaveza da dospije voda ispod brkova i obrva, jer je mjesto farda prekriveno sa nečim što ga odvaja, tako da se ni u kom slučaju ne sučeljava sa onim koji ga gleda, ne vidi se, tako da sa njega spada fard i prelazi na zaklon kao što su dlake glave.

Drugo:

Pranje jednu po jednu ruku, jedanput, sa laktovima, na način da se uzme posuda lijevom rukom i polijeva voda po desnoj, a zatim uzme posudu desnom rukom i polijeva po drugoj. Ovako isto se poštuje ako je posuda velika, a on ima malu, stim da ne stavlja skupljene prste lijeve ruke u veliku posudu. Police po desnoj šaci a potom trljati prste da se očiste. Potom će desnom rukom zahvatiti vodu iz posude i oprati lijevu.

Treće:

Pranje nogu do članaka, jedanput.

Prljavština koja se nađe na udovima koji se Peru u abdestu, kao i ona od muhe i buhe, te boja koja zao-stane od kne, ako nije masivna, ne sprečava čišćenje; bilo da se radi o abdestu ili gusulu, kao ni hrana između zuba, jer ona ne sprečava dopiranje vode.

Razišli su se po pitanju tijesta i zemlje, a rezultat ra-zilaženja se gradi na mogućnosti da li to sprečava do-piranje vode do tijela ili ne.

Tijesan prsten se skida ili okrene, da bi voda došla ispod njega.

Četvrti:

Potiranje četvrtine glave jedanput, po rivajetu Et-Tahavije i El-Kerhija od Ebu Hanife, ili koliko su tri ručna prsta, po rivajetu Hišama od Ebu Hanife, no-vom vodom ili ostatkom, nakon pranja nekog uda, ne nakon potiranja, osim ako voda kaplje, niti uzeta sa opranog ili potranog uda. Ne mora se obnavljati potiranje nakon brijanja glave, niti se obnavlja gusul nakon brijanja obrva, skraćivanja brkova ili odsijeca-nja nokata.

Sunneti su mu:

Počinjanje sa nijetom, odnosno odlukom srca da se uzme abdest ili ukloni "hades" (stanje kada se treba okupati ili uzeti abdest) i obavi čišćenje.

Započeti sa Allahovim imenom, odnosno reći:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى دِينِ الْإِسْلَامِ

(U ime Allaha. Veličanstvenog i neka je hvala Allahu na vjeri islamu.). To se izgovara prije pranja analnog otvora, jer je to od uvodnih radnji abdesta, a i poslije toga, radi opreznosti, neposredno prije abdesta. (d)

Započinje se sa pranjem ruku do članaka. Sunnet je započeti sa pranjem ruku, a samo pranje je fard. Zato se ne mora ponavljati ako opere ruke do lakata.

Istrljati zube desnom rukom sa misvakom, poznatim drvetom, ukoliko se ima, ili prstima, ukoliko se nema, svejedno hoće li započeti sa gornjim zubima ili donjim, sa desna ili lijeva, uzduž ili poprijeko ili obadvoje.

Sunnet je izapiranje usta posebnom vodom, i nosa posebnom, tri puta (madmada i istinšak), napadno pretjerujući u tome, da bi voda dospjela duboko u grlo i nos, osim ako posti, tada ne smije pretjerivati zbog mogućnosti kvarenja posta.

Sunnet je prožimanje brade na način da se provuku prsti kroz nju, ispod pa naviše, nakon trećeg pranja.

Prožimanje i pranje između prsta ruku, na način da se isprepletu prsti, također i između prsta nogu, tako da se malim prstom lijeve ruke započinje pranje desne noge i završi sa malim prstom lijeve noge, ispod, nakon trećeg pranja. Ovo je postupak u slučaju ako voda dolazi do između prstiju, bez prožimanja, međutim ukoliko ne dolazi onda ta radnja postaje fard.

Tri puta oprati sve abdeske udove i mjesta koja se peru.

Potiranje čitave glave jedanput, tako da se stave šake i prsti na prednji dio glave, a zatim potare unazad prema zatiljku na način da se obuhvati čitava glava. Na taj način se ne računa da je to obavljeno sa "upotrijebljenom vodom" (ma'un musta'mel) jer postoji konsenzus da voda ne prelazi u to stanje sve dok je na dijelu tijela (dakle, dok ne spadne).

Potiranje unutrašnjosti ušiju sa dva kažiprsta a vanjski dio sa palcima, vodom koja je ostala na rukama na-

kon potiranja, jer je Poslanik a.s. rekao: "Uši su dio glave."

Redoslijedno pranje, onako kako ga je Zakonodavac eksplikite pomenuo, a Poslanik a.s. objasnio i praktično pokazao redoslijed, ustrajno se pridržavajući toga. Ta njegova praksa je praktični dokaz i spada u domen praktičnog sunneta

Neprekidanje radnji abdesta, tako da pranje ili potiranje slijedećeg uda ili mjesta, bude prije, nego se prethodni dio osuši.

Mustehabbi abdesta su:

Započinjanje abdeskih radnji sa desne strane.

Potiranje vrata bez grla, jer je to potiranje novotarija (bid'at).

Adabi abdesta su:

Okretanje prema kibli po njemu (Ebu Hanifi).

Trljanje dijelova (koji se Peru).

Stavljanje malih prstiju u uši.

Uzeti abdest prije namaskog vakta, ako nema kakve zapreke.

Okretanje prostranog prstena.

Uzeti abdest bez ičijeg pomaganja.

Ne razgovarati prilikom uzimanja abdesta.

Sjediti na povиšenom mjestu, kako bi se sačuvao od upotrijebljene vode.

Uz srčani nijjet izgovoriti ga i jezikom.⁵¹

Izgovoriti i spomenuti Allaha dž. š. kod pranja svakog za to određenog dijela tijela.

Doviti dovama, koje su došle predajom⁵² kod pranja

---

⁵¹) Izgovor nijjeta spada po hanefijskom mezhebu tek u adabe. Međutim, u našim mektebima i vjerskoj poduci se prenaglašeno for-

svakog za to određenog dijela tijela. Kod ispiranja usta reći:

اللهم أعني على تلاوة القرآن و ذكرك و شكرك و حسن عبادتك

(Gospodaru, pomozi mi da Kur'an učim, Tebe spominjem, Tebi se zahvalujem i da Tebi lijepo ibadet činim).

---

sira kao da je fard, pa djeca ako uče išta, onda uče jezički izgovor nijjeta pojedinih propisanih namaza, sunneta i nafila, i to na arapskom jeziku, a ilmihali koji sadrže osnovne poduke vjere, od svih namaskih dijelova najtransparentije ističu jezičku formu nijjeta namaza. Lijepo bi bilo uskladiti to davanjem primata prečem nad prijekim.

52) Ovdje navode predanje od Enesa, Allah bio zadovoljan s njime, u kome se prenosi da je Vjerovjesnik a.s. rekao:

„Pridi Enese, da te poučim odredbama abdesta‘. Prišao sam a on je prilikom pranja ruku proučio: ,U ime Allaha. Zahvala pripada Allahu. Nema snage ni moći do u Allaha.’ Kada je učinio istindža‘ rekao je: ,Gospodaru, očuvaj moje stidno mjesto (od grijeha), i olakšaj mi moje stanje i posao.’ Kada je uzimajući abdest ispirao nos dovio je: ,Gospodaru moj, potpomogni me mojim dokazom i ne zabrani mi miris dženneta.’ Kod pranja lica dovio je: ,Gospodaru moj, obijeli lice moje na Dan kada budeš bijelio neka lica.’ Kod pranja ruku, također: ,Gospodaru, knjigu mojih djela, daj mi u moju desnicu.’ Potirući rukom mesh po glavi izgovarao je: ,Gospodaru moj, spasi nas Tvojom milošću, otkloni od nas Tovju patnju.’ Kod pranja nogu rekao je: ,Gospodaru moj učvrsti moje noge na Dan kada se budu spoticale.’ Onda je rekao:

,Enese, tako mi onoga koji me poslao sa istinom, svaki Alahov rob, ako ovo izgovori kod uzimanja abdesta, Allah će mu stvoriti meleka, kod svake kapi koja mu kapa sa i između prsta, koji će Ga slaviti i veličati sa sedamdeset jezika. On će imati sevap od toga do Sudnjeg dana.”

Ovaj hadis bilježi Ibni Hibban. U lancu prenosilaca je 'Ubbad b. Su-hajb čiju biografiju pominje Hafiz hadisa Ez-Zehebi pa kaže: „Rekao je Ibnul-Medini: ,Propalo je njegovo poznavanje hadisa’. Buharija, Nesajia i neki drugi kažu: , On je “metruk” (odbačen kod primanja hadisa). Sam Ibnu Hibban kaže: ,Bio je misionar kaderija. Prenosti takve bedastoće koje ako čuje najobičnijii početnik, diletant u toj

Kod ispiranja nosa:

اللَّهُمَّ أَرْحُنِي مِنْ رَانِحةِ الْجَنَّةِ

(Gospodaru, namiriši me džennetskim mirisom.)

Kod pranja lica:

اللَّهُمَّ بَيِّضْ وَجْهِي يَوْمَ تَبَيِّضُ وُجُوهَ وَتَسُودُ وُجُوهَ

(Gospodaru, obijeli moje lice na dan kada će neka lica bijeliti a neka crniti.)

---

struci, odmah će znati da su to izmišljotine...”

Imam Ibnu'l-Kajjim kaže: “Ne pamti se od Poslanika a.s. da je prilikom uzimanja abdesta dovio osim “et-tesmije” (pominjanje Allahovog dž.š. imena). Hadisi koji govore o dovama prilikom abdesta su lažni i izmišljeni. Ništa od toga nije dovio Poslanik a.s. Niti je to poučavao koga, niti je došlo od njega pouzdanom predajom išta osim pomenute “tesmije” na njegovom početku i na kraju: “Svjedočim da nema drugog boga osim Allaha Kome nema ravna, i svjedočim da je Muhammed a.s. Njegov rob i Poslanik. Gospodaru moj učini me od onih koji se kaju i od onih koji se čiste.” Ovaj hadis prenosi Muslim, osim zadnje rečenice u poglavljiju “Et-Tahare”. Zadnju rečenicu bilo je Tirmizija kao hadis koji ocjenjuje: “Sened ovoga hadisa je poremećen, i nije dovoljno pouzdan.”

Spominje se međutim još i hadis Ebu Musaa El-Eš'arije, Allah bio zadovoljan njime, koji je rekao: “Došao sam Poslaniku a.s. u vrijeme uzimanja abdesta. Abdestio se govoreći dovu:

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي، وَسَعِّ لِي فِي دَارِي، وَبَارِكْ لِي فِي رِزْقِي

(Allahummagfirli zenbi, ve vessi' li fi dari, ve barik li fi rizki.)

„Gospodaru moj, oprosti mi moje grijeha, razrahati me u mojoj kući i podaj bereket u mojoj nafaki.”

Rekoh mu: „Allahov Poslaniče čuo sam te da doviš to i to.’ On odgovori: „A zar je nešto izostavljeno?”

Ovaj hadis prenosi Nesaija i Ibnu-Sunni sa vjerodostojnim lancem prenosilaca. Međutim, Nesaija ga prenosi u poglavljiju: “Ono što se uči poslije abdesta”, tako da je obadvoje moguće, da je to dova za vrijeme abdesta ili poslije njega, kao što smatra En-Nevvevi.

Kod pranja desne ruke:

اللهم أعطني كتابي بيمني و حاسبني حسابا يسيرا

(Gospodaru, podaj mi knjigu mojih dijela u desnicu, i obračunaj me lahkim obračunom.)

Kod pranja lijeve ruke:

اللهم لا تطعني كتابي بشمالي و لا من وراء ظهرى

(Gospodaru, ne daji mi knjigu mojih djela u ljevicu, niti iza leđa.)

Kod potiranja glave i ušiju:

اللهم اجعلني من الذين يستمعون القول فيتبعون أحسنه

(Gospodaru, učini me od onih koji slušaju govor i slijede ono što je najljepše od njega.)

Kod potiranja vrata:

اللهم أعتق عنقي من النار

(Gospodaru, osloboди мој врат од ватре.)

Kod pranja nogu:

اللهم ثبت قدمي على الصراط يوم نزل فيه الأقدام

(Gospodaru, učvrsti noge moje na "Sirat -čupriji" na Dan kada se noge budu klizale.)

- Donijeti salavat na Vjerovjesnika a.s. nakon uzimanja abdesta i da potom izgovori:

اللهم اجعلني من التوابين و اجعلني من المتطهرين

(Gospodaru, učini me od onih koji se kaju i koji se čiste.)

Da se poslije toga napije od preostale vode, stojeći, okrenut prema kibli. Neki su čak rekli da nije dozvoljeno piti stojeći, osim u ovom slučaju i kod pijenja vode Zemzem.

Abdest ima i druge propise-adabe, kao i mekruhe, a pomenuti su u obimnijim knjigama.

Istindža⁵³

(Pranje - čišćenje analnog i prednjeg otvora nakon velike i male nužde)

Kao uvodni dio abdesta smatra se pranje nakon velike ili male nužde, kako je već spomenuto. To je sunnet. Istindža' je traženje odstranjivanja nečisti, koja izade iz stomaka kao što je mokraća, izmet, sperma i sluz koja joj prethodi kod polnog snošaja, ili sluz koja se luči nakon napornog mokrenja ili krv koja poteče iz dva prirodna otvora. Ne mora se obavljati čišćenje nakon puštanja vjetra, jer on nije nečist, iako izlazi iz stomaka. Čišćenje onoga što ne izlazi iz stomaka na dva prirodna otvora za izbacivanje fekalija, ne naziva se istindža'.

Može se očistiti kamenom, drvetom i zemljom. Time se briše čmar, dok se ne očisti, bez obzira na broj brisanja, jer se za udovoljavanje ovoga sunneta uzima u obzir otklanjanje nečisti, a ne broj pokušaja. Ako se ostvarila čistoća nakon samo jednog potiranja, to je dovoljno, i obratno; ako se ne očisti sa tri potiranja nastavlja se još. U ljetnom periodu prvo se, zbog predostrožnosti da se ne uprljaju testisi koji su spušteni zbog ljetne vrućine, potire prema nazad (idbar), drugi put se potire prema naprijed (ikbal), i treći put prema nazad, ponavljajući čin čišćenja. "Idbar" je dakle, povlačenje predmetom kojim se čisti nazad, a "ikbal" suprotno tome. Zimi se prvim

53) Terminološko značenje ove riječi je: "Otklanjanje izmeta, nečisti, sa tečnošću (vodom) ili njeno umanjivanje sa tvrdim predmetom (kamenom), odnosno, to je upotreba kamena ili vode..." "Istindža'" ili "istitabe" su sinonimi koji imaju općenito značenje u čišćenju i ne odnose se samo na upotrebu vode. Vidi: dr. Vehbe Ez-Zuhajli. *El-Fikhul-islamijah ve edilletuh*, 1, 192.

potiranjem ide prema naprijed, a drugim nazad, zato što su testisi skupljeni a potiranje naprijed je efikasnije u čišćenju, zatim se potire nazad- naprijed, forsirajući čistoću i čišćenje. Žena uvijek prvo potire prema nazad da se ne bi uprljao njen polni organ.

Pranje vodom nakon potiranja kamenom je od adab-a. Potom se operu ruke, a zatim popršće otvor vodom što više i opere ga unutrašnjim dijelom jednog, dva, ili tri prsta ako je potrebno, ne jagodicama prstiju, kako nečistoća ne bi zapala iza nokata.(d)

Obavezno pranje je ako se nečistoća raširi oko čmara više od veličine dirhema, po njima dvojici⁵⁴, dok se kod Muhammeda računa zajedno sa onim što je u samom otvoru. Sa čistoćom onoga što se čisti, čista je i ruka.(sh)

Mekruh je:

Obavljati istindža' desnom rukom, osim u krajnjoj potrebi (daruretu).

Zatim, obavljati je sa kosti ili hranom ljudi i životinja, balegom, iglom, keramikom, ugljem i nečim vrijednim po mjerilu ljudi, kao što je krpa kadife ili sl., jer to isključuje poštovanje zbog zabrane pomenutih stvari.

Okretati se prema kibli pri maloj ili velikoj nuždi, vani i drugdje zbog riječi Poslanika a.s.: "Kada nuždu hoćete da obavite, poštujte Allahovu Kjabu, i nemojte se prema njoj okretati licem niti ledima, nego se okrećite ka istoku ili zapadu." (d) Ovim se ukazuje na ono što je pomenuto kada se govorilo o nečistoćama. Ovdje se misli, na okretanje prednje ili zadnje strane prilikom male ili velike nužde, a ako se radi o samom čišćenju, onda nije mekruh.(sh)

---

54) Ebu Hanife i Ebu Jusuf.

(Mekruh je) obavljati malu ili veliku nuždu u vodu, u hladovinu gdje se ljudi odmaraju, na put, ispod voćke koja daje plodove, jer je sve to zabranjeno u hadisu. Razlog u svim ovim slučajevima je jasan.

Razgovarati u vrijeme obavljanja obadvije nužde mukruh je, a također i mokriti stoeći, osim ako postoji opravdan razlog za to.

Dužnost je potpuno iscijediti mokraću (uvjeriti se da više ne izlazi) hodanjem, ili nakašljavanjem, ili ležanjem na lijevoj strani dok ne budemo potpuno sigurni da je mokrenje prestalo. Rečeno je da je dovoljno potrati penis i tri puta ga povući i istresti. Međutim, ispravno je da su prirode ljudi različite. Prema tome, onome ko je siguran da je mokrenje potpuno prestalo, dozvoljeno je da se opere. Pošto svaka osoba zna svoje lično stanje (tako će i postupiti).(d)

Istindža' može biti sedam kategorija, a to su: fard, vadžib, sunnet, iz predostrožnosti, mustehabb i novotarija.

Fard je u dva slučaja; slučaju džunupluka i kada je sama nečist veća od veličine novčića (dirhema).

Vadžib je ako nečistoća bude u usporedbi manja od pomenute.

Sunnet je, opet, kad nečist bude manja od one vadžipske.

Mustehabb je ako samo mokri, a ne čini veliku nuždu. Tada treba da opere samo prednju stranu, a ne čmar.

Iz predostrožnosti se pere, ako je izašlo sasvim malo nečistoće i nije se ništa isprljalo od nje.

Novotarija je da se čini istindža' nakon puštanja vjetra.

Tejemnum

U filološkom smislu tejenum znači "kasd" (cilj, namjera), a u šerijatsko-pravnom značenju to je čistoća koja se postiže upotrebom čiste zemlje na dva posebna uđa.(sh)

Ima četiri farda.

Prvi je: nijjet.

On je uvjet, kao što je abdest za namaz.Ovo mišljenje ne dijeli Zufer, da mu se Allah smiluje. Nijjet se u pogledu namaza ogleda u namjeri čišćenja, ili namjeri određenog ibadeta koji nije ispravan bez šerijatskog čišćenja. Po Ebu Jusufu, da mu se Allah smiluje, uvjet je za njegovu ispravnost da nanijeti određeni ibadet; svejedno da li je on bio valjan bez čišćenja kao što je u slučaju primanja islama, ili nije valjan bez njega, kao što je slučaj namaza.(sh)

Drugi je: potiranje po licu.

Treći je: potiranje po rukama

Četvrti je: obuhvatanje (svih potrebnih dijelova), potiranjem.

Ima šest sunneta:

Spominjanje Allahovog imena na početku.

Počinjanje sa potiranjem lica.

Zatim desne pa lijeve ruke.

Potiranje ruku, nazad pa naprijed.

Širenje prstiju i njihovo otresanje.(n)

Način uzimanja tejemmuma je da se udari rukama po čistoj zemlji, a zatim se otresu da bi popadala prašina. (dž)

Potom se potare po licu da ne ostane dio koji nije obuhvaćen.

Potare se i dio između nozdrva.

Nije dozvoljeno potiranje sa manje od tri prsta, isto kao što je slučaj sa potiranjem glave ili mestvi.(sh)

Iza toga se ponovo udari po zemlji, potaru ruke uključujući i laktove, tako da se potare vanjski dio desne mišice sa malim, domalim, srednjim prstom i dijelom šake lijeve ruke, započinjući od vrhova prstiju ka laktu, a zatim (u povratku) potare unutrašnji dio kažiprstom i palcem, i ostatkom šake od laktu ka vrhovima prstiju. Tako isto se uradi i sa lijevom rukom koju potire desnom.

Rečeno je da se potiranje vrši čitavom šakom i svim prstima, pošto prašina ne može postati "upotrijebljena" pri potiranju kao što postaje voda pri pranju.(dž)

Kod nas (u našem mezhebu) nije uslov redoslijed, ali je fetva (mezhepsko, oficijelno mišljenje) na tome da je uslov (obaveza) obuhvatanje potiranjem, tako da ako ostane i mali dio nepotran, tejemnum nije ispravan. Ukoliko se ne ostvari "obuhvatanje" udaranjem ruku po zemlji, u dva maha, onda se to radi i treći put da bi sve bilo obuhvaćeno dodirom zemlje.(d)

Ako bi neko pomeo kuću, srušio zid, ili vagao pšenicu, pa prašina pala na njegovo lice i ruke, to se ne bi brojalo tejemnum dok ne potare rukama po tim mjestima. Iz ovoga se razumije obaveza potiranja između prstiju, bez obzira da li je prašina ušla između njih ili nije, jer je smisao u potiranju, a ne u doticaju sa prašinom.(sh)

"Es-sa'id" je naziv za lice zemlje (po kojem se uzima tejemnum). Tejemnum je dozvoljen po svakoj čistoj stvari koja je nastala od zemlje, pa makar bila i bez prašine, i po prašini, iako je u mogućnosti da doprije do lica zemlji. U kategoriju zemlje spada sve ono što se

ne rastapa vatrom, niti prelazi u pepeo sagorijevanjem, kao što je prašina, sitni pjesak, kamen, arsenik i sl.

Tejemmum je dozvoljen onome ko nema abdesta, ko je džunup, ko je u menstrualnom ciklusu, poslije porođaja; koji ne mogu upotrijebiti vodu, ili je nemaju dovoljno za čišćenje. Tako, ako se probudi na sabah nečist, a ima vode za abdest, ne za gusul, uzeće tejemmum i nije mu obaveza uzimanja abdesta, po našem mezhebu, za razliku od Šafije, da mu se Allah smiluje.

Međutim, ako se uz džunupluk izgubi abdest nakon uzimanja tejemmuma, onda mu je dudžnost uzeti abdest, a tejemmum je za džunupluk po konsenzusu.(d)

Mesh po mestvama

Dozvoljeno je "mešhur" sunnetom, onome ko nema abdesta, a ne i onome ko je dužan da se okupa, bilo da se radi o muškarcu ili ženi. Obavezno (fard) je da potiranja bude u dužinu ili širinu tri prsta, po obje noge i po gornjoj strani mestvi koje su obuvene kad se bilo pod akdestom, prije gubitka abdesta.(sh)

Kada bi potiranje izvršio jednim prstom, tri puta, svaki put novom vodom, bilo bi ispravno, jer se postigao cilj, a kad ne bi bilo novom vodom, ne bi bilo važeće. Ako bi mjesto koje se potire pokapala kiša koliko tri prsta, bilo bi važeće, kao i ako bi išao po travi mokroj od kiše ili rose, pa se mestve pokvasile koliko je obaveza za mesh.(d)

Sunnet je kod mesha započeti od ivice prsta, potrući uzduž obadvjema rukama prema cjevanici.(sh)

Vrijeme trajanja za onoga ko je kod kuće (mukim), jeste dan i noć, a za putnika (musafira) tri dana i tri

noći, računajući od vremena kada se izgubi abdest. Ako mukim postane musafir upotpuniće tri dana, a ako musafir postane mukim ne potire više od dana i noći.

Dozvoljen je mesh po mestvama koje se obiju na mestve, ali da se obiju prije gubljenja abdesta, a također, i po kaljačama koje se obiju po mestvama, prije gubljenja abdesta.(f)

Međutim, ako je potrao po oboma (po mestvama i kaljačama), pa skinuo kaljače bez skidanja mestvi, obnoviće mesh po mestvama. Suprotne tome ako bi učinio mesh na dvoslojne mestve, pa skinuo jedan sloj, ne ponavlja mesh po drugom sloju, a kad bi skinuo jednu kalošu, učiniće mesh po mestvama i po preostaloj kaloši. Kod Ebu Jusufa, skine se preostala kaloša i učini se mesh po mestvama.(sh)

Dozvoljen je mesh, kod njih dvojice ⁵⁵, i po gustoj (ne-providnoj) čarapi, ako stoji uz cjevanicu bez vezanja. Pre-nosi se da je Ebu Hanife prihvatio mišljenje njih dvojice i odrekao se svoga. Po tome se daje fetva. Dozvoljen je mesh i po pokoženoj čarapi, a to je čarapa opšivena kožom sa gornje i donje strane, i po onoj koja je učinjena kao nanula, a to je ona koja je pokožena sa donje strane, kao što su nanule za stopala po "zahirur-rivaje", dok je po predaji El-Hasena to ona koja je do članaka.

Šafija je rekao da nije dozvoljen mesh po čarapama, pa makar bile pokožene odozdo. (sh)

Nije dozvoljen mesh po mestvi, na kojoj ima rupa kroz koju se vide koliko tri nožna prsta, od kojih najmanja nije nasuprot prstiju, niti na peti. Međutim, ako bude nasuprot njih, onda je zapreka za mesh potpuna pojava tri prsta u

---

55) Ebu Jusuf i Muhammed.

cijelosti, bilo koji prsti da su, i ne uzima se u obzir onaj koji najviše izviruje, a po najispravnijem mišljenju, ne smeta pojava jagodica.(sh)

Ako je rupa u predjelu pete, ne smeta, osim ako se ukazuje veći njen dio. Velika poderotina smeta ako je rastavljena, pa se vidi ono što je ispod. Međutim, ako je skupljena, i ne rastavlja se prilikom hodanja, zbog čvrstine i jačine mestvi, onda to ne smeta meshu, mакар rupa bila veća od tri prsta, kako se prenosi od Ebu Hanife, da mu se Allah smiluje. Rupa iznad članka ne brani mesh, jer se to ne broji. Uzimaju se u obzir i sabiraju rupe na jednoj mestvi, ne na dvjema. Najmanja koja se sabira je ona u koju može ući vlaga od potiranja⁵⁶ a što je ispod te granice kao i da ne postoji.(sh)

Mesh se gubi gubljenjem abdesta, istekom vremena, i skidanjem mestve, tako da se izuje veći dio stopala prema potkoljenici. To je ispravno mišljenje. Kod Ebu Jusufa se računa ako se izuje veći dio pete, a kod Muhammeda ne kvari se mesh ako ostane neizuveno koliko tri prsta, od gornjeg dijela stopala, koje se potire pri meshu. Pri ovome mišljenju je većina šejhova. Zato, ako stopalo ostane obuveno, a peta bude izlazila i ulazila u mestvu, to ne kvari mesh, kao što je navedeno u "El-Kjafiju".

Ako istekne vrijeme mesha musafiru, ali se poboji da će mu se nogu smrznuti od hladnoće ako izuje mestve, tada je mesh dozvoljen.(d)

Nakon skidanja mestvi i isteka vremena mesha, onaj ko je pod abdestom, dužan je oprati samo noge.

---

56) U hanefijskom fikhu "velika rupa" se broji ako u nju mogu ući tri najmanja nožna prsta. Vidi: dr. Vehbe Ez-Zuhajli, *El-Fikhul-islamijj ve edilletuh*, 1, 328.

Mesh po zavoju

Dozvoljeno je činiti mesh po "džebiri" (zavoju), onome ko je bez abdesta, ili je džunup (nečist). Pod džebirom se podrazumijevaju daščice koje se stavlja-ju da bi se pričvrstile polomljene kosti. Mesh je do-zvoljeno činiti i po zavoju koji se stavlja na ranu ili bolno mjesto, i na zavoj sa kojim se pričvršćuje kr-pa-obloga da ne spada, bilo da je stavljen pod abde-stom ili ne, ukoliko ne može potrati određeno mje-sto, jer mu voda škodi, ili je povezan pa bi odmota-vanje škodilo, pa čak i ako bi mu potiranje po zavoju škodilo, otpada mesh, a također i propis pre-dviđen za to mjesto.(d)

Mesh po zavoju nije fard, po Ebu Hanifi, nego je to vadžib po njemu, tako da je dozvoljeno klanjati bez njega.(sh) Višak zavoja koji prelazi ranu ima tretman rane, tako da ne mora prati ono što je pod zavojem i tome slično, ukoliko bi mu štetilo odvijanje, nego će ga potrati sa odstojanjem (f). Mesh nema vremensko ograničenje, jer je on kao i kupanje. Ako zavoj spadne sa neizlječenog mjesta, ostaje mesh. A ako se to desi zbog izlječenja, onda je pokvaren. Ako se to desi u namazu, ponoviće ga ispočetka.(f)

I znaj da se mesh po zavoju razlikuje od mesha po mestvama u nekoliko elemenata:

Zavoj ne mora da se stavlja pod abdestom, kao što je navedeno, za razliku od mestvi.

Mesh po zavoju nije određen vremenskom grani-com, za razliku od mesha po mestvama.

Ako zavoj spadne sa bolesnog, mesh nije pokvaren, za razliku od mestvi.

Ako zavoj spadne sa zdravog, dužan je samo oprati to mjesto, za razliku od mestvi, gdje mora oprati i ostalo.

Po pitanju zavoja su isti onaj koji je bez abdesta i onaj koji je džunup, za razliku od mestvi, kao što smo naveli ranije.(sh)

Ovo je dovoljno u objašnjenju čistoće tijela. Više o tome se može naći u opširnijim izvorima.

Ono što uvjetuje veliko čišćenje, (kupanje) i što kvari malo (abdest) nismo spomenuli bojeći se da će biti preopširno, a i zato što to nije nužno.

Treće:

Čistoća odjeće

I treći fard je čistoća odjeće, tj., onoga u čemu se klanja. Uprljana odjeća i ostalo, kad je vidljiva nečist, čisti se vodom, tako da se otkloni i ona i njen trag, kao što je boja ili miris, ako to (otklanjanje) ne prouzrokuje teškoću i uslovljava upotrebu sapuna i sl. Voda je sredstvo koje čisti prljavštinu. Ako je (osim vode) potrebno još nešto, onda se tu podrazumijeva izvjesna teškoća. Nečist se, također, čisti sa svakom čistom tečnošću kao što je sirće, ružina yoda, i drugim sredstvom koje kad se cijedi, kapa, za razliku od onoga što je mlijecno, kao što je maslo, jer u njemu ima masnoće, ne može se iscijediti iz odjeće i ostaje u njoj. Prema tome, ono ne može otklanjati drugu (nečist). Kažu Muhammed i Zufer, da im se Allah smiluje, da nije dozvoljeno čišćenje osim vodom. Uprljano nevidljivom nečisti, čisti se dotle dok ne prevagne "pretežno mišljenje" da je to dovoljno čisto, jer je "pretežno mišljenje" šerijatski dokaz. Procjena je prati i ci-

jediti tri puta onoga što se može cijediti, uz uvjet da se kod trećeg puta forsira iz sve snage. Ali ako se labavo cijedi zbog čuvanja odjeće, ona se ne smatra očišćenom. Ono što se ne može cijediti, potrebno je prati tri puta i sušiti. Pod sušenjem se podrazumjeva prestanak kapanja sa mjesta koje se cijedilo.(d)

Nije uslov potpuno sušenje. Mestva se čisti od čvrste prljavštine i od one koja se vidi, poslije sušenja - a ona koja se ne vidi poslije sušenja i nije čvrsta - -kada se osuši na mestvu, otiranjem o zemlju.

Kod Ebu Jusufa, dozvoljeno je otiranje i mokre, tvrde, nečisti uz uvjet, da se izgubi miris, što je i po mišljenju većine šejhova, i po tome se daje fetva.

Muhammed i Zufer, da im se Allah smiluje, kažu da se nečistoća koja nije čvrsta, ne može očistiti osim pranjem, kao što je mokraća i alkohol. Oni se čiste pranjem, u vlažnom ili suhom stanju.

Mokra odjeća od sperme, čisti se pranjem, a suha trljanjem ili pranjem. Što se tiče tijela, čisti se samo pranjem, bilo vlažno ili suho. Ovo mišljenje je spomenuto u "Aslu" a prenosi se od Ebu Hanife, da mu se Allah smiluje. Spomenuo ga je i u "Kjafiju". El-Kerhi je naveo da se suho čisti trljanjem bez obzira da li je to dio tijela ili nešto drugo. Sablja, i njoj slični predmeti po tvrdoci i uglačanosti, čiste se otiranjem. Ako je stvar suha, dovoljno je opće otiranje, a ako je vlažna, onda se mora obrisati zemljom, tako da postane suha, a potom se očisti.(sh)

Oprašta se veličina velikog (novčića) dirhema, a to je "miskal" guste nečisti, i količina rijetke nečisti koja može stati u udubljenje dlana od tzv. "teške" nečisti; kao što je mokraća od (životinja) koje se ne jedu, pa makar i od

njihovog mladunčeta, (d) kao izmet, krv, alkohol, ko-košiji izmet, magareća, mačija i mišija mokraća, fuškija (izmet konja i magarca), balega, (izmet krave)...

Također, oprašta se (ako nečistoća obuhvata) ispod četvrtine onoga što se smatra odjećom, u kojoj se može klanjati namaz. Rečeno je, isto, četvrtina odjeće koja je na klanjaču. Rečeno je, također, četvrtina mjesta koje je pogodila nečist, kao što je skut, umetak ispod pazuha, a Ebu Jusuf ga je odredio kao jedan kvadratni pedalj. Od njega⁵⁷ se prenosi da je to kvadratni lakat. Isto tako je došlo i od Muhammeda po pitanju "lahke" nečisti; kao što je konjska mokraća i mokraća (životinja) koje se jedu, izmeta ptica koje se ne jedu, bilo da se radi o divljim ili drugim.(sh)

Krv ribe nije nečista, a također ni slina mazge i magarca, jer se sumnja da li se smije jesti ili ne, a ono što je čisto, ne gubi čistoću sumnjom. Isto tako, nije nečist pepeo od nečistog, i magarca koji je upao u solanu i postao so, i mokraća koja se rasprsnula u vidu iglenih vrhova. Voda se onečisti dolaskom u dodir sa nečistoćom ili dolaskom nečistoće u kontakt sa vodom.

Dozvoljeno je klanjati u odjeći, koja je stavljeni mokra na nešto što je premazano zemljom u kojoj je bilo đubriva, pa se osušila. I u odjeći koja je primila vlažnu fleku od nečiste odjeće, u koju je umotana, u slučaju da ukoliko bi je cijedili, iz nje se ne bi moglo ništa iscijediti, kao i u odjeći čiji se jedan kraj onečistio, pa bio zaboravljen pri pranju drugog kraja, bez istraživanja. (sh); kao kad bi se magarad pomokrila na vršaj od pšenice,

---

57) Ebu Hanife.

pa se odstranio ili oprao dio, dok se drugi dio smara čistim, pa makar i ne bilo posebnog istraživanja.(d)

Četvrt:

Čistoća mjesta

Četvrti fard je čistoća mjesta, tj., mjesta na kome se klanja. Ono što se uzima u obzir je mjesto pod nogama, pa čak kad bi otpočeo sa namazom, a pod nogama mu bila nečist veća od novčića (dirhema), namaz mu ne bi bio ispravan.(f) Ako je nečist samo ispod jednog stopala tu se ulema razilazi. Pravilnije mišljenje je zabrana. Na mjestu ispod ruke ili koljena ne smeta, dok na mjestu sedžde smeta, kod nas, po jednom rivajetu (predanju), od Imama, dok po drugom ne smeta.(s) Dozvoljeno je klanjati na odjeći čije naličje je nečisto, ako nije prošivena, i na kraju čilima čiji je kraj nečist, makar se jedan kraj pomjerao kad se pomjeri drugi. (sh)

Kad bi bacio odjeću ili pokrovac, na suhu nečist i klanjao, pa ako bi je time sakrio bilo bi dozvoljeno.

Kad bi u namazu stao na nečist, a na nogama mu bile mestve ili čarape, namaz mu ne bi bio ispravan, osim u slučaju da ih skine i stavi ispod stopala kao prekrivač.

Dozvoljeno je držati obuću u namazu, ako se boji da će je izgubiti. Ako na obuci bude nečistoće koja brani namaz, a bude je držao toliko vremena da se može obaviti jedan rukn, namaz biva pokvaren, u suprotnom ne. Isto tako je ako stane na nečist koja je na njoj (s), kao što će doći na kraju knjige, ako Bog da.

Sag se čisti da se po njemu pusti voda jednu noć. Neki su rekli dan i jednu noć. Zemlja i prostrte opeke

se čiste sušenjem i nestankom traga (vlage). To je dovoljno da bi se mogao klanjati namaz, ne i za uzimanje tejemmuma, također, i šafran (perunika), a to je pokrivač na krovu od trske. Isto tako, drvo i stojeće uspravljenе biljke na zemlji, po odabranom mišljenju. Međutim, ono što je otkinuto mora se oprati i nema drugog načina čišćenja.

Peto:

Pokrivanje tijela

Peti fard je pokrivanje tijela, da gaa ne može vidjeti drugi. Za muške je pokrivanje tijela od ispod pupka pa do ispod koljena. Tako je koljeno stidni dio tijela (avret) a pupak nije. Za robinju je isto, uz leđa i stomak.(sh) Isto to važi za robinju koja se otkupljuje, i za onu koja postaje slobodna, kao i majka dijeteta.(d)

Za slobodnu ženu stidno mjesto je sve osim lica, šaka i stopala. Otkrivanje četvrtine cjevanice, stomaka, bedara, stražnjice, kose koja pada niz glavu, kod muškarca četvrtina samog polnog uda, testisi; ako se otkrije neka od pobrojanih stvari u vremenu koliko se može učiniti jedan rukn u namazu, sprečava ispravnost namaza. Ono što je ispod četvrtine, opršta se.(f)

Onaj koji nema čime otkloniti nečist, klanjaće sa njom i neće obnavljati namaz. Ako klanja go, a četvrtina odjeće mu je čista, namaz nije valjan. Ako je čisto manje od četvrtine odjeće, vrednije je klanjati u njemu. Onaj ko nema šta da obuče, može klanjati namaz stojeći sa rukuima i sedždama, a mendub je u takvoj situaciji klanjati sjedeći, naklanjajući se. (sh) sa opruženim nogama prema kibli i rukama između bedara.(h)

Ako bi našao listova, ili trave, ili nešto slično, čime bi mogao da se pokrije, onda nije dozvoljeno da klanja go, bilo da klanja stojeći ili sjedeći.(sh) Kada bi imao dvije odjeće; jednu od čiste svile, drugu nečistu, a nije od svile, klanjaće u svilenoj.(s)

Sabira se otkrivanje raznih dijelova tijela u zabrani namaza, kao kad bi se otkrio dio polnog uda žene, dio leđa, dio stomaka, dio bedara itd.

Šesto:

Okretanje prema kibli

Šesto je fard okretanje prema kibli, a to je sama Kjaba, za Mekkeliju, po konsenzusu.(d) Kjaba je ime za središnji prostor, ne za zgradu, tako kad bi zgrada bila prenešena (na drugo mjesto) ne bi bilo dozvoljeno okretati se prema njoj nego bi se trbalo okretati prema tom središnjem prostoru.(s)

Kad Mekkelija klanja u svojoj kući, dužan je da klanja (okrene se) tako da kad bi se uklonili zidovi, njegov pogled bi padao (tačno) na samu Kjabu.

Za nekog ko je van Mekke, dužan se okrenuti u pravcu Kjabe, tako da kada bi se uklonile prepreke ne bi morao njegov pogled padati na samu Kjābu, nego je dovoljno biti okrenut u njenom pravcu. To je ispravno mišljenje. Pravac Kjabe se određuje tako što se fokusira između dvije zamišljene linije koje se sijeku u glavi izlazeći iz vidnog polja poput dva kraka trougla. Dakle, dozvoljena su manja odstupanja i manja nepreciznost od pravca središnjeg mjesta Kjabe. Ovakvo mišljenje je podržano i u "Ez-Zahiriji", a odnosi se upravo na tu dozvoljenu nepreciznost pri okretanju Kjabi. Razlog to-

me je ovalan oblik čovječjeg lica, pa zacrtani pravac može slijediti i desnim i levim profilom.

A kada bude potpuno u nemogućnosti da se okreće prema kibli, onda klanja okrenut tamo gdje može da se okreće.(v)

Ako ne zna gdje je kibla, ili se dvoumi, a nema nikog ko zna, onda će istraživati, i ne ponavlja namaz ako pogriješi. Ako sazna pravac kible, i u samom namazu promijeni mišljenje, okrenuće se prema kibli i dovršiti namaz.

Ako stupi u namaz bez istraživanja, nije ispravan namaz, pa makar i pogodio pravac.

Ako sazna prije nego je završio namaz da se okrenuo na pravu stranu, ponoviće namaz, jer je istraživanje pravca obaveza, pa prema tome njegovo izostavljanje kvari namaz. Ukoliko dode do saznanja nakon završetka namaza, neće ponavljati namaz, jer je izvršeno ono što je bilo cilj, tako da ispitivanje i istraživanje strane koja se istražuje, a to je kibla, u situaciji kada se dvoumi, koja ipak, nije svrha sama sebi, nego je svrha pogadanje, pa kada se ostvari, nema potrebe za njim. A ako svi klanjači budu istraživali pravac kible, ne znajući kuda se okrenuo njihov imam, zbog nekog razloga, kao što je noćna tama npr., a nalaze se iza njega, to je dozvoljeno.(sh)

Sedmo:

Nijjet (odluka)

Sedmi fard je nijjet, a to je čin srca, ne jezika. To je poticaj srca na nešto.(s) Pod tim se podrazumijeva odluka. Ako bi bio upitan koji namaz želi klanjati, klanjač bi od-

govorio bez razmišljanja (spontano), a ukoliko ne bi mogao dati odgovor nakon razmišljanja, namaz mu ne bi bio ispravan. Pominjanje (samo) jezikom nije dovoljno, ali je to lijepo.(d)

Nijjet je dozvoljen prije stupanja u namaz, ali je bolje da to bude istovremeno. Što se tiče kašnjenja nijjeta, razišli su se oko toga, koliko su odstupanja dozvoljena (do koje granice se mora zanijetiti), pa su neki rekli do završetka zahvale Allahu, neki do izgovora "isti'aze", a neki sve do ruku'a, dok se ne digne glava sa njega.(s)

Između nijjeta i početnog tekbira nisu dozvoljene aktivnosti poput jela, pića i sl., jer ne priliče namazu. Dozvoljeno je poslije nijjeta uzimanje abdesta i kretanje prema džamiji.

Uslov za fardski nijjet je određivanje o kom se fardu radi, bez određivanja broja njegovih rekjata, tako da ne smeta greška u njihovom broju, kao da zanijeti sabah četiri rekjata, ili podne dva, dok je za nafilu, teraviju i druge sunnete dovoljan opći nijjet.(s)

Dovoljan nijjet za podne je: "Odlučih da klanjam danasne podne." Tako je i sa ostalima namazima. Kad bi zanijetio podne tog vremena, a vakat još nije istekao, bilo bi ispravno. A poslije njega, bez znanja o isteku, nije dozvoljeno.

Također je dozvoljeno zanijetiti fard tog vremena, osim džume, jer tu nijjeti namaz džume, a iz predstrožnosti sigurnije je klanjati podne poslije nje, prije njenog sunneta govoreći: "Nijjetim posljednje podne čije vrijeme sam dočekao a nisam ga klanjao", jer ako džuma, koju je klanjao, ne bude valjana, onda na nje ga pada obaveza podne namaza. A ako bude valjana

džuma, na taj način je naklanjao podne, koje ga je nekada prošlo. Zatim klanja četiri rekjata sa nijetom suneta, jer je to bolje nego da se klanja sa općim nijetom.

Na vitrama se nanijjeti namaz vitara, a ne obavezni namaz (vadžib), jer se ulema razišla u pogledu njegove obaveze. Kod dženaze namaza nanijjeti se namaz u ime Allaha, i dova za tog mejjita. Ukoliko ne zna da li je muško ili žensko, reći će: "Odlučih se, da klanjam namaz za imamom, onome kome i on klanja."

U nafili koju je pokvario, nanijjeti naklanjanje nafile koju je pokvario.

U Bajrama nijjeti bajramski namaz.

Onaj ko klanja za imamom nijjeti svoj namaz i pristajanje za imamom. Ako nanijjeti slijedeњe, a ne odredi namaz, ili nanijjeti klanjanje imamovog namaza; ispravnije je mišljenje da je namaz ispravan i biva onaj namaz kojeg klanja imam. Imam nijjeti samo svoj namaz ukoliko predvodi muškarce.(d)

Ukoliko se nanijjeti namaz, a ne spomene Allah dž.š., to biva otpočinjanje nafile. Isto tako, ako se ne sjeća da klanja fard, ili ono što upućuje na njega, kao podne i ikindija namaz.(s)

Osmo:

Prvi tekbir

I osmo je, početni, (prvi) tekbir za koji se kaže "tekbir-retul-iftitah" (tekbir otpočinjanja) i "tahfimeh" (tekbir zabrane) pošto on zabranjuje neke stvari koje su dozvoljene prije otpočinjanja, za razliku od ostalih tekbira.

Harf "h" (okruglo т) je da bi se postigla imenica u nazivu, a to je ustyvari reći "Allahu ekber", bez dužen-

ja i otezanja "hemzeta" u riječi "Allah"(d) i "ba" u "ekber", i bez otezanja "hemzeta" u "ekber"(s), nakon dizanja ruku po najispravnijem mišljenju, ili (reći) nešto što može da zamjeni (tekbir), tj., nešto što upućuje na veličanje, kao "Allahu edžell" ili "e'azam" ili "er-Rahmanu ekber" ili "subhanellah" ili "la ilahe illellah".(d)

Ispravno je započeti namaz i sa riječima "bismillah" ili "Allah", po Ebu Hanifi, da mu se Allah smiluje, jer tekbir lingvistički znači veličanje, a to se postiže svakim imenom Uzvišenog Allaha.(h)

I ispravno je na perzijskom reći formulu veličanja Allaha dž.š., također je ispravno ako bi na tom jeziku proučio ili spomenuo Allaha dž.š. prilikom klanja.(d)

Kada bi kazao "Allah" otežući hemze, ne bi bilo ispravno stupanje u namaz, a neki rekoše da se time izlazi iz islama.(h)

Računa se da je stupio u namaz kada bi na kraju riječi "Allah" oduljio izgovor elifa između "l" i "h" greškom, pošto je to otezanje onoga što se inače duže izgovara, međutim, neoduljivanje je preće (pravilnije).

Oduljivanjem "hemzeta" u "ekber" ne računa se da je stupio u namaz. Dok otezanjem na harfu "ba" neki kažu da se stupa u namaz, jer je to otezanje nečega što se oteže, a to je dijalektska verzija nekih.(sh)

Ukoliko se desi da muktedija kaže "ekber" prije imama, nije ušao u namaz. Također, ukoliko stigne imama na ruku'u pa mu tekbir bude na ruku'u imama, nije ispravno, jer je uvjet (šart) da početni tekbir bude izgovoren na stajanju. Ukoliko bi stigao imama na ruku'u, pa izgovorio tekbir i otisao na ruku' sa njim, ako je izgovorio tekbir u položaju bliže ruku'u nego ispravnom položaju (kijamu), nije započeo sa namazom, jer on

(tada) ne stoji (nije na kijamu). Međutim, ako je bio (pri izgovoru) bliži kijamu, onda je ispravno.

Ukoliko bi stupio u namaz imama prije imama, a on zna za njega, stupa u namaz u momentu stupanja imama, jer je on namjeravao stupiti u namaz sa imamom, a ne odmah. Međutim, ako stupa u namaz imama, prije imama, iz ubjedjenja da je imam već stupio u namaz, a nije, onda mu se ne broji da je stupio u namaz.

Unutrašnji fardovi namaza

Što se tiče unutrašnjih fardova namaza, odnosno ruknova,(s) ima ih sedam:

Prvo:

Kijam (stajanje)

Kijam znači "stajanje" koje biva u (obaveznom) fard namazu, pošto je obavezno stajanje posebno za fard namaz. Kijam nije fard u dobrovoljnem namazu, (nafila), tako je dozvoljeno da se klanja bez njega (kijama).(d)

Drugo:

Kiraet (učenje)

Kiraet je učenje Kur'ana. Fard je po imamu⁵⁸ proučiti jedan ajet, kratak ili dugačak. Međutim, onaj ko samo to prouči namjerno, grešnik je, jer je ostavio vadžib, a to je učenje "Fatihe" i dodavanje sure ili ajeta za njenu dužinu. Kod njih dvojice⁵⁹ fard je učenje tri kratka, ili

---

58) Ebu Hanifi.

59) Ebu Jusuf i Muhammed.

jedan duži ajet. Ta obaveza važi za imama i onoga ko klanja samostalno, dok muktedija ne uči nego sluša.(sh)

Sunnet je putniku proučiti "Fatihu" pobrzo, i još koju god suru hoće, ako je u sigurnosti, kao što je "El-Burudž" ili "El-Inšikak".

Kod kuće je lijepo učiti duže sure (et-tivalul-mufesal) na sabahu i podne, a srednje na ikindiji i jaciji, kratke na akšamu.

"Et-tival" (duge) su od "El-Hudžurat" do "El-Burudž", srednje su od nje do "El-Bejjine", a od nje pa do kraja su kratke. U nuždi se uči prema potrebi.(d)

Greška u učenju Kur'ana je kada se slovo zamijeni sa drugim slovom, ali da se nije promijenilo značenje.

kao da se **المسلمون** (el-muslimune) zamijeni sa **المسلمين** (el-muslimine), toleriše se kod sviju i ne kvari se namaz. Međutim, ako se nije promijenilo značenje, ali u Kur'anu nema tako nešto, kao

الحج القيوم (el-hajjul-kajjum) umjesto **الحج** (el-kajjum), kod njih dvojice ⁶⁰ se ne kvari namaz, dok je po Ebu Jusufu pokvaren. Ako se promijeni značenje, a nema u Kur'anu isto, onda je namaz pokvaren kod sviju.

Ne uzima se u obzir, kod njih dvojice ⁶¹, blizina izgovora (kod zamjene slova), nego sinonimnost značenja, a kod njega ⁶² postojanje sličnog. Mjerilo je, ako je moguće razlikovati dva slova bez ikakve teškoće, kao "s" (ص) i "t" (ط) pa se prouči (et-taliha-

---

60) Ebu Hanife i Muhammed.

61) Ebu Jusuf i Muhammed.

62) Ebu Hanife.

الصالحات الطالحات (ti) umjesto (es-salihati), da je namaz pokvaren kod sviju.

Ako se ne može napraviti razlika bez poteškoće, kao u "z" ظ sa "d" ض , "s" س sa "s" ص "t" ط sa "t" ت , u tom slučaju se ulema razišla, a većina je na stano-vištu da namaz nije pokvaren zbog toga što mnogi imaju teškoće sa tim razlikovanjem.(h)

Ako bi proučio "el-magdubi" ظ sa "z" ظ ili "ed-dallin" ة sa "z" ة ili sa "z" ذ , neki su rekli da namaz nije pokvaren i mnogi šejhovi su tako dava-li fetvu.

Rekao je kadija Ebul-Hasen da ako je namjerno iskrivio izgovor, onda je namaz pokvaren, a ako se tako desilo zbog jezičkog lapsusa, namaz nije pokvaren.(s)

Što se tiče greške u deklinaciji, ako se ne promijeni značenje, namaz nije pokvaren, ali ako se promijeni značenje kao u primjeru: عصى آدم ربُّه u akuzativu "Ademe" برِيْ من المشركين ورسوله sa genitivom "resuli-hi" i sa ženskim rodom u "ijjaki" ياكٰ , u ovim slučajevima, rečeno je da je namaz pokvaren i kod običnog svijeta, dok namaz koji se klanja u slučaju nekih nedraća, nije pokvaren ni kod koga (ni kod onih koji znaju, ni kod onih koji ne znaju) i po tome se daje fetva u (mezhebu).(h) Isto tako, ako bi se proučilo spojeno بِرِيْ أَعْطَيْنَا كَلْوَثُر إِيَاكَنْبَدْ , namaz ne bi bio pokvaren.

Treće:

Ruku'

I treće je ruku', a to je pregibanje-saginjanje. Kaže se: "Starac se pognuo", odnosno, previo, sagnuo, i od toga dolazi riječ "namaski rekjati". Rečeno je da nema nekog posebnog značenja u broju rekjata, nego je to vjerska odredba koja u sebi nosi smisao ibadeta.(d)

Neki su rekli da je mudrost namaza sastavljena od dva rekjata u tome što je Allah dž.š. stvorio Adema od tijela i duše. Tako je naredio da se klanjaju dva rekjata kao zahvala za obadvoje, a da je mudrost klanjanja tri rekjata u tome što je Allah dž.š. stvorio unutar Ade-mova tijela tri stvari, a to su: pamet, srce i iman, pa je naredio tri rekjata kao vid zahvale za ovo troje. Mu-drost postojanja četiri rekjata je u tome što je Allah dž.š. stvorio Adema od četiri supstance, pa je naredio četiri rekjata kao zahvalu na tome, a to su: voda, va-tra, zrak i zemlja. Ovako se prenosi u nekim komen-tarima Kadija Hana.

Četvrto:

Sedžda

Četvrto je sedžda sa čelom ili nosom. Kod njih dvoji-ce⁶³ nije dozvoljena sedžda sa samo jednim od ovo dvoje, osim ako postoji opravdanje, i po tome se daje fetva (u mezhebu). Što se tiče činjenja sedžde samo sa čelom to je dozvoljeno po mišljenju svih (konsenzus).(sh)

Fard sedžde je da se ponovi. To je utvrđeno praksom Poslanika a.s. koja je prenešena od njega tevaturom

---

63) Ebu Jusuf i Muhammed.

(predanje koje ne ostavlja sumnju u vjerodostojnjost).

Neki su rekli da je mudrost ponavljanja sedžde prvo u tome da bi se pokorilo naredbi, a druga da bi se prekosilo šejtanu, jer je njemu bila naređena jedna sedžda i nije je obavio.

Drugi su rekli kako prva sedžda pokazuje da smo stvoreni od zemlje, a druga da se u nju vraćamo.

Neki su opet rekli, da najljepše objašnjenje stim u vezi jeste kako je to vjerski propis koji u sebi nosi smisao ibadeta i u tome se ne traži neko posebno značenje, kao što je u slučaju broja rekjata.

Ako se ostavi druga sedžda, i izade se iz namaza bez nje, namaz je pokvaren, jer je ona rukn.(d)

Peto:

Zadnje sjedenje

Peti rukn je zadnje sjedenje, toliko dugo da se može proučiti “et-tešehhud” do riječi ﷺ (‘abduhu ve resuluhu). (d)

Ulema se ažišla i po pitanju da li je tešehhud fundamentalni rukn ili nije. Ispravno je da to nije osnovni rukn, tako da kada bi se zakleo “neću klanjati”, a potom klanjao rekjav sa sedždom, prekršio bi zakletvu, iako nema sjedenja. A ukoliko bi klanjao manje od jednog rekjav, ne bi prekršio zakletvu, pa prema tome to nije rukn namaza, iako je jedan od njegovih fardova, bez kojeg nije dozvoljen namaz.(sh)

Šesto:

Redoslijed

Šesto je redoslijed, odnosno izvršiti svaki rukn po redoslijedu s namjerom (nijjetom) da se svaki izvrši na svome mjestu, zbog toga što se to ne može zamisliti bez prelaska sa rukna na rukn, tako da nema potrebe učiniti ga lično fardom, kada se pominje redoslijed.

A on je fard

u onome što sadrži propis,

odnosno, u ruknu koji je propisan kao jedan od ruknova, onda kada su se propisivali ruknovi, osim kiraeta (učenja). Iako je kiraet jedan propisani fundamentalni rukn istovjetne utemeljenosti, ipak, Šerijat mu ne određuje posebno mjesto naredbom (fardom), kao što je odredio ostalim ruknovima. Naprotiv, odredio ga je kao fard u namazu uopćeno. Ako bi se desilo da je ispuštan u prva dva rekjata, a izvršen u druga dva zadanja, namaz je ispravan. Ne bi bio ispravan ako se ispusti u potpunosti. Zato držanje njegovog redoslijeda sa ruku'om spada u vadžibe, a ne fardove.(d)

na bilo kojem rekjatu,

kao što je stajanje (kijam), ruku', sedžda. Ako bi učinio ruku' prije stajanja, ili učinio sedždu prije ruku'a, ne bi bilo ispravno, jer tako što ne postoji u namazu.

To se da objasniti time što je namaz jedna od šerijskih aktivnosti. On ima šerijski određenu formu koja se sastoji od vidljivih dijelova, a to su: stajanje, ruku', sedžda, i formalnog dijela a to je čisti položaj gdje stajanje prethodi ruku'u, a ruku' prethodi sedždi itd. Što se tiče kiraeta (učenja), iako je, također, jedno od materijalnih dijelova, međutim, ipak nema nikakav uti-

caj na postizanje tog formalnog dijela (namaza) i zbog toga je redoslijed kod toga obavezan (fard), a kod onog što nije s tim povezano, redoslijed je vadžib.

Redoslijed nije fard kod onoga što se ponavlja na svakom rekјatu, kao što je sedžda, nego je vadžib. Kada bi se sjetio na ruku'u drugog rekјata da je izostavio sedždu prvog rekјata, te otisao sa ruku'a i učinio tu sedždu, ne mora ponavljati ruku'.(d)

ne u cijelom namazu,

kao što smo naveli u ranijem izlaganju, jer je redoslijed između dvije stvari fard, ako ih je moguće rasčlaniti. Zadnje sjedenje s obzirom da je zadnje po svojoj prirodi, i početni tekbir s obzirom da je na početku, ne podliježu mogućnosti rasčlanjivanja redoslijeda. Iz ovoga se razumije greška koja se desila u nekim rukopisima u kojima umjesto "la" ﴿ stoji veznik "ev او (u značenju) ili u cijelom namazu.

Sedmo:

Izlazak (istupanje)

I sedmi rukn je izlazak nakon što posjedi koliko traje tešehhud.

činom klanjača

tj., izbornim (dobrovoljnim) činom kojim se prekida namaz. I taj čin je fard kod Imama, ali ne i kod druge dvojice. Ovo je po tumačenju El-Berdeija. A po tumačenju El-Kerhija, nije ni kod njega ⁶¹ fard.(sh)

Rezultat ovog razlaza biće pomenu na kraju knjige, ako Bog da.

Drugi dio Namaski vadžibi

Drugi dio se odnosi na objašnjavanje vadžiba, posebno vezanih za namaz,
kojih ima dvadeset i jedan.

Neki od njih se odnose na sve klanjače; oni koji pojedinačno klanjaju, imame i muktedije, i sve namaze; farzove, vadžibe, sunnete, nafile, a ima ih sedam.

Neki,

tj., jedni od njih se tiču nekih klanjača, a drugi ne, i nekih namaza a nekih ne, i ima ih četrnaest.

Sedam općih su:

- **Izreka tekbira na početku namaza,**

to je prvi od njih, (onda su:)

- **Prvo sjedenje,**

- **Učenje tešehhuda na oba sjedenja,**

a to je izgovoriti:

التحيات لله والصلوات و الطيبات السلام عليك أيها النبي و
رحمة الله و بركاته السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين أشهد أن لا إله
إلا الله و أشهد أن محمداً عبده و رسوله

(Sva poštovanja, vlast i savršenost, sve molitve i sva dobra, pripadaju samo Allahu. Neka je selam na tebe, Allahov Vjerovjesniče i Allahova milost i Njegovi bereketi. Neka je selam i na nas, a i na dobre Allahove robe. Svjedočim, da nema drugog boga osim Allaha. i svjedočim da je Muhammed Njegov rob i Poslanik.)

Do ovih riječi se uči na prvom sjedenju, a drugo je duže od ovoga, kao što će biti objašnjeno u poglavlju o sunnetima.

Neki su rekli da je riječ "et-tehijatu" množina riječi "tehijeh" a ona znači "vladavina". Neki su rekli da

znači "vječnost-neprolaznost", neki (da znači) "veličanstvenost", a neki "potpuna spašenost" od svih bolesti i svih vidova manjkavosti.

Njegove riječi "es-salavat" Ibn Munziri i neki pripadnici šafijske pravne škole protumačili su da znače pet dnevnih namaza. Neki su rekli da znači milost, a neki da znači i dove. Ez-Zuhri kaže da znači pokornost-ibadet.

Za njegove riječi "et-tajjibatu" većina kaže (da znače) "dobre riječi", a to je spominjanje Uzvišenog Al-laha i onoga što Ga uzdiže nad svim ostalim. Rečeno je, također, da znači i dobra djela.

Četvrto:

- Smirenost na ruku'u i sedždi,

tj., njihovo pravilno obavljanje. Smirenost znači smirivanje sastavnih dijelova tijela tako da se i njegovi zglobovi smire. To je vadžib, jer je propisan radi dopune određenog ciljanog rukna, za razliku od stajanja nakon dizanja glave sa ruku'a i između dvije sedžde, jer je tu smirenost sunnet, zbog toga što je propisan da bi se napravila razlika između dva rukna. Prema tome, ono što dopunjuje fard, to je vadžib, a ono što dopunjuje vadžib, to je sunnet.(d)

Isto tako ono što upotpunjuje sunnet su adabi. Tako stoji u "El-Bezaziji".

Peto:

- Izvršavanje svakog farda na njegovom mjestu

Misli se na redoslijed fardova, osim propisanog redoslijeda, kao što je redoslijed između kiraeta i ruku'a, tako što kiraet prethodi ruku'u. I redoslijed između dvije sedžde, gdje druga dolazi za prvom, bez pauze.

Što se tiče izvršavanja kijama, ruku'a i sedžde, na nji-

ma određenim mjestima u namazu to je fard, a ne vadžib, kao što je prije navedeno.

Šesto:

- **Izvršiti tako i svaki vadžib,**

tj., na njegovom određenom mjestu. Misli se na redoslijed vadžiba.

Sedmo:

- **Izlazak sa izgovorom selama,**

To je reći: "es-selamu 'alejkum ve rahmetullah" okrećući se na obadvije strane, jer je 'Alejhis-selam selamio na desnu stranu tako da bi mu se vidjela bjelina desne stane lica, i na lijevu stranu tako da mu se vidjela bjelina lijeve strane.

Muktedija nanijjeti u prvom selamu da poselami sa svoje desne strane sve ljude, meleka čuvara i imama, koji su sa njegove desne strane. Sa drugim selamom nanijjeti one koji su sa njegove lijeve strane, uključujući i imama, ako mu je sa te strane. Ako bude nasuprot njemu, ili strane budu neodredene, onda nanijjeti da ga poselami na obje strane po Muhammedu, a to je predanje i od Ebu Hanife, da mu se Allah smiluje.

Po Ebu Jusufu, ako bude nasuprot njemu, nanijjeti ga prvim selalom, a ako dođe do nejasnoća u stranama, onda se preferira desna strana.

Imam nijjeti sa oba selama klanjače i meleke čuvare.

Onaj ko klanja sam po sebi, nijjeti da poselami samo meleke.(d)

Posebnih vadžiba je četrnaest:

- **Određivanje prva dva rekjata za kiraet**

- **Učiti "Fatihu" na njima,**

tj., učenjem (kiraetom). Prema tome, namaz nije po-

kvaren kod nas (po našem mezhebu) ako bi se ona izostavila, za razliku od Šafije kod koga je njen učenje fard, i ako se izostavi, namaz nije valjan.

- Proučiti "Fatihu" po jedanput na prva dva rekjata,
- Proučiti suru, tri kratka ajeta ili dugački ajet uz nju, tj., uz "Fatihu".
- Proučiti "Fatihu" prije nje,

tj., prije sure ili onog što je umjesto nje, zbog toga što je Vjerovjesnik a.s. to redovno prakticirao. Ovi vadžibi su obaveza za onoga klanjača kome je učenje vadžib, kao što je imam i onaj ko klanja posebno, sam.

- Proučiti kunut na vitrama,

Pod kunutom se ne misli na njegovo lingvističko značenje, a to je stajanje, nego se misli na posebnu dovu. Znaj da kod Ebu Hanife, da mu se Allah smiluje, imaju tri predanja po pitanju vitara. U jednom kaže da je fard, a to je mišljenje i Zufera. Zatim, predanje po kojem su potvrđeni sunnet, a to je mišljenje i njih dvojice⁶⁵ te Šafije i Malika. I treće predanje po kome su (vitre) vadžib, a to je ispravno.

Vitre imaju tri rekjata sa jednim selamom. Na svakom od njih se uči "Fatiha" i jedna sura. Prije ruku'a, na trećem rekjatu, donosi se tekbir dižući ruke, a zatim uči kunut-dova tokom čitave godine, za razliku od Šafije. Kod njega se kunut uči na vitrama samo u drugoj polovici ramazana.

Kod nas se ne uči kunut na sabahu, dok se kod Šafije uči na drugom rekjatu, poslije ruku'a, isto kao u vitara.(d) Ako bi mu imam koji je šafijskog mezheba učio kunut, on će stajati i čutati po najispravnijem mišljenju.

---

65) Ebu Jusuf i Muhammed.

Ako vitre prođu, naklanjavaće se. Nije ih dozvoljeno klanjati sjedeći ili jašući, osim ako postoji valjano opravdanje.

Kunut glasi:

اللهم إنا نستعينك و نستغفرك و نستهديك و نؤمن بك و نتوب
إليك و نتوكل عليك و نتني عليك الخير كله نشكرك و لا نكفرك و نخلع و
نترك من يفجرك اللهم إياك نعبد و لك نصلى و نسجد و إليك نسعى و نحفذ
نرجو رحمتك و نخشى عذابك إن عذابك بالكافر ملحق

(Gospodaru, od Tebe pomoć tražimo, za oprost (grijeha) Te molimo i Tvoju uputu želimo. Samo Tebe vjerujemo i pokajanjem Ti se obraćamo. Na Tebe se oslanjamo. Samo se Tebi zahvaljujemo za sva dobra. Zahvaljujemo Ti se i ne niječemo Te. Napuštamo i ostavljamo ko prema Tebi grieši.

Gospodaru, samo Tebe obožavamo, Tebi klanjamo i na sedždu padamo, Tebi hrimo i žurimo. U Tvoju milost se uzdamo, a Tvoje kazne se bojimo. Tvoja će kazna, doista, stići nevjernike.) Čita se “mulhik” po na-jispravnijoj verziji.

Klanjači slijede imama dovde. Kada imam započne sa učenjem dove, Ebu Jusuf smatra da ga slijede i uče sa njim. Muhammed, opet, smatra da ne uče, nego samo izgovaraju “amin”. A dova je:

اللهم اهدنا في من هديت و عافنا في من عafيت و تولنا في من
توليت و بارك لنا في ما أعطيت و قتنا يا ربنا شر ما قضيت إنك تقضي و لا
يقضى عليك إنك لا يذل من وليت و لا يعز من عاديت تبارك ربنا و
تعالى فلك الحمد على ما قضيت و نستغفرك اللهم و تتوب إليك رب اغفر
وارحم و أنت خير الراحمين

(Gospodaru, uputi nas sa onima koje si već uputio i daj nam zdravlje kao i onima kojima si ga već dao, i stavi nas pod Svoju zaštitu kao i one koje si već stavio

pod Svoju zaštitu. Daj nam bereket u onome što si nam dao. Gospodaru naš, sačuvaj nas zla koje si odredio. Samo Ti, uistinu, određuješ i protiv Tvoje odredbe se ne može. A doista, neće biti ponižen onaj koji je pod Tvojim okriljem, niti će se uzvisiti onaj kome si Ti neprijatelj. Blagodaran si, Gospodaru naš, i Uzvišen. Neka Ti je sva hvala na onome što si odredio. Tebi se kajemo, Gospodaru naš, i pokajanje Ti činimo. Gospodaru, oprosti i smiluj se, a Ti si najmilostiviji oprštač.)

Rečeno je da u vitrama nema određene dove. Tako stoji (u djelu) "El-Muhit". A u "Džami'ul-usulu" se prenosi od Alije r.a. da je Vjerovjesnik dovio u vitrama:

اللهم إني أعوذ برضاك من سخطك و أعوذ بمعافاتك من
عقوبتك و أعوذ بك منك لا أحصي ثناء عليك أنت كما أثنيت على نفسك
(ف)

(Gospodaru, utječem se Tvojim zadovoljstvom od Tvoje srdžbe, i Tvojim oslobođanjem od Tvoje kazne. Utječem se Tobom od Tebe. Nebrojena hvala je Tebi, i Ti si onakav kako si Sam o Sebi kazao.)

Ko ne zna kunut-dovu lijepo je da kaže tri puta **اللهم اغفر لى** "Allahummag-firli" (Gospodaru oprosti mi). Ili da kaže:

اللهم ربنا آتنا في الدنيا حسنة و في الآخرة حسنة و قنا عذاب
النار (د)

(Gospodaru, Ti si naš Gospodar, podaj nam dobro na dunjaluku, i na ahiretu, i sačuvaj nas vatrene kazne.) (d)

Ili da kaže tri puta: **بِإِرَبِّ** "Ja Rabb" (Gospodaru). (s)

Odarbano je mišljenje da se kunut uči u sebi, jer je

to dova. Kada ne bi učio kunut na arapskom jeziku bilo bi ispravno.(h)

Kad bi se sjetio na ruku'u da je izostavio kunut, ne bi je učio na ruku'u. A ako prouči kunut na stajanju, poslije ruku'a, ne bi ponavljaо ruku' pošto je to fard, a kunut je vadžib, nego bi učinio sehvi sedždu zbog pomjeranja kunut-dove sa njene osnovne pozicije.

Ako imam ode na ruku' prije nego što muktedija završi sa učenjem kunut-dove, muktedija prekida učenje i slijedi imama, jer ostavljanje slijedenja kvari namaz, dok izostaljanje kunuta ne kvari. Međutim, kad bi imam preselamio prije nego bi on zvrio sa tešehhudom, on ne bi prekidaо učenje tešehhuda i ne bi slijedio imama u predaji selama, jer ostavljanje toga ne uzrokuje kvarenje namaza.

Ako bi muktedija stigao imama na ruku'u drugoga rekjata,⁶⁶ time bi stigao na kunut-dovu, jer stizanje na ruku' se smatra stizanjem na kijam-stajanje. A ako bi učio kunut na prvom ili drugom rekjatu, ne bi trebao na trećem, jer ponavljanje kunuta nije propisano. Samo će učiniti sehvi-sedždu, kao što je već navedeno.(d)

- Učenje naglas,

I sedmo je, učenje naglas, čija najniža granica čujnosti je da ga čuje neko drugi. Najniža granica čujnosti kod dnevnih namaza, u kojima se ne uči naglas, je da sam sebe čuje, što je i ispravno mišljenje. Ovo se uzima u obzir kod svih izjava koje su vezane za izgovor, kao što je izjava didsolucije braka (razvoda), oslobođenje roba i sl. tome.(sh)

---

66) Ovdje je očiti lapsus - misli se na treći rekjat - odnosno na onaj na kome se inače uči kunut-dova.

na njemu određenom mjestu,

tj., ondje gdje se uči naglas kao što su dva rekjata sabaha, prva dva rekjata akšama i jacije, džumi, Bajramima, teraviji i vitrama poslije teravije, izuzev njihove kunut-dove.(d)

u džematu.

Najmanja džematska grupa su tri osobe, ne računajući imama, po njima dvojici ⁶⁷, a po Ebu Jusufu sa imamom, što znači da obaveza učenja naglas i u sebi pada na klanjača ako klanja kao imam grupi-džematu, bilo da se klanja ili se naklanjava. Kada klanja pojedinačno (sam) ne može se učiti naglas ondje gdje se uči naglas. Isto tako, nije se dužno učiti u sebi ondje gdje se uči u sebi, jer je to propisano samo da bi se izbjegle greške, a tome je potreban u namazu, koji se obavlja javno naglas. (sh)

- Učenje u sebi, također

na mjestima gdje je tako određeno, tj., kao što je obaveza imama džemata da uči naglas klanjajući u pravom vremenu ili naklanjavajući, također mu je obaveza da uči u sebi. Što se tiče onoga ko klanja pojedinačno (sam), on ima izbor kod klanjanja u pravom vremenu. Ako hoće, može da uči naglas kao imam sam za sebe, i to je vrednije, kako bi namaz bio u obliku džematskog obavljanja. Prenosi se, da sa onim ko na takav način klanja, namaz obavljaju i safovi meleka. A ako hoće, može da uči u sebi, pošto iza njega ne klanja niko ko ga čuje. Međutim, ako naklanjava, onda nedvojbeno uči u sebi, i to je ispravno, jer je glasno učenje obavezno za džemat, ili za (određeno) vri-

---

⁶⁷) Ebu Hanife i Muhammed.

jeme kod pojedinačnog klanjanja gdje može da bira (hoće li učiti naglas ili ne), a nijednog od toga nema (kod naklanjavanja).

Rečeno je da može i tu da bira, ali je učenje naglas vrednije, kako bi i naklanjavanje bilo isto kao i samo klanjanje u pravom vremenu. (d)

U dnevnoj nafili uči se u sebi, a u noćnoj može da bira.(sh)

Zatim je rečeno, također, da je učenje naglas ili u sebi sunnet, (ondje gdje se uči naglas ili u sebi), tako da ne treba sehvi sedžda, ako se to izostavi.(d)

- Slušanje muktedije u vrijeme učenja imama,

Zbog Allahovih riječi:

“A kada se Kur'an uči, slušajte ga i čuteći pažljivo pratite...” Kaže Ebu Hurejre, da Allah bude sa njim zadovoljan, da su oni učili za imamom, pa je onda objavljen ovaj ajet. Ovo je ovako kod nas, a kod Šafije je obaveza i za muktediju da prouči “Fatihu”. “Insat” znači “es-sukut” (čutanje) radi slušanja, isto kao što je “el-isga”(sh)

- Muktedijino slijedeњe imama, uvijek, pa makar mu se to ne računalo u namaz,

Kao kad bi ga sustigao na kraju ruku'a, ili poslije njega, ili na sjedenju, ili na sedždi, pa donio početni tekbir i slijedio ga (imama) nakon što prouči dovu zahvale (na početku).

- Sedždetut-tilaveh,

To je sedžda između dva tekbira, uvjetuje se uvjetima namaza, bez dizanja ruku, tešehhuda i selama. Na njoj se tri puta reče: سبحان ربی الاعلى “Subhane rabbi-jel-e'ala” (Neka je Uzvišen moj najuzvišeniji Gospodar).(d)

Sedžda je obavezna onome ko prouči jedan od njenih četrnaest poznatih ajeta, pa makar na persijskom, a to su:

Na kraju suretul-E'araf, Er-Ra'd, En-Nahl, Benu Isra'il, Merjem, početak El-Hadždž, El-Furkan, En-Neml, Es-Sedždeh, Sad, Ha mim Es-Sedždeh, (uzeli

smo ajet u kome se pominje: ﴿لَا يَسْأَمُونَ﴾.(sh), En-Nedžm, El-Inšikak, El-'Aleq. Ovo je dužnost svih na koje pada obaveza klanjanja ili naklanjavanja. Prema tome, to je dužnost i gluhog, jer je i on dužan klanjati, i džunuba, i onoga koji je bez abdesta, i pijanog, jer su oni obavezni naklanjavati. To nije obaveza za nevjernika, luđaka, dijete, ženu u menstrualnom ciklusu i poslije porođaja, jer oni nisu obavezni klanjati.

Obaveza je i pomenutih u oba slučaja, čak ako čuju (ajet sedžde) od spavača, po ispravnom mišljenju.(d)

Obaveza je

na imamu,

i posredno na muktediji, čuo ili ne, kada ga njegov imam prouči u namazu. Međutim, ako ajet sedžde prouči muktedija, neće činiti sedždu nijedan od njih u osnovi, ni u namazu niti poslije njega, po njima dvojici⁶⁸, jer je muktedija odvojen od učenja. Muhammed je rekao da svi čine sedždu poslije namaza, kao i onaj koji čuje ajet sedžde a nije u namazu.(sh)

Obaveza je i za

onoga ko pojedinačno klanja,

ako prouči ajet sedžde u svom namazu, da učini sedždu. A ako ga čuje od nekoga ko nije sa njim u namazu, učiniće sedždu poslije namaza, a ako bi je

---

68) Ebu Hanife i Ebu Jusuf.

učinio u namazu, ponoviće je, tj. ponoviće sedždu kada sklanja, a neće obnavljati namaz.(sh)

Ako pak klanjač učini sedždu sa onim koji ga je proučio želeći da ga slijedi, biće mu pokvaren namaz.(h)

Ako ajet sedžde čuje od imama, a još nije pristupio da klanja za njim ili je započeo klanjati sa njim u drugom rekјatu, učiniće sedždu iza namaza. A ako uđe u namaz u istom rekјatu prije nego je imam učinio sedždu, učiniće je sa njim. Inače je neće činiti niti u namazu niti poslije njega, jer je to postigao sa stizanjem na taj rekјat.

Sedžda, čije je mjesto izvršenja u namazu, ne čini se nakon namaza. Ako ajet sedžde prouči van namaza, pa učini sedždu, zatim ga prouči (isti ajet) u namazu, ponovo će učiniti sedždu. A ako nije učinio sedždu prije, biće mu dovoljna jedna, a ako je promijenio ajet nije dovoljna jedna.(sh) Ako ga ponovi na jednom rekјatu dovoljna mu je jedna sedžda po analogiji i istihsanu, a ako ponovi isti ajet u oba rekјata, isto će postupiti (po Ebu Jusufu).(d) Ako ga ponovi na jednom sjedenju (medžlisu), dovoljna je jedna sedžda bez obzira proučio i dva puta, a zatim učinio sedždu ili učinio sedždu a zatim nastavio učiti na istom sjedenju, ne prekidajući ga. Ako bi ponovio ajet sedžde na dva sjedenja, bile bi obavezne i dvije sedžde. Ukoliko bi promijenio ajet sedžde na istom sijelu ne bi bila dovoljna jedna sedžda. Ukoliko bi ponovio ajet sedžde jašuci, ali ne u namazu, ponovio bi i sedždu, jer hod životinje se dodaje jahaču, a što se namaza tiče, mjesta se tretiraju kao jedno. Kada bi ponovio ajet sedžde na lađi, ne bi ponavljaо sedždu, pa makar i ne bio u namazu, jer je ona kao kuća i mesdžid.

Promjena mjesta od strane onoga ko je čuo ajet sedžde a ne učača, obavezuje na činjenje sedžde, onome ko je čuo, a ne suprotno. Tkođer, odlazak ili vraćanje radi nasnivanja (tkanja) odjeće, prelazak sa grane na granu drveta smatra se promjena mjesta (medžlisa) sjedenja, u šta se ne ubrajam mali pokreti kao što je ustajanje ili sjedanje, hodanje korak ili dva, jedenje zalogaj-dva, pijenje gutljaj-dva, govor, malo progovoriti i sl. tome. Kada onaj koji čuje ajet sedžde, učini sedždu sa onim koji je učio, ne diže glavu prije njega, jer mu je on kao imam.

Sedždetut-tilaveh se čini sa posebnim ruku'om i sa posebnom sedždom, osim namaskog ruku'a i sedžde, odnosno, ako se prouči ajet sedžde u namazu. Ako hoće, učiniće ruku' sa nijetom sedžde, jer je njen cilj pokazivanje skrušenosti prema Obožavanom, a to se postiže ruku'om, ili ako hoće, ide na sedždu, a potom ustaje i nastavlja sa učenjem. Ovako se isto obavlja namaski ruku' nakon učenja ajeta sedžde, pa makar i nemač namjeru da učini sedždu, kako je naveo Muhammed.(d)

Imamu je mekruh učiti ajet sedžde u namazu u kojem uči u sebi, da se ne bi napravila zabuna među klanjačima, ako bi odmah nakon proučenog ajeta otišao na seždu, osim da je nanijeti na ruku'u nakon što ga prouči. Mekruh mu je, također, da ostavi ajet sedžde i uči ostatak, jer se može steći dojam kako izbjegava i bježi od obaveze sedžde. Lijepo bi bilo ajetu sedžde dodati ajet ili više da bi se time odbacila sumnja preferiranja ajeta nad ajetom. A mendub je također, u sebi učiti ajet sedžde, da ga ko ne bio čuo, iz milosti prema njemu (kako se ne bi otežalo slušaocu). (sh)

- Bajramski tekbiri,

Dvanaesto su tekbiri dva Bajrama. To je šest dodatih tekbira; tri na početku prvoga rekjata, nakon početnog tekbira, i tri na drugom rekjatu prije tekbira za ruku⁶⁹. Dižu se ruke i spuštaju kod svakog od njih. Na svakom stajanju na kome nema zikra ruke su spuštene, a na svakom stajanju gdje ima sunnetski zikr, ruke se vežu⁷⁰.(d)

- Tekbir ruku'a dva Bajrama,

tj., drugi tekbir ruku'a u oba Bajrama.

- Sedždetus-sehvi,

I četrnaesto je sedždetus-sehvi. To je činjenje dvije sedžde sa tešehhudom i dva selama. Ispravno je nakon jednog selama, što je i izbor Fahrul-islama i Šejhul-islama Havahir Zade, a odabrao ga je i El-Mussa⁷⁰ u svojoj knjizi. (sh)

---

69) Neki, shodno ovom pravilu, vezuju ruke nakon dizanja sa ruku'a zastajući i učeći zikr koji je došao vjerodostojnim predanjima. U tom smislu navodimo predanje koje bilježe Muslim i Nesaija od Ibni 'Abbas-a u kome se kaže da je Poslanik a.s. izgovarao kada bi se digao sa ruku'a:

اللَّهُمَّ رِبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ، مَلِئُ السَّمَاوَاتِ وَمَلِئُ الْأَرْضِ، وَمَلِئُ مَا
بَيْنَهُمَا، وَمَلِئُ مَا شَنَّتْ بَعْدُ، أَهْلُ الثَّنَاءِ وَالْمَجْدِ، لَا مَانِعٌ لَمَّا أُعْطِيَتْ، وَلَا
مَعْطُى لَمَّا مُنْعِتْ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ

(Allahumme rabbena lekel-hamd, mil'es-semavati ve mil'el-erd, ve mil'e ma bejne huma, ve mil'e ma ši'te ba'd, ehles-senai vel-medžd, la mani'a lima e'atajt, ve la mu'tije lima mena't, ve la jenfe'u zel-džeddi minkel-džedd.).

"Gospodaru naš, Tebi pripada hvala koja ispunjava Nebesa, Zemlju i prostor vasione između njih. I prostor onoga što Ti želiš, poslije toga, o Ti koji si Jedini objekat zahvale i slavljenja. Nema zabrane za ono što Ti daš. Niti davaoca za ono što Ti zabraniš. Niti kod Tebe vrijede ovodunjalučke vrednote. Kod Tebe vrijedi samo pokornost Tebi."

70) Ovo ime nisam provjerio.

Rečeno je, nakon dva selama, što je odabрано mišljenje autora "El-Hidaje" i Šemsul-eimeh, imama Ebul-Jusra, i imama Zahirud-din El-Marginanija. Rečeno je, odabрано mišljenje je za onoga ko pojedinačno klanja nakon oba selama, a za imama nakon jednog selama, jer kad preselami dva selama, možda dio džemata uradi nešto što je u suprotnosti sa namazom. Na drugom tešehhudu se doneše salavat na Vjerovjesnika a.s. a sigurnije je da se salavat donosi na oba.(d)

Obaveza je

imamu

i muktediji ako je imam pogriješio, ukoliko imam učini sedždu, a ako je ne učini, muktedija ga slijedi i u tome. Sedždetus-sehvi nije obavezna ako muktedija pogriješi, jer kad bi on učinio sedždu sam, onda bi time izšao iz slijedenja imama, a ako bi imam to učinio sa njim onda bi imamluk prešao u slijedenje.

Onaj koji zakasni na namaz čini tu sedždu sa svojim imamom, ako je njegova greška bila u onome dijelu na koji nije stigao, a zatim naklanjava ono što ga je prošlo. Preče je (poželjno) da ne ustaje prije sedžde imama. Ukoliko bi ustao, treba da se vrati i učini sedždu sa imamom, ako nije već obavio sedždu tog rekjata, a ako ju je obavio, ne vraća se. Ukoliko bi napravio grešku u onome što nadoknađuje naklanjavanjem, opet će učiniti sedždu za ovu grešku. Isto će postupiti kod svake buduće, eventualne greške.(d)

i na pojedinca

Pa ko zaboravi prvo sjedenje i sjeti se dok je bliži sjedenju, prije nego je odvojio koljeno od tla, vratiće se i sjesti, bez ikakve druge obaveze. Ukoliko je bliži

stajanju (kijamu), neće sjedati nego će učiniti sehvi-sedždu, jer je ostavio vadžib.

Ko zaboravi zadnje sjedenje i ustane na peti rekјat kod četverorekjatnog namaza, ili na četvrti rekјat kod trrekjatnog namaza, ili treći rekјat kod dvorekjatnog namaza, povratiće se, ukoliko nije učinio sedždu, i učiniće sehvi-sedždu, jer je odgodio fard. Ako je učinio sedždu, onda njegov fard postaje nafila, tako bi mogao kod četverorekjatnog namaza, ako hoće, dodati i šesti rekјat, a i ako ne doda ispravno je, jer on nije namjerno otpočeo sa tim, tako da nije obaveza njegovog upotpunjavanja.

Kod trrekjatnog namaza koji postaje četverorekjatni, nije potrebno da još što dodaje, jer je on kao takav potpun.

Kod sabaha koji postaje torekjatni ne dodaje se četvrti rekјat, jer je to nafila koja se klanja kod pojave zore i mekruh je tada, uopće, klanjati više nafila osim sabahskog sunneta. A ako sjede na zadnje sjedenje, zatim ustane iz zaborava a nije preselamio, povrati se i preselami, osim u slučaju ako je učinio sedždu petog rekјata četverorekjatnog namaza, ili četvrtog rekјata trrekjatnog namaza. Tada će upotpuniti svoj fard zbog toga što postoji posljednje sjedenje. U četverorekjatnom namazu dodaće i šesti, pa makar i u ikindije, jer mu to nije bio nijet, tako da po najispravnijem mišljenju to nije pokuđeno.

Tako se dodaje i kod trrekjatnog namaza peti rekјat, da bi dodana dva rekјata bila nafila u obadva ova slučaja, a zatim će učiniti sehvi-sedždu zbog odgađanja selama, s tim, da ta dva rekјata ne mogu biti zamjena za podnevski, jacijski ili akšamski sunnet.

Muktedija ova dva rekјata klanja slijedeći imama i naklanjava ih u slučaju neispravnosti, jer je on za-

počeo sa namjerom (slijedenja), tako da mu je obaveza dovršiti slijedenje.

U sabaha koji postaje poslije zadnjeg sjedenja trorekjatni, ne dodaje se četvrti rekjat, zbog pokuđenosti nafile poslije sabahskog namaza, kao što je pokuđena i prije njega.

Ukoliko klanja dva rekjata nafile, zatim pogriješi i učini sedždu, onda ne nastavlja klanjanje na ta dva rekjata, kako i sehvi-sedžda ne bi bila unutar namaza. Ukoliko nastavi klanjati nafilu na tome, ispravno je, sa ovim početnim tekbirom bez oznake koju nafilu klanja, a ponoviće sehvi-sedždu zato što je obavljena unutar namaza.(d)

Ko ima obavezu sehvi-sedžde, selamom uvjetno izlazi iz namaza, po njima dvojici, za razliku od Muhammeda, tako da je ispravno da se on slijedi kao imam ako je učinio sedždu poslije selama, zbog toga što je u namazu (uslovno). A ako ne učini sedždu, nije ispravno (da se dalje slijedi), zbog toga što nije u namazu (nikako, pa ni uvjetno).

Ne gubi se abdest glasnim smijanjem, niti fard postaje četverorekjatnim nijjetom boravka, na osnovu onog što je navedeno.(sh)

Ako pogriješi i preselami sa nijjetom prekidanja, pokvaren mu je nijjet, a nije prekinut namaz, nego treba da učini sehvi-sedždu jer početni tekbir ostaje važeći, ako se nije okrenuo od kible. Rečeno je i ovo; ako nije progovorio ili izašao iz džamije, makar prohodao ili se malo okrenuo ustranu u odnosu na kiblu. Ako klanjač podneva preselami na dva rekjata, misleći da je završio namaz, potom sazna, produžiće klanjati četiri rekjata i učiniti sehvi-sedždu, za razliku ako bi prese-

lamio misleći da je musafir, ili da je u pitanju džuma, ili bude osoba koja je skoro primila islam pa misli da podne ima samo dva rekjata, ili bude na jaciji pa misli da klanja teraviju. U svim ovim slučajevima namaz je pokvaren, jer je preselamio svjesno.

Ne čini se sehvi-sedžda na džumi i Bajramima.

Onaj, u koga nije običaj dvoumljenje u namazu, ako posumnja koliko je rekjata klanjao, ponoviće namaz, a ako mu je to uobičajeno, onda će postupiti po svom uvjerenju. Ako se ne može odlučiti, uzima se manji broj i učiniće zadnje sjednje na onom mjestu za koje misli da je to kraj namaza.(sh)

izostavljanjem vadžiba

koje se smatra kako sa izostavljanjem tako i obavljanjem rukna prije ili poslije njegova pravog mjeseta i vremena, kao što je npr.: učiniti ruku' prije učenja (kiraeta), ili kašnjenje na kijam na treći rekjat dodajući tēsh-hud, makar izgovorom jednog harfa.

Ovo je mišljenje po Ebu Hanifi, da mu se Allah smiluje. Neki su rekli ako se kaže viška: اللهم صل على محمد (Al-lahumme salli 'ala Muhammed).

Također je rečeno ako se kaže i doda ovo: و على آل محمد (ve 'ala ali Muhammed). Neki su pak rekli, da po Muhammedu, uzima se u obzir samo ako je to vrijeme toliko da bi se mogao obaviti jedan rukn, dok po Ebu Jusufu nije dužan obaviti sehvi-sedždu u osnovi.(sh)

I ponavljanjem vadžiba, kao što je ponavljanje ruku'a, njegovim kašnjenjem ili prejudiciranjem. Sve to vodi ostavljanju vadžiba u

osam slučajeva. Prvi slučaj zadnjeg dijela,

odnosno, posebnog dijela o vadžibima, i u
svim slučajevima prvog dijela,
odnosno, općeg dijela,
osim smirenja,
na ruku'ima i sedždama,
što je vadžib zbog drugog razloga,
ne po sebi samom, kao što smo naveli, tako da ne
treba sehvi-sedžda zbog njihovog ostavljanja.

Treće poglavlje:

Sunneti

Treće poglavlje je
o sunnetima,
koji se nalaze unutar namaza, a
kojih ima dvadeset i sedam. Općih je sdamnaest,
od kojih je
- **dizanje ruku kod početnog tekbitra,**
jedan od njih.

Drugi je:
dizanje ruku

- **kod kunuta,**
kada se izgovara njegov tekbir.

Treći je:
dizanje ruku

- **kod donošenja bajramskih tekbitra.**
Četvrti je:

- **opružiti prste,**
da ne budu skupljeni (zgrčeni) ili rastavljeni
u podizanju,
odnosno u momentu podizanja.
Peti je:

- pohvala upućena Allahu
nakon početnog tekbira, a to je da se u sebi prouči:
سبحانك اللهم (subhanekallahumme) i td., bez dodavanja: **و جل شناوك** (ve dželle senauke), tako da se to ne uči na fardovima, jer ta verzija nije došla u poznatim predajama, niti se uči poslije početka tekbira:

إني وجهت وجهي للذي فطر السموات والأرض حنيفاً و ما أنا من المشركين

(Okrećem kao pravovjernik lice svoje, Onome koji je stvorio Nebesa i Zemlju i ne pripadam mnogobošćima). Međutim, kod Ebu Jusufa se nakon tekbira to uči.

Po njima dvojici ⁷¹, ako bi se to reklo prije tekbira radi srčanog prisustva, bilo bi lijepo.

Izražavanje pohvale je za imama i pojedinca, za muktediju koji klanja za imamom koji uči u sebi, i za imamom koji uči naglas, prije nego pode učiti naglas. Ako bi pristupio u namaz za vrijeme kada on uči naglas, muktedija to ne uči.

Šesti je:

- stavljanje desnice na ljevicu,

nakon tekbira kod kijama, tako da stavi dlan desnice po lijevoj nadlanici, obuhvatajući malim prstom članak, spuštajući ruke na ruku u, kao što smo naveli kod bajramskih tekbira.(d)

Sedmi je:

- donositi prelazne tekbire,

iz rukna u rukn.

kao i kunut,

odnosno, ubrajajući i tekbir kunuta, jer je Poslanik

71) Ebu Jusuf i Muhammed.

a.s. donosio tekbir kod svakog pregibanja i podizanja, osim kod podizanja glave sa ruku'a.

Osmi je:

- tesbih (slavljenje) na ruku'u,

a to je izgovoriti: **سُبْحَانَ رَبِّ الْعَظِيمِ** “subhane rabbijel-'azim” (slavljen nek je moj veličanstveni Gospodar), **tri puta,**

što je najmanja mjera potpunog namaza, ali ne i najmanja dozvoljenost, pošto je Poslanik a.s. rekao: “Ko reče na ruku'u: “subhane rabbijel-'azim” tri puta, njegov ruku' je upotpunjeno.” (d)

Kada su objavljene riječi Uzvišenog: “...pa slavi ime tvoga veličanstvenog Gospodara”, rekao je Poslanik a.s.: “Učinite to na vašem ruku'u.” Prije toga su (na ruku'u) govorili: “Allahumme reka'tu leke” (Gospodaru, Tebi ruku' činimo).

Deveti je:

- obuhvatanje koljena,

odnosno stavljanje ruku na koljena prilikom saginja-nja na ruku'u.

Deseti je:

- da se u tom položaju rašire prsti,

prilikom stavljanja ruku na koljena.

Jedanaesti je:

- ispravljanje, ustajući sa ruku'a,

u smirenom položaju, u trajanju koliko se može iz-govoriti “tesbihah” (reći subhanallah).

Dvanaesti je:

- sjedenje

sa smirenošću između dvije sedžde, toliko da se može jedanput reći “tesbihah”. To dvoje je sunnet po

njima dvojici⁷², a po Ebu Jusufu fard u predanju (rivajetu), pored rivajeta "Usula", a to je stav i Šafije.(sh)

Rečeno je po pitanju dizanja glave između dvije sedžde; ako bude glava bliže mjestu sedžde, dizanje nije valjano pošto se još uvijek smatra da je na sedždi, jer je dominantan stav kojem smo bliži. Međutim, ako je klanjač bliži sjedenju, onda je valjano, jer se on tretira da sjedi, time se tako postiže i ostvaruje druga sedžda.

Rečeno je; ako se odvoji čelo od tla toliko da između čela i tla prostruji zrak, to je ispravno i računa se kao dvije sedžde.(d)

Trinaesti je:

- **da se sedžda obavi na sedam udova,**

a to su glava, ruke, koljena i noge. Stavljanje ruku i koljena je sunnet kod naše trojice imama ⁷³ i kod Zufera, a to je mišljenje i Šafije. Preferirano mišljenje Ebu Lejsa je da je to vadžib. Što se tiče stavljanja nogu na tle, rečeno je da je to fard, po rivajetu El-Kudurija, tako, ako bi čineći sedždu odigao noge sa tla, ne bi bilo ispravno. To su naveli El-Kerhi i El-Hassaf.(sh)

A ako se stavi makar jedna, bilo bi ispravno, kako kaže Kadija Han, ali je to mekruh.

Imam Et-Timurkaši spominje da su ruke i noge iste po tom pitanju u smislu neobaveznosti, a to je ispravno.

Četrnaesti je:

- **slavljenje na sedždi,**

a to je da izgovori tri puta: سبحان ربِي العظيم "sub-

72) Ebu Hanife i Muhammed.

73) Ebu Hanife, Ebu Jusuf i Muhammed.

hane rabbijel-e'ala" (Neka je slavljen moj Uzvišeni Gospodar.)

To je najmanji broj pošto je Poslanik a.s. rekao: "Ko na sedždi reče tri puta: "subhane rabbijel-e'ala", sedžda mu je upotpunjena."(d)

Nakon što su objavljene riječi Uzvišenog: "Slavi ime tvog Uzvišenog Gospodara", rekao je Poslanik a.s.: "Učinite to na vašim sedždama". Do tada su oni govorili na njoj: "Gospodaru, Tebi sedždu činim."

Mekruh je reći manje od tri puta, a lijepo je reći više od toga, o čemu še biti riječi, ako Bog da.

Petnaesti je:

- donijeti salavat na Vjerovjesnika a.s. poslije tešeh-huda,

na zadnjem sjedenju,
prije selama.

To je sunnet kod nas, a fard kod Šafije. El-Kerhi je rekao da je to vadžib čovjeku jedanput, pa ako hoće učiniće to u namazu ili van njega. Od Et-Tahavija se prenosi da je to vadžib kad god se spomene Poslanik a.s.

Šemsul-Eimeh smatra da je ovo što pominje Et-Tahavi suprotno konsenzusu, pošto većina uleme smatra da je to mustehabb, kad god se spomene Poslanik a.s., a nije vadžib. Tako se navodi u djelima "Ez-Zehireh" i "El-Muhit".

Salavat glasi:

اللهم صلي على محمد و على آل محمد كما صليت على إبراهيم
و على آل إبراهيم و بارك على محمد و على آل محمد كما باركت على
إبراهيم و على آل إبراهيم ربنا إنك حميد مجيد

(Gospodaru, blagoslovi Muhammeda i njegovu porodicu, kao što si blagoslovio Ibrahima i njegovu porodicu, i budi zadovoljan njime i njegovom porodi-

com, kao što si bio zadovoljan Ibrhimom i njegovom porodicom. Gospodaru, Ti si uistinu hvaljen i slavljen.)

وارحم محمدًا
Neki smatraju pokuđenim da se kaže: “verham Muhammeden” (smiluj se Muhammedu), jer to upućuje na nedostatak Vjerovjesnika, jer se milost traži nakon što se uradi nešto zašto se zaslužuje prijekor. Pravilno je da to nije pokuđeno, kao što je mišljenje Ez-Zejle'ija.(d)

Šesnaesti je:

da se

- dovi,

na način sličan kur'anskim dovama, kao što se kaže:

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدِي
“Allahummagfirli ve livalidej-je” (Gospodaru, oprosti meni i mojim roditeljima), ili da dovi na način sličan dovama koje su došle u predajama od Poslanika a.s., koje glase:

اللَّهُمَّ انِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظَلَمَا كَثِيرَاً وَ إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ
فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِّنْ عِنْدِكَ إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

(Gospodaru, učinio sam samom sebi veliku nepravdu, a grijeha ne opršta niko osim Tebe, zato mi oprosti Tvojim oprostom, a Ti si doista, Opraštač, Milostivi.)

Ne bi trebao doviti na način koji liči običnom ljudskom govoru, jer takav govor kvari namaz ako se desi prije zadnjeg sjedenja koliko bi trajao tešehhud. Ako bi to bilo poslije tešehhuda, onda je namaz potpun zbog postojanja izlaska (iz namaza) njegovim izvršavanjem.(d)

Sve ono što je moguće tražiti od ljudi, smatra se njihovim (ljudskim) govorom, a ono što je nemoguće, to se ne smatra njihovim govorom. Ovako je po našem mezhebu, a kod Šafije je dozvoljeno da se dovi u namazu, sve što je dozvoljeno i van namaza.(sh)

poslije,

odnosno, poslije salavata na Vjerovjesnika a.s.

za sebe i sve muslimane,

jer je sunnet da se ne moli samo za sebe, pošto je tako bliže udovoljavanju dove.

Sedamnaesti je:

- **preselamiti nadesno,**

prvo, a potom

i nalijevo,

kao što je navedeno kada je bilo riječi o obavezi selama.

I posebnih (ima) deset

Prvi je:

- **glasno imamovo izgovaranje početnog tekbira.**

Drugi je:

- **istodobnost**

tekbira

muktedije sa tekbirom imama,

po Ebu Hanifi. Kod druge dvojice⁷⁴ je nakon imamovog izgovora tekbira.

Treći je:

- **njegovo slijedenje u svim ostalim namaskim radnjama.**

Četvrti je:

- **utjecanje,**

“et-te’avvuz”, a to je izgovor:

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم “e’uzu billahi mineš-šejtanir-radžim” (Utječem se Allahu od prokletog šejtana), ili:

---

74) Ebu Jusuf i Muhammed.

أَسْتَعِيدُ بِاللَّهِ مِن الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ “Este'izu billahi mineš-šejtani-radžim” (Tražim utočište kod Allaha od prokletog šejtana), poslije pohvale, radi učenja Kur'ana, a ne zbog pohvale, za razliku od Ebu Jusufa. Tako, utočište traži onaj koji je zakasnio u namaz kad naklanjava, a ne onaj koji stupa u namaz za imamom, jer on ne uči tako da ne treba izgovoriti “et-tea'vvuz”. Onaj koji je zakasnio u namaz kod naklanjanja uči isti'azu, također, odgađa je nakon bajramskih tekbira, jer su oni poslije hvaljenja, tako da ona treba da bude spojena sa učenjem, a ne sa hvaljenjem.(d)

Peti je:

- **u sebi ga izgovoriti,**
odnosno “et-tea'vvuz”.

Šesti je:

- **et-tesmije (Bismillah),**

a to je izgovoriti: **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** “Bismillahirrahmanir-rahim” (U ime Allaha Milostivog Samilosnog). Poslije njega, odnosno poslije “et-tea'vvuza” kod otpočinjanja učenja na početku (njegovog) namaza. Kaže se u “Miradžud-diraje” da prenosi El-Hasen od Ebu Hanife, da mu se Allah smiluje, da klanjač uči “Bismillah” na početku svog namaza i ne ponavlja je, jer je ona propisana za otvaranje i početak namaza, isto kao i pohvala (subhanke) i utjecanje (e'uzu billahi).(d)

Sedmi je:

- **izgovoriti je u sebi,**

odnosno “Bismillah” proučiti u sebi, za razliku od Šafije koji prenosi da ju je Poslanik a.s.učio u namazu naglas. Ovog dokaza se drži Šafija kod dokazivanja da je ona ajet “Fatihe”.(sh)

Ove četiri stvari, odnosno "et-te'avvuz", kao i izgovor u sebi važe za imama i za pojedinca.

Osmi je:

- **et-te'min**,

a to je izgovoriti "amin" nakon riječi "veled-dallin", **u sebi za obadvojicu**,

odnosno za imama i pojedinca. Po Maliku imam ne izgovara "amin", a to je i predanje (rivajet) El-Hasena od Ebu Hanife, da mu se Allah smiluje.

i za muktediju,

u sebi, nakon što imam izgovori "veleddallin" u **namazima kada se uči naglas**,

jer inače ne zna kada je vrijeme izgovora "amin" u drugim namazima, za razliku od Šafije.

Deveti je:

- **et-tesmi' za imama**,

posebno, a to je da se kaže: **سمع الله لمن حمدة** "semi'allahu limen hamideh" (Allah je čuo onoga ko mu zahvalu donosi), kod dizanja glave sa ruku'a.

i za muktediju et-tahmid,

posebno, (za razliku od Šafije), a to je da kaže: **ربنا لك الحمد** "rabbena lekel-hamd" (Gospodaru naš, Tebi sva hvala pripada), kad se izgovori: **سمع الله لمن حمدة** "semi'allhu limen hamideh", jer se prenosi da je Poslanik a.s. rekao: "Kad imam kaže: **سمع الله لمن حمدة** "semi'allahu limen hamideh", recite: : **ربنا لك الحمد** "rabbena lekel-hamd"."

Ovo je podjela koja isključuje ortaštvo. U "El-Muhit-u" se kaže: **ربنا لك الحمد** "rabbena lekel-hamd" je radi veće pohvale.(d)

a za pojedinca je obadvoje,

znači da pojedinac izgovara obadvoje; "et-tesmi" i "et-tahmid" po rivajetu El-Hasena od Ebu Hanife. Autor "El-Hidaje" kaže da je to najispravnije.(d)

U "El-Hulasi" stoji: "Ispravno je u njegovu mezhebu da uči samo "et-tahmid" i ništa više." U "El-Mebsutu" je rekao: "Najispravnije je to i na tome je većina šejhova."(sh) A to je iz razloga što je "et-tesmi" podsticanje onome ko (klanja sa njim) da doneše "et-tahmid" a sa pojedincem nema neko drugi da bi ga podsticao na to.(d)

u bilo kom namazu,

radilo se o fardu ili nafili, redovnom ili propuštenom namazu, ili nekom drugom, i to je ispravn. Ovako je navedeno u (djelu) "El-Džami'us-sagir".

Deseti je:

- ispružiti lijevu nogu za sjedenje sa uspravljenom desnom na sjedenju,

bilo da se radi o prvom ili zadnjem sjedenju

za muškarce, a "et-teverruk",

a to je podbaciti noge na desnu stranu i sjesti na lijevo stegno

za žene,

To je pristojnije za njih, jer se njihovo stanje određuje na temelju zaštite (onoga što ih bolje pokriva i zaštićuje.)(d) Tako je kod nas (po našem mezhebu). Kod Šafije "et-teverruk" je sunnet na svakom sjedenju iza kojega slijedi preselamljivanje, kod Malika je na svakom sjedenju, a kod Ahmeda na svakom drugom sjedenju.(sh)

Četvrto poglavlje

Mustehabbi namaza

Ovo poglavlje pojašnjava mustehabbe namaza, a njih **ima dvadeset i tri. Općih ima četrnaest.**

Prvi je:

- **ne okretati se desno ili lijevo.**

Drugi je:

- **pokrivanje usta,**

odnosno njihovo zatvaranje (stiskanjem zuba) i njihovo prekrivanje

kada prevlada zije梵je (koje se ne može zaustaviti),

jer je Poslanik a.s. rekao: "Zije梵je u namazu je od šejtana. Zato, ako se nekom od vas zije梵je u namazu, neka se suzdrži (stiskanjem zuba)." (d)

Treći je:

- **sprečavanje kašljanja koliko se može,**

jer to ne spada u radnje namaza. Ukoliko bi to bilo bez razloga namaz bi bio pokvaren, stoga ga treba izbjegavati koliko se može. (d)

Četvrti je:

- **proučiti više od tri ajeta,**

Peti je:

- **"et-tertil"**⁷⁵

prilikom učenja, zbog riječi Uzvišenog: "I uči Kur'an po tertilu..." Ova naredba je u kategoriji mustehabba. Uči se na polagahan i razborit način vodeći računa o ishodištima glasova (artikulaciji, akcentu) i mjestima (pauzama) na kojima se staje prilikom učenja.

Šesti je:

- **ravnanje glave sa leđima na ruku'u,**

---

75) To je pravilno, razgovjetno učenje sa primjenom tedžvidskih pravila.

i to tako da bude u istoj visini sa ledjima, ni viša, ni niža.

Sedmi je:

- **stavljanje koljena prije ruku, a ruku prije nosa, i nosa prije čela, prilikom idenja na sedždu.**

Osmi je:

- **postupiti suprotnim redoslijedom u dizanju na stanje (kijam),**

odnosno, kada se bude dizao sa sedžde, diže prvo čelo, zatim nos, potom ruke, pa koljena.

Deveti je:

- **činjenje sedžde između ruku,**

tako će staviti lice između dlanova, a ruke naspram ušiju, jer je Vail, Allah bio zadovoljan s njime, rekao: "Vjerovjesnik a.s., kada bi išao na sedždu,(stavljao je ruke) naspram ušiju."

A što se prenosi da je prilikom sedžde stavljaо ruke naspram ramena, odnosi se na iznimne situacije zbog bolesti i starosti.(d)

Deseti je:

- **upraviti prste ruku i nogu naspram kible,**

Zbog riječi Poslanika a.s.: "Kada rob (Allahov) čini sedždu, čine je i svi njegovi ekstremiteti, zato neka svoje udove okreće prema kibli koliko može."(d)

Jedanaesti je:

- **ostavljanje brisanja prašine i znoja prije selama,**
sa svog čela i lica.

Dvanaesti je:

- **rastaviti noge, na kijamu, širine četiri prsta.**

Trinaesti je:

- **stavljanje ruku,**

pruženih, okrenutih prsta prema kibli,

na svoja stegna prilikom sjedenja.

Četrnaesti je:

- okretanje lica desno i lijevo prilikom preselamljivanja, odnosno prilikom izgovora: **السلام عليكم ورحمة الله** “es-selamu ‘alejkum ve rahmetullahi” (Neka je na vas spas i Allahova milost).

Posebnih mustehabba ima devet

Prvi je:

- **dizanje ruku,**

ondje gdje je njihovo dizanje sunnet u namazu, kao što je prilikom prvog tekbitira, kunut-dove, bajramskih tekbitira. Dizanje ruku je općenito, sunnet, a dizanje

naspram mekahnog dijela ušiju za muškarce,

je mustehabb, dodirujući svojim palčevima mekahni dio ušiju, po odabiru El-Musse u njegovoj knjizi, Allah mu se smilovao.

i nasuprot ramena kod žena,

što je manje upadljivo, pa je i najispravnije.(d)

Drugi je:

- **stavljanje ruku ispod pupka,**

na kijamu, za razliku od Šafije, jer se po njemu ruke stavljaju na prsa,(d)

za muškarce,

i stavljanje

na prsa za žene.

Treći je:

- **vađenje ruku iz rukava kod početnog tekbitira,**
i ostalih tekbitira na kojima je sunnet dići ruke
za muškarce,

jer je to bliže skrušenosti i skromnosti i dalje od po-vodenja za silnicima.(d)

Četvrti je:

- učenje onoliko koliko je došlo u predaji,

kao što je navedeno u "El-Hulasi"; kad je klanjač (mukim) kod kuće, uči na dva rekjata sabaha četrdeset ili pedeset, pa sve do sto ajeta, ne računajući "Fatihi". Ovo se određuje vodeći računa o različitim stanjima ljudi, godišnjem dobu (ljeto zima), ljepoti glasa imama, snazi, kuvvetu i slabosti džematlija, tako da se uči onoliko koliko zahtijeva opće dobro (masleha). U dijelu "Tuhfetul-fukaha", od Ebu Hanife, prenosi se da na prvom rekjatu sabaha mukim uči tridesetak do šezdeset ajeta na prvom rekjatu, osim "Fatihe", a na drugom između dvadeset i trideset ajeta. Na podnevu se uči na oba rekjata kao na prvom rekjatu sabaha. Na ikindiji se uči po dvadeset ajeta na svakom rekjatu, ne računajući "Fatihi". Na akšamu se uči "Fatiha" sa jednom kratkom surom (kisarul-mufessal). Rekao je: "Ovaj rivajet mi je najdraži."

Rekli su naši šejhovi (učenjaci u mezhebu) da imam može postupiti po predanjima (rivajetima) po kojima se najduže uči u džamiji gdje su askete, a ne u džamiji koja je pored puta, zatim u skladu sa predanjima po kojima se uči srednje u džamiji gdje su džematlije tog nivoa, i na kraju u skladu sa predanjima po kojima se uči najmanje u "naputnim" džamijama, uzimajući tako u obzir sva predanja (rivajete).

Što se tiče vitr-namaza, na njemu se uči "Fatiha" sa surom, i on se vremenski ne ograničava. Nekad se uče sure "El-E'ala" i "El-Kjafirun", ali u tome se neće stalno ustrajavati.(h)

Sve ovo navedeno se odnosi
na imama,
a ako se klanja pojedinačno, uči se šta ko hoće i koliko hoće.(h)

Peti je:

- proučiti više od tri puta tesbih,
na ruku' i sedždi pazeci da se izgovori neparan broj puta jer je Poslanik a.s. završavao neparnim brojem.
Neki su rekli da

pojedinac

izgovara do sedam puta, a imam ne oduljuje, kako ne bi dosadio džematlijama. Oni su rekli da imam treba izgovarati do pet puta, kako bi džematlije mogle izgovoriti tri puta.(d)

Šesti je:

- udaljavanje nadlaktica od stomaka,
pošto je utvrđeno da je Poslanik a.s. tako radio. Neki su rekli da tako neće postupati bojeći se da ne uznemiri komšiju u saffu.(d)

I udaljavanje

stomaka od stegna, stegna od potkoljenica, potkoljenica od tla, na ruku'u i sedždama, za muškarca, a suprotan postupak za žene,

tj.. žena se spušta i prislanja svoj stomak na svoja stegna, svoja stegna sa natkoljenicama, a natkoljenice uz tle.

Sedmi je:

- proučiti "Fatihu",
samu,
nakon dva prva rekjata,
u četverorekjatnim i trorekjatnim namazima što je vrednije od tespiha ili šutnje, ako bi donosio tespih ili čutao bilo bi ispravno (dozvoljeno je).

El-Hasen prenosi od Ebu Hanife, da mu se Allah smiluje, da je to vadžib. Pravilno je prvo mišljenje, međutim, sigurnije je da "Fatihu" ne ostavlja, iako je ispravno da ona nije vadžib.(d)

za onoga koji klanja fard, po poznatom mešhur mišljenju,

za onoga koji klanja nafilu, vadžib je učiti "Fatihu" na svakom rekjatu nafile, a također i kod vitara. Što se vitara tiče to je iz predostrožnosti, jer je njihova obaveznost (vudžub) uspostavljena sunnetom.

Što se tiče nafile, svaka dva rekjata se računaju kao zaseban namaz, a ustajanje na kijam trećeg rekjata je na stepenu početnog tekbiра. Zato nema potrebe za početnim tekbirom, osim na dva rekjata, kao što je poznato od naše uleme, i na njima se uči i "es-sena" (subhaneke), osim kod četiri rekjata nafile prije podne i prije i poslije džume. Kada se u njima diže na treći rekjat, neće učiti "es-sena" a učice "et-te'avvuz", jer su te nafile zbog svoje potvrđenosti postale slične fardu. Zato su se pravnici razišli po pitanju obaveze sedžde-tus-sehvi onome ko na njoj (nafili) produži u učenju pa doda na prvom tešehhudu.(d)

Osmi je:

- proučiti "Bismillahi" prije "Fatihe",
u sebi,

na svakom rekjatu, onome ko uči,

odnosno za onoga ko uči "Fatihu" na svim rekjatima, zbog toga što je to sigurnije, zbog razilaženja uleme i tradicionalnih predaja o tome da je "Bismillahi" jedan od ajeta "Fatihe". U daljem učenju, nakon "Fatihe", neće učiti "Bismillahi", osim po Muhammedu, u namazima u kojima se uči u sebi.(sh)

Deveti je:

- sačekivanje “mesbuka” (onaj ko je zakasnio),

a to je muktedija koji nije stigao imama ni na jednom rekjatu. On je stigao imama nakon njegovog dizanja glave sa zadnjeg ruku'a, ili na tešehhudu, ili ga je imam pretekao sa dijelom namaza, tako što ga je stigao nakon rekjata, dva ili tri.

A “el-lahik” (koji stiže) je muktedija koga prođe čitav namaz ili jedan dio, nakon stupanja za imamom u namaz, tako što ga je stigao na prvom rekjatu, pa potom izgubio abdest, otišao i obnovio ga stižući nakon što je imam već završio. On otpočinje klanjati četiri potpuno.

Ili to je muktedija koji je izgubio abdest nakon što je klanjao rekjat, dva ili tri, pa je započeo sa klanjanjem onog što je prošlo.

“El-mudrik” je muktedija koji stigne imama na početku namaza i sklanja ga zajedno sa njim.(d)

završetak imama,

ovim se ukazuje da ako bi se “mesbuk” podigao prije preselamljivanja imama i njegovog zaršetka namaza, i nadoklanjao ono što mu je prošlo, dozvoljeno mu je, mada je mustehabb da sačeka imamov završetak da ga ne bi prestao slijediti.

Znaj da “mesbuk” naklanjava početak namaza u odnosu na učenje, pa čak izgovara i “es-sena” (subhanke) i “et-te'avvuz” kad se digne da naklanja ono što mu je prošlo. Ako stigne imama na učenju koje on uči naglas, i naklanjaće, također, kraj svoga namaza u odnosu na tešehhud. Čak ako bi stigao na jedan rekjat akšama sa imamom, naklanjao bi poslije dva rekjata koje bi rastavio sjedenjem, tako da bi to bila tri sjedenja, jer kad naklanja rekjat, kao da je klanjao dva re-

kjata u pogledu tešehhuda. Učiće na obadva rekjata "Fatihu" i suru, jer ono što naklanjava kao da je početak njegovog namaza. Ukoliko bi izostavio učenje na jednom od dva rekjata, pokvariće se namaz.

Isto tako ako stigne na jedan rekjat četverorekjatnog namaza, klanjaće još jedan rekjat učeći na njemu "Fatihu" i suru, a zatim će proučiti tešehhud, pošto je to u pogledu tešehhuda kao da je klanjao dva rekjata, zatim će klanjati još jedan rekjat učeći "Fatihu" i suru, jer je ono što naklanjava početak njegova namaza u pogledu učenja, a neće učiti tešehhud jer ono što naklanjava je kraj namaza u pogledu tešehhuda, a na trećem bira između učenja i ostavljanja. Vrednije je da uči.

"El-mesbuk" je isti kao pojedinac po tome što on uči i kvari ono što naklanjava, ako izostavi učenje, a ne kvari zbog ravnanja sa ženom u saffu. Pokvari se naklanjanje ako izostavi učenje. Dužan je učiniti sehvi-sedždu kod greške u onome što naklanjava, a fard mu prelazi u četverorekjatni nijjetom boravka. Sve su to odredbe vezane za pojedinca.

On je i kao muktedija u pogledu toga da nije dozvoljeno klanjati za njim, ako ga imam odredi za svoga nasljednika kad izgubi abdest, iako je on podoban za to, pošto je oglasio hurmet namaza i onda ga raskida početnim tekbirom. Znači, ako donese tekbir nijeteći početak svog namaza pa ga prekine, postaje ponovo početnik koji je prekinuo. Dužan je učiniti sehvi-sedždu, zbog imamove greške, što opet znači, ako ustane na naklanjanje, kao što je pomenuto, a imam ima sehvi-sedždu onda ima obavezu da se povrati i učini sedždu sa njim, a ako se ne vrati, dužan je da učini sedždu na kraju svoga namaza. On donosi i tekbiri tešrik, a sve su to propisi koji se odnose na muktediju.

A "el-lahik" kao da je iza imama, čak mu se ne mijenja fard nijetom boravka, ne uči, niti čini sehvi-sedždu za ono što je imam ostavio greškom, i kvari ono što naklanjava paralelno sa ženskom u saffu, kao što kvari njegova spoznaja greške imama u pogledu kible.

Peto poglavlje Objašnjenje namaskih mubaha

Ima ih jedanaest. Općih ima osam.

Prvi je:

- gledanje zadnjim krajičkom oka.

"El-muehhir" (zadnji) dio oka ima lingvistički oblik "el-mu'emmin", to je ono što dolazi poslije sljepoočnice, a prednji dio je onaj koji slijedi nos, bez okretanja glave, jer je Poslanik a.s. gledao i primjećivao ashabe, u namazu, zadnjim krajičkom očiju.

Drugi je:

- poravnati mjesto sedžde, jednom,

prevrćući kamenčice i slično, pošto je Ebū Zerr pitalo najboljeg čovjeka u ljudskom rodu (Muhammeda a.s.) o prevrtanju kamena pa mu je odgovorio: "Ebū Zerre, jednom ili ostavi."(sh)

ili dvaput,

samo, bojeći se pretjeranih, (makar i) opravdanih radnji, kao u slučaju kad se ne može učiniti sedžda.

Treći je:

- ubijanje zmije, uopće,

po hadisu Ebu Hurejre, Allah bio zadovoljan s njim, Poslanik a.s. je naredio ubijanje "dvoje crnih" na namazu, zmije i škorpiona (akrepa).

Rečeno je da se ovo odnosi na situaciju kad se to

može uraditi jednim udarcem. Međutim, ukoliko bi trebalo više udaraca, pokvario bi se (namaz), jer je tu više radnji i pokreta. Međutim, vjerovatnije je da je obadvoje isto u pogledu dozvole, jer je to posao koji je dozvoljen onome koji je na namazu. Zato je rekao **uopće**, tj. u bilo kojoj situaciji bez obzira bojao se njenog ujeda ili bio siguran od toga.

čak i ako bude prinuđen čitavom postupku,

jer je to olakšica, kao što je hodanje bez abdesta i vađenje vode iz bunara, ako mu se desio gubitak abdesta u namazu.(d)

Četvrti je:

- držanje u ustima (novčića) dirhema ili dinara, ali tako da mu ne smeta učenju.

Peti je:

- držanje u ruci onoga što mu ne smeta oslanjanju, na koljena, prilikom ruku'a.

Šesti je:

- učenje Kur'ana na više kiraeta,

da se upotrijebe dva-tri ili više načina učenja. Isto tako je dozvoljeno i više redoslijednih sura na jednom rekjatu.

Prenosi El-Hasen od Ebu Hanife, Allah mu se smilovalo, da je rekao: "Ne volim da se uče dvije sure poslije "Fatihe" na propisanim fard namazima, pa kad bi proučio suru, koja mu se učinila kratkom, zatim drugu, da oduži učenje (kiraet), taj postupak ja ne volim. Da ode na ruku', to je bolje, a ako bi je proučio, to nije pokuđeno (mekruh).(h)

Sedmi je:

- razvezati, zategnuti odjeću kako se ne bi lijepila uz tijelo,

na ruku'u, odnosno, ako bi se to obavljalo sa malo rada i pokreta.

Osmi je:

- **učenje kraja sure na rekjatu,**

i učenje kraja

druge

sure na

drugom

rekjatu po

ispravnom

mišljenju, jer je rečeno da je to mekruh. Međutim, ispravno je da nije mekruh.

Posebna su namaska mubaha

tri:

Prvi je:

- **ponavljanje iste sure na**

jednom

rekjatu, kada se radi o nafili (dobrovoljnem namazu),

a ne propisanom (fardu).

Drugi je:

- **oslanjati se na zid ili stub u dobrovoljnem namazu, pa makar i bez opravdanja (uzura).**

Treći je:

- **da imam baci pogled,**

odnosno da pogleda krajčkom oka,

na one koji su iza njega kod sumnje

u broj rekjata koje je klanjao; da bi ustao ako ustanе, tj., onaj iza njega, i sl., kao da preselami ili sjedne, ako taj sjedne.

Šesto poglavje

Objašnjenje namaskih harama⁷⁶ (zabrana)

Ima ih četrnaest općenito,

harami se ne odnose samo na neke klanjače, ili samo na neke namaze

Prvi je:

- **učenje "et-tesmije" (Bismillahi) naglas,**
na svim rekjatima, i za imama i pojedinca, za razliku od Šafije, kao što je ranije navedeno.

Drugi je:

- **učenje "amin" naglas,**
takoder.

Treći je:

- **okretanje desno i lijevo, okretanjem lica djelomično,**

jer kad bi okrenuo čitavo lice, bio bi mu pokvaren namaz. Isto tako okretanje prsa, na način da kibla potpuno prestane biti ispred.(d)

Četvrti je:

- **gledati u nebesa,**
jer je to zabranjeno.

Peti je:

- **oslanjanje na stub, ruku ili sl., bez potrebe.**

Šesti je:

- **stavljanje ruku na nepropisano mjesto,**
u njihovom podizanju kod izgovaranja tekbira.

---

⁷⁶) Ovdje je autor kontradiktoran u pogledu kvalifikacije ovih djela. U naslovu ih tretira haramima a na završetku poglavlja mekruhim. Neka od njih se ne pominju u klasičnim mezhepskim djelima čak ni kao mekruhi.

Sedmi je:

- **dizanje prsta sa tla, na ruku'u i sedždi,**

Osmi je:

- **sjedenja kod tešehhuda na petama,**

Deveti je:

- **bespotrebni pokreti,**

odnosno, (besposlica) igranje tijelom ili odjećom, zato što je to zabranjeno van namaza, pa kako je tek, onda, u namazu.

manje od tri puta,

pošto tri puta kvari namaz, kod onih koji kažu da je to previše pokreta (u namazu).

Deseti je:

- **pokazivati kažiprstom kao što rade "ehlul-hadis"**
(sljedbenici hadisa),

odnosno, sljedbenici Šafije, jer mnogi šejhovi (učenjaci našeg mezheba) smatraju da se ne pokazuje prstom.⁷⁷ U "Menijjetul-mufti" to je okarakterisano kao pokuđeno. Ebu Jusuf pominje u "El-Emali" da se podvije mali i domali prst, a srednji se sa palcem stavi u krug pokazujući sa kažiprstom na tešehhudu, kod dva šehadeta. Muhammed pominje da je Poslanik a.s. (tako) pokazivao. I mi činimo kako je Poslanik a.s. činio. Rekao je da je to mišljenje i Ebu Hanife.(sh)

Jedanaesti je:

---

77) Ovo je u kontradiktornosti sa predanjem koje bilježe Ahmed, Nesajja,Ebu Davud, Ibn Madždže, Ibni Huzejme i Bejhekija a u kome stoji o načinu Poslanikovog a.s.klanjanja na sjedenju: "...zatim je podigao prst, pa sam video kako ga pokreće, doveći njime." Bejhekija komentariše da se ovdje možda misli samo na pokazivanje prstom, bez njegovog pokretanja, usklađujući tako ovo predanje sa drugim u kome se kaže: "...pokazujući sa kažiprstom ne pokrećući ga..."

- selam samo na jednu stranu.

Dvanaesti je:

-kunut, osim na vitrama,

za razliku od Šafije.

Trinaesti je:

- dodavanje u tekbirima,

tako što bi rekao: "Allahu ekberu kebira", "Allahu ekberu, ve e'azemu, ve e'ala, ve ekremu" i sl.

i na pohvalu "sena"

tako što bi rekao: "Subhanekellahume, ja Rahman, ja Rahim, ve bihamdike..", i sl.

na tesbihu,

pa da kaže: "Rabbijel-'azim, el-kerim, er-rahim", taker, "subhane rabbijel-e'la, el-vehhab" i sl. na ruku i sedždi.

I na tešehhud došao sunnetom, da kaže npr.: "et-te-hijjatu-z-zakijjatu-namijjatu" i sl.

Četrnaesti je:

- ostaviti važib, odnosno što je navedeno, od vadžiba,
namjerno bez opravdanja.

u "El-Muhitu" spomenuti su harami u poglavljju me-kruha.

U ovome je naznaka da se pod haramima misli na mekruhut-tahrim.

On ih pominje kao harame, da bi pojačano upozorio na njih i skrenuo pažnju, tako da nije ispravno ono što pominju neki, da ono što je pomenuto u knjizi o namazu od mekruha, to su "tenzihijje" (lakši), a ono što je pomenuto u knjizi o zabranjenom (haram) i dozvoljenom (halal), da su to "tahrimijje" (haramu bliži, teže kategorije).

Sedmo poglavlje

Namaski mekruhi

U objašnjavanju

mekruha,

misli na ono što je naspram pomenutih harama u namazu,

a ima ih pedeset i devet. Općih ima četrdeset i dva.

Prvi je:

- ponavljanje tekbira.

Drugi je:

- brojanje na ruke

ajeta, a to je množina od ajet, čije brojanje nije pokuđeno ako bi se izvodilo srcem, a također, i rukom izvan namaza.(d)

i slično tome,

kao što su sure i tesbih zbog postojanja zabrane, a rečeno je da je pokuđeno brojanje na prste i izvan namaza, također, zbog riječi Ibn Mes'uda: "Činiš tesbih (slavljenje Allaha dž.š.) i to brojiš, i činiš grijeh, a ne brojiš ga."(h)

Treći je:

- et-tehassur,

Zbog zabrane toga. To je stavljanje ruku na bok. Neki su rekli da je to oslanjanje na štap.

zato što je to način ponašanja tirana, diktatora.

U ovome imamo, također, da je vezivanje ruke sunnet pa je mekruh to ostaviti stavljanjem ruke na bok, ili na neko drugo mjesto.(sh)

Četvrti je:

- nakašljavanje bez opravdanog razloga,

odnosno bez potrebe, pa makar bezglasno, jer kad bi bilo sa glasovima, onda se kvari namaz. Međutim, ako bi bio prisiljen zbog toga što mu se nakupila pljuvačka u grlu, ne bi se kvario namaz, kao u slučaju kihanja. Ono ne prekida (ne kvari) namaz, makar se čuo glas, pošto je na to (prirodno) prisiljen.(d)

Također, ako ne može učiti osim sa kašljanjem, jer je to opravdan razlog. Najispravnije (mišljenje) je da iskašljavanje, radi uštimavanja učenja, ne kvari namaz.

Rečeno je, ako se radi uljepšavanja učenja pojave glasovi kao "edž" sa fethom ili dammom, kvari se po Ebu Hanifi, Allah mu se smilovao. a ne kvari se po Ebu Jusufu, što je odabir većine. (h)

Peti je:

- useknjivanje (hrakanje),

U rječniku stoji: "Kaže se: ,tenehhame' kada izbacuje nešto iz svojih prsa ili nosa." U "El-Kunji" se kaže da je mekruh onome ko bude klanjao u pustinji, hrakati desno ili lijevo. Bolje je kod hrakanja činiti to na lijevu stranu.

Šesti je:

- puhanje koje se ne čuje.

U rječniku stoji: ",Nefeha bifemihî" (puhnuo je svojim ustima) kada iz usta izade vjetar i usnama oponaša prdež.

Sedmi je:

- držanje novčića (dirhema) i sl. u ustima,

kao što su dinari koji

ne smetaju učenju,

odnosno, ako ne ometaju ispravno učenje, nego sunnate učenja. Ako ne sprečavaju ni sunnete, onda, nije ni mekruh, nego je to dozvoljeno, kao što smo naveli u dozvoljenim (mubah) stvarima.

Osmi je:

- **dizanje glave,**

pošto to sprečava poniznost.

Deveti je:

- **progutati ono što je bilo između zuba, makar to bilo malo,**

manje od zrna leblebije, ili kao što je njegovo zrno.

Po najispravnijem mišljenju,(h) to neće pokvariti namaz jer je u sastavu pljuvačke.

Zbog toga se time ne kvari ni post. Ali ako bi to bilo veće od zrna leblebije, to bi pokvarilo namaz, kao što se navodi u "En-Nihaje".(d)

Deseti je:

- **ostaviti neki od sunneta,**

namjerno, a koji su spomenuti prije.

Jedanaesti je:

- **dovršavanje učenja na ruku'u,**

jer to nije mjesto za to.

Dvanaesti je:

- **da se uče zikrovi,**

koji su sunnet na namaskim ruknovima

u prelazima

od rukna do rukna.

Trinaesti je:

- **stavljanje ruku prije koljena na tle, kod sedžde, bez opravdanja.**

Četrnaesti je:

- **njihovo dizanje poslije koljena, također,**

tj.. bez opravdanja.

Petnaesti je:

- **"el-ik'au",**

zabranjen oblik sjedenja, kao što je da sjedne na stražnjicu, ispravi koljena i stavi ruke na tle. To, uisti-

nu liči na pasje sjedenje. U ovome imamo da je, također, pružanje lijeve noge na sjedenju i podavljivanje desne, sunnet za muškarce, a "et-teverruk" za žene, tako da je to pokuđeno ostaviti.

Šesnaesti je:

- **pokrivanje usta u situaciji kada zijevanje nadvlada**, odnosno, njihovo pokrivanje bez potrebe.

Sedamnaesti je:

- **zatvaranje očiju**,

zbog zabrane toga.

Osamnaesti je:

- **prevrtanje kamenčića**,

zbog zabrane toga, također,

osim da se ne može obaviti sedžda. Tada se to može uraditi sa dva pokreta,

jer je to opravdan razlog.

Devetnaesti je:

- **brisati čelo od prašine i znoja, prije nego se završi namaz**,

jer je to također, zabranjen.

Dvadeseti je:

- **sabrati odjeću**,

odnosno staviti je ispred sebe kada hoćeći na sedždu, jer je to vrsta oholosti.(d)

Dvadeset i prvi je:

- **ognutti je**,

odnosno, nabaciti odjeću na način da je stavi na glavu ili ramena, puštajući rukave sa strana, jer je to poнашање "ehlul-kitabija".(d) Time se slaže ono što je u "El-Haniji", "El-Mebsutu" i "El-Hulasi" o stavljanju ogrtača na pleća bez stavljanja ruku u rukave.(sh)

Dvadeset i drugi je:

- zijevanje,

jer je to od lijenosti i dosade, pa kada se ne može odoliti zijevanju, treba ga sputavati stišćući zube koliko može, a ako se potreba pojača, onda će staviti ruku ili rukav na usta.

Dvadeset i treći je:

- protezanje,

a to je pružanje koje je, također, vid lijenosti.

Dvadeset i četvrti je:

- pucketanje (kršenje) prsta,

jer je to zabranjeno. A to je potisnuti prste i opružiti tako da zapucketaju.(sh)

Dvadeset i peti je:

- odmarati se premještanjem s noge na nogu

na stojanju i sjedenju, jer to narušava skrušenost.

Dvadeset i šesti je:

- širenje prsta, osim na ruku'u.

Dvadeset i sedmi je:

- brzo učenje,

u kome se gubi pravilno učenje po tertilu.

Dvadeset i osmi je:

- ne izravnati nivo glave sa leđima, na ruku'u,

tako da je podigne iznad ili spusti ispod nivoa leđa.

Dvadeset i deveti je:

- prolazak tri (saffa) pa naviše, bez opravdanja.

Pominje se u "El-Fetava" od Muhammeda b. Seleme da prolazak jednog saffa ne kvari namaz, a ako se prođe više od toga, pokvari se namaz.(j)

pa makar zastao poslije svakog koraka.

Kažu neki, da ako pode korak, pa stane, zatim učini još jedan, neće se pokvariti namaz. A ako odjednom učini dva koraka, namaz će biti pokvaren.

Trideseti je:

- **naginjanje desno-lijevo.**

Trideset i prvi je:

- **ubiti vašku sa manje od tri pokreta.**

Trideset i drugi je:

- **skloniti je, također,**

odnosno skloniti je, pokopati je sa manje od tri pokreta.

Trideset i treći je:

- **izbacivanje pljuvačke.**

Trideset i četvrti je:

- **izuvanje mestve sa malo pokreta.**

Trideset i peti je:

- **mirisati miris.**

Trideset i šesti je:

- **rashlađivati se, a to je proizvoditi vjetar odjećom ili lepezom,**

a to je alatkica kojom se pokreće zrak,

i sa manje od tri pokreta,

a jasno je to, i nema tajne zbog čega.

Trideset i sedmi je:

- **određivanje sure,**

osim "Fatihe", koja je određena za učenje, na svim namazima i tu nema pokušenosti.

za određeni namaz,

kao da uči (stalno) suru "Es-Sedžde" i "El-Insan" na sabahu a "El-Džumu'a" i "El-Munafikun" na džumi. Pokušeno je zato, što u tome ima napuštanje i ostavljanje ostalog Kur'ana,(d)

tako da ne uči ništa drugo.

Et-Tahavi navodi da se ovo odnosi na situaciju kada vjeruje da se dati namazi mogu samo time klanjati.

Međutim, ako to ne smatra, ali se njih drže zato što su mu one lakše, i što za njih ima više sevapa, onda nije mekruh. (h)

Trideset i osmi je:

- sastaviti dvije sure ostavljajući jednu,
a rečeno je i dvije, također,
između njih dvije na
jednom
rekjatu.

Rečeno je i na dva rekjata, također.

Trideset i deveti je:

- prelazak sa ajeta jedne sure na ajet druge,
sure, ili na ajet iste sure između kojih su drugi ajeti,(s)
ili su između njih sure.

Četrdeseti je:

- proučiti zadnju suru prije,
a rečeno je i ajeta,
također, potonjem prije prednjeg,

kao kada bi proučio “El-Kjafirun” na prvom rekjatu, a na drugom započeo sa “El-Kevser”. Ako bi se sjetio na početku, prekinuće i započeti sa “En-Nas”, a rečeno je da će dovršiti “El-Kevser”.

Takođe, ako bi proučio na prvom rekjatu “El-Kjafirun”, a zatim započeo sa “El-Fil”, pa se onda sjetio. (d) Sve ovo je mekruh, ako se desi namjerno, a ako se desi nenamjerno, onda nije ni mekruh.

Ako prouči na prvam rekjatu “En-Nas”, ponoviće je, jer je ponavljanje blaže od neučenja po redoslijedu.(h)

Ako na prvom rekjatu prouči zajedno “El-Mu’avvize-tejni” (“El-Felek” i “En-Nas”), neki su rekli da na drugom uči “Fatihu” i nešto iz “El-Bekare”.(t) Drugi kažu da se na drugom rekjatu povrati i prouči “En-Nas”. Ta-

ko stoji u "El-Hanijji". Kada bi proučio na svim rekjatima po dio sure, neki kažu da je mekruh, a neki da nije, što je i ispravno.(d) Sve ovo u nafilama nije mekruh.(s)

pa makar na dva rekjata,

isto tako je i sa ponavljanjem sure, mekruh je na fardovima, a ne u nafilama.(d)

Četrdeset i prvi je:

- "et-tesmije"

na početku svake sure, na svakom rekjatu, osim po mišljenju Muhammeda, u namazima gdje se uči u sebi.(sh)

Četrdeset i drugi je:

držanje djeteta bez potrebe,

jer je u tome srčana zaokupljenost, međutim, ako ima razlog kao što je bojazan zbog ugroženosti djeteta i sl., onda nije mekruh.

Posebnih ima sedamnaest

Prvi je:

**- sačekivanje od strane imama, onoga čiji topot ho-
da čuje,**

tj., zvuk topota obuće u dolasku na namaz.

Drugi je:

**- oduživanje drugog rekjata više od prvog, kod fard
namaza**

i to u pogledu ajeta ako su približni po dužini i kratkoći, ili u pogledu riječi i glasova (harfova), ako se razlikuju.

Pokuđeno je (mekruh) da se načini razlika s tri ajeta, ili više, a ako je ajet-dva onda nije mekruh, jer je Poslanik a.s. proučio na akšamu "El-Mu'avizetejni", a druga je duža od prve.(d)

Rečeno je, da ako bi proučio na prvom rekјatu akšama "El'Asr" a na drugom "El-Humeze", to bi bilo mekruh, pošto prva sura ima tri ajeta, a druga devet, a velika razlika je mekruh. Rečeno je i da nije mekruh.(h)

Što se tiče oduljivanja prvoga rekјata na sabahu u odnosu na drugi, to je sunnet po konsenzusu, kako bi džemati mogle stići u džemat i klanjati sbahski sunnet, pošto je to vrijeme spavanja, za razliku od ostalih namaza,

gdje treba

napraviti razliku između njih za trećinu ili dvije, odnosno, učiti dvije trećine na prvom a trećinu na drugom rekјatu. Ovo je mustehabb. A što se tiče šerijatske odredbe, ova razlika, makar bila velika, ne smeta, zbog predanja koje ima po tom pitanju. Oduljivanje drugog rekјata više nego prvog, mekruh je po konsenzusu.(d)

Treći je:

- zastajanje

razmišljajući

na ajetima "milosti i kazne", za imama i muktediju, uopće,

odnosno na fardovima i drugim namazima,

i za pojedinca na fardovima, samo, ne na drugim namazima.

Četvrti je:

- sedžda na rubove ahmedije (saruk, turban, čalma),

odnosno, na njene namotaje, a također, na višak od odjeće, kao rukav ili skut. Kod Šafije nije dozvoljeno da se sedžda obavi na ahmediji, iako klanjač čelom dotakne tlo, a bez (doticanja čelom) nije dozvoljeno po konsensusu.⁷⁸

---

78) Vidi: dr. Vehbe Ez-Zuhajli, *El-Fikhulislami ve edilletuh*: 1,785. Također, mekruh je omotavati ahmediju oko glave, a ostaviti sredinu otkrivenu.

U tumačenju "vidždanul-hadžm" (količina prostora), rekli su: "...iako naglašeno spušta glavu, toliko da ne može više, ipak nije dozvoljeno činiti sedždu na iščušljani pamuk, smokve, kukuruz, osim da dotakne tle.(d) Razumije se iz obrazloženja naših učenjaka da je Vjerovjesnik a.s. činio sedždu na rubovima svoga turbana, tako da to nije mekruh, jer u tekstu je dokaz o ponavljanju i činjenju toga više puta.(sh)

Također, mekruh je zadovoljiti se samo sa sedždom nosa bez opravdanog razloga, po Ebu Hanifi, da mu se Allah smiluje, za razliku od čela, jer sedžda samo na čelo, pa i bez opravdanog razloga, po Ebu Hanifi nije pokuđena, nego je dozvoljena. Tako se prenosi u "El-Bedai'u" i u "Et-Tuhfi".(d)

Peti je:

- **priljepljivanje stomaka za stegna, kod muškarca,**
a ne kod žena kao što je ranije navedeno.

Šesti je:

- **pružanje nadlaktica također,**
po tlu prilikom sedžde.

Sedmi je:

- **skidanje košulje ili kape, ili njihovo oblačenje sa malo pokreta,**

ne sa puno.

Osmi je:

- **oduživanje namaza od strane imama, tako da to bude teško džematlijama,**

a što potvrđuju riječi Poslanika a.s.: "Ko klanja kao imam ljudima, neka im klanja po mjeri najslabijih, jer među njima ima bolesnih, starih, i onih koji imaju određenu potrebu."(d)

Deveti je:

- brzo klanjati,

tako da to dovede do izostavljanja namaskih sunneta, zbog njihove žurbe.

Deseti je:

- prisiljavanje muktedija od strane imama

da ga podsjećaju na slijedeći ajet

kada prouči ajet koji je dovoljan za ispravnost namaza,

kao npr. kad potpuno prouči jedan dugački ili kratki ajet (pa se ne sjeća slijedećeg), po njemu ⁷⁹, a po njima dvojici ⁸⁰, jedan dugi ili tri kratka, tako da imam ne treba da ih na to prisiljava, nego će ići na ruku' kad prouči onoliko koliko je fard, a ako ne to, onda, preći će na drugi ajet (kojega se sam sjeti).(d)

Jedanaesti je:

- učenje naglas u dnevnim nafilama.

Dvanaesti je:

- imamovo učenje ajeta sedžde na namazima gdje se uči u sebi, zbog bojazni pometnje kod džematlja,

ako bi učinio sedždu odmah, osim ako je na kraju sure, jer se ona tada može izvršiti nijetom na ruku'u, neposredno iza učenja njenog ajeta, kao što smo naveli u objašnjenu o njoj (sedždetus-sehvi).

Trinaesti je: ⁸¹

ponavljanja ajeta iz radosti ili tuge na fardovima, bez nekog drugog opravdanja, što nije slučaj sa sunnetima i nafilama, općenito, bilo da se radi o tuzi, radosti, ili bez nekog drugog opravdanja.

---

79) Ebu Hanife.

80) Ebu Jusuf i Muhammed.

81) Odavde je prepisivač naglašavao samo redne brojeve ne označavajući originalni tekst koji se komentariše.

Četrnaesti je:

ponavljanje sure na jednom rekјatu, a rečeno je, ako bi proučio na prvom rekјatu, a zatim je ponovio na drugom, mekruh je, također, kod fardova, ali ne i u nafilama, kao što je već navedeno.

Petnaesti je:

muškarcima klanjati namaz zavrnutih rukava do laktova, zbog izraza nepoštivanja u tom činu.

Šesnaesti je:

da muktedija kaže kod "tergiba", tj. kod imamovog učenja ajeta stimulacije ili zastrašivanja: "sadekallahu ve belega resulullah" (istinu je rekao Allah, a Njegov Poslanik je dostavio), zbog toga što time krši obavezu slušanja koja mu je dužnost. Dalek i bliz (od imama) su isti u pogledu obaveze slušanja i šutnje.

Sedamnaesti je:

oslanjanje na zid ili stub, bez opravdanog razloga, u namazima koji nisu nafile, zbog obaveze povećanja poštovanja prema fard namazima i sl. Ovo je sve što je pomenuo autor, da mu se Allah smiluje, od namaskih mekruha u ovom sažetku.

A što se tiče mekruha koji u njemu nisu pomenuti, od kojih je neke spomenuo u drugim knjigama, i koje su neki drugi pomenuli (u svojim knjigama) ima ih devet. Opcih je sedam.

Prvi je:

sjesti podvijenih i prekrštenih nogu bez opravdanog razloga, jer je u tome ostavljanje sunneta sjedenja na tešehhudu. Međutim, ako bi to bilo zbog opravdanog razloga, ne bi bio mekruh.

Drugi je:

klanjati sa slikom na odjeći, ili pred sobom, ili da bude nasuprot, ili na krovu, ili obješena u kući, po ha-

disu Džibrila a.s.: "Mi ne ulazimo u kuću u kojoj ima pas ili slika."

Što se tiče slike na odjeći, to je zbog toga što to podsjeća na nosača idola, a ako je slika ispred ili iznad glave klanjača, time je pokuđenost veća, potom, ako je s desne, pa onda s lijeve strane.(d)

Ako slika bude iza, ili ispod nogu, onda namaz neće biti pokuđen (mekruh), ali to što je u kući, uopće, mekruh je. To je naveo El-'Itabi u komentaru "Džami'us-sagira", osim ako je izuzetno mala tako da je onaj koji je gleda ne vidi, ili ako je pobrisane glave, onda nije mekruh, pošto kao takva nije, inače, objekat obožavanja. Iz ovoga se da razumjeti da kip onoga što nema dušu, nije mekruh.(sh)

Treći je:

klanjanje namaza otkrivene glave zbog lijenosti ili nebrige, ne poštujući dovoljno namaz, niti njegove granice, ne radi nipodaštavanja, jer je to vid nevjerovanja (kufura), a ako bi to bilo radi poniznosti, ne bi bilo mekruh.(sh)

Četvrti je:

namaz u pohabanoj odjeći. To je ona odjeća koja se oblači samo u kući, i ne izlazi se u njoj pred velikodostojnike. Iz ovoga se razumije, naravno, da se pokuđenost odnosi na onoga ko ima drugu odjeću.(sh)

Peti je:

klanjati a imati fiziolološku potrebu, kao što je velika ili mala nužda, ili puštanje vjetra, zbog postojanja zabrane.

Šesti je:

klanjati prema sjaju-svjetlu ili ognjištu s vatrom, zbog toga što to liči na medžusijski (vatropoklonički) način obožavanja, pošto oni obožavaju žeravu.(d)

Sedmi je:

skupiti kosu na zatiljku, odnosno pričvrstiti svoje pletenice oko glave, kao što to rade žene. Ovako stoji u "El-Mebsutu".(mh)

Posebna su dva mekruha.

Prvi je:

stajanje samo imama u (podignutom) mihrabu, jer je to oponašanje kršćana, ne i njegovo stajanje i sedžda izvan, zbog nepostojanja uzroka pokuđenosti. Također, stajanje samog njega (u dučanu) na klupi i sl., a ostalog svijeta na zemlji, ili obratno, po najispravnijem mišljenju, jer to sliči razlici dva mjesta, a to je ako nivo podignutosti ima visinu jednog hvata (stasa). Ne bi smetalo ispod toga. To je pokuđeno po Et-Tahaviji u predanju kojeg prenosi Ebu Jusuf. Rečeno je da je mekruh ako je uzdignut u visinu jednog aršina, i na to se mišljenje oslanja. Međutim, ako sa imamom ima još ljudi, onda nije mekruh, po najispravnijem mišljenju, zbog eliminisanja značenja koje dovodi do ponkuđenosti.(d)

Drugi je:

stajanje muktedije iza saffa u kome ima prazno mjesto ispred njega, a on sam stoji u saffu. A ako je sam, onda je mekruh. Ukoliko ne nade mjesto ispred sebe, tada prvo treba sebi izvući nekoga iz saffa, pa tek onda izgovoriti tekbir stupajući u namaz.(sh)

Nije pokuđen namaz naspram nekoga ko sjedi i razgovara, a rečeno je i da je mekruh. Ispravno je što smo naveli, zbog toga što se prenosi da je Poslanik a.s., kada je htio klanjati u pustinji, naredivao 'Ikrimi da sjedne ispred njega. Nije mekruh, također, klanjati naspram obješenog mushafa ili sablje, pošto se to dvoje

ne obožava, niti prema svjetiljci, pošto medžusije ne obožavaju plamen, nego žeravu, niti na cílimu sa slikama, jer je to vid omalovažavanja i obezvredivanje slike, a ne njeno veličanje, ako ne čini sedždu direktno na njoj, nego, je ona na mjestu gdje on stoji.

Osmo poglavlje Mufsidi namaza

Mufsida koji kvare namaz (u koji se stupilo), po skraćenoj verziji, ima

pet općenito,

odnosno onih koji se tiču svih muslimana i svih namaza.

Prvi je:

- progovoriti običnim ljudskim govorom, uopće,

tj., namjerno, ili nepažnjom, ili greškom, ili iz zaborava; malo ili mnogo, u snu ili na javi,(a) bio prisiljen ili ne, za razliku od Šafije po pitanju greške i zaborava.(sh)

stvarno

kao što je nazivanje selama, svjesno, i uzvraćanje na njega, općenito. Ukoliko je bilo namjerno, to se smatra odgovor na selam uopće, nije zikr, nego govor i obraćanje, tako da to kvari namaz. Također, ovde spada i namjerno popravljanje greške nekog drugog klanjača, osim svoga imama, zatim kad muktedija ispravlja drugog muktediju ili neklanjača pojedinca, imama i pojedinca ili bilo koju osobu. U svim ovim slučajevima to kvari namaz, osim ako je imao namjeru učenja, a ne popravljanja greške nekoga. Ispravljanje svoga imama ne kvari namaz na osnovu "istihsana".

Rečeno je, namaz bio bi pokvaren ako se prouči (u ispravljanju) toliko da bi to bilo dovoljno za namaz, pošto za to nema potrebe.

Također, rečeno je, ako bi klanjač prešao na drugi ajet počinjući ga učiti, namaz bi bio pokvaren i klanjaču i imamu ako bi to prihvatio, jer za tim ne postoji potreba.

Također, i učenje iz mushafa (gledajući) jer uzima iz njega što sliči uzimanju od druge osobe.(d)

I rekao je (Imam) da ne kvari, nego je mekruh.

Šafija pobija da je to mekruh ⁸²(sh), isto kao i "et-te-smije" onoga koji kihne, tj. da izgovori "jerhamukellah" pošto se to računa kao ljudski govor, jer se njime međusobno razgovara. Ako bi onaj koji kihne i onaj koji ga čudne izgovorili "elhamdulullahi", namaz ne bi bio pokvaren, jer to nije uobičajeni odgovor. Isto tako ne bi kvarilo namaz kad bi onaj koji kihne rekao samom sebi "jerhamukellah" (Allah ti se smilovao) jer je to u značenju "jerhamunillah" (Allah mi se smilovao). Ovako stoji u "Ez-Zahiriji".

Zatim, namaz kvari odgovor na neku lošu vijest sa "istirdža'om", odnosno riječima "Inna lillahi ve inna ilejhi radži'un", (Mi smo Allahovi i Njemu se vraćamo), i odgovor na neku radosnu vijest sa "el-hamdele", da kaže "elhamdu lillah" (hvalla Allahu), kao i odgovor na vijest koja začudi i zadivi sa "es-sebhale", da reče "subhanellah", ili sa "el-hejhele", da reče "la ilahe illellah".

Dozvoljeno je po svima odgovoriti sa zahvalom (takhmidom), i sl. tome od onoga što je pomenuto, ako

---

82) Zekvan, štićenik Aiše, Allah bio zadovoljan s njome, klanjao joj je kao imam uz ramazan, učeći (gledajući) iz mushafa. To predanje bilježi Malik. Ovo je šafijski mezheb. En-Nevevi kaže: "Čak i ako bi povremeno prevrtao listove mushafa, ne bi se kvario namaz..."

bude⁸³ htio oglasiti da je u namazu tim odgovorom. Međutim, oglašavanje da je u namazu nečim što nije zahvala, kvari namaz po svima.

Tako isto namaz kvari dova koja sliči ljudskom govoru, kao da kaže: "Gospodaru moj, obuci mi odijelo to i to..." ili "oženi me sa tom i tom..." i tome sl., za razliku od Šafije kao što je već pomenuto.(d)

ili pravno (statusno)

kao što je "enin" (jecanje) a to je da govori "ah" ili jaukanje "et-teevuh" a to je da kaže "uh". U "El-Kjafiju" se prenosi od Ebu Jusufa da "ah" ne kvari namaz, bilo da se izgovori zbog bola ili sjećanja na džennet ili džehenem, a tako je i sa "et-teevuhom" u (djelu) "Tatarhaniji".

Prenosi se u "Tatarhaniji" da je pitan Muhammed b. Seleme o tome, pa je rekao: "ne prekida se." U "El-Gijasiji" su rekli da se to preferira kod davanja fetve, jer je to iskušenje koje doživljava bolesnik kad se bolest pojača.

Namaz kvari "et-te'fif", a to je da se kaže "uf". Također i glasan plač zbog bola ili nevolje, ne zbog sjećanja na džennet ili džehennem, jer jecanje ("enin" i sl.) ako je zbog sjećanja na to dvoje, postaje kao da je rekao: "Gospodaru, molim Te za džennet, a utječem Ti se od džehennema." Kad bi to glasno rekao, namaz ne bi bio pokvaren. Ali ako bi jauk bio zbog bola ili nevolje, bilo bi to kao kad kaže: "Ja sam pogoden, sažalite se na mene." Kad bi to glasno rekao, namaz bi bio pokvaren. To stoji u "El-Kjafiju", kao i bespotrebno

---

83) U originalu stoji: "...ako ne bude..." što je očita greška koju sam ispravio u tekstu.

iskašljavanje sa (razgovijetnim) glasovima, (d) za razliku od Ebu Jusufa što pominje autor "El-Hulase".(sh)

Podrigivanje (el-džeša') po njima dvojici⁸⁴ prekida namaz ako bude sa glasom bez prisile, a ako bi bio prisiljen, onda ne prekida namaz.(d) Rečeno je da su isti kihanje i podrigivanje, ne kvare namaz, pa makar bili propraćeni s glasovima.

Drugi je:

- smijanje

koje čuje sam onaj koji se smije dok ga drugi ne čuje. Ovo kvari namaz, a ne abdest. Međutim, glasno smijanje (el-kahkaha), koje čuju i drugi, kvari abdest i namaz u potpunosti, ako se desi kod punoljetne osobe, nespavača. Osmijeh, koji se u biti ne čuje, ne kvari ništa.

Treći je:

- načiniti više pokreta (rada).

Razišla se naša ulema po pitanju definisanja tog rada, tako su neki rekli da se radi o aktivnosti koja se izvršava sa dvije ruke, dok su drugi rekli da je to ono što klanjač smatra da je mnogo.

Es-Serahsi kaže da je ovo najbliže mezhebu Ebu Hanife, da mu se Allah smiluje, jer je njegov način bio da prepusti odluku mišljenju onoga ko je pao u takvo iskušenje. Drugi su rekli da ko učini više od tri pokreta, njegov namaz je pokvaren. Ovo je bliže mišljenju autora. Zbog toga je on neke harame i mekruhe ograničio svojim rječima "ispod tri puta". Prenosi se od Ebu Jusufa da je rekao: "...ako bi gledao životinju, kvari se namaz, a ako bi samo prihvatio sedlo sa nje, ne kvari se."

---

84) Ebu Hanife i Muhammed.

Rekao je pravnik Ebul-Lejs: "Po ovome uzimamo."

Pitan je Ebu Selman o pokretima (u namazu) kao što je skidanje ogrtača ili oblačenje, skidanje hlača ili oblačenje, skidanje kaputa ili oblačenje, pa je rekao: "Nije pokvaren namaz u svim ovim situacijama," i naveo je primjer: "Čuo sam Ebu Jusufa da to kaže."

Jedenje i pijenje, općenito se računa kao "više pokreta", te prema tome kvare namaz. Tu nema razlike između namjere i zaborava, pošto je stanje namaza ono koje ga opominje na to.

Također, kvari se namaz džematlija ako im imam ne ostavi zamjenu kad izgubi abdest, ili pomisli da ga je izgubio pa izade iz džamije, ili ostavi saffove ako je klanjao vani (u pustinji npr.), tako, ako se desi da je mjesto imama ostalo prazno, kvari se i namaz muktedije. Tako стоји у "El-Kjafiju".

Također, kvari se namaz džematlija ako imam izade iz džamije pa potom izvana odredi ko će ga zamjeniti, jer određivanje zamjene je dozvoljeno dok ne izade iz džamije, ili dok ne napusti saffove, ako klanja vani. Dakle, ako imam izade (iz džamije) ili ostavi saffove (ako klanja vani), a nije odredio zamjenu, namaz muktedija se kvari, mada po pitanju imama imaju dva predanja.

Zatim, kvari se namaz muktedija kad bi imam odredio žensko kao zamjenika, ako bi džemat bio sastavljen od žena i muškaraca, zbog postavljanja zamjenika koji ne može predvoditi džemat, tako da je njegov namaz pokvaren, a time i namaz džematlija.

Isto tako, kvari se namaz ostajanjem u namazu, pa i bez spavanja, toliko dugo da bi se mogao obaviti namaski rukn, nakon što se izgubi abdest.(d)

bez koristi

odnosno, bez namaske koristi.

Četvrti je:

- ostaviti neki od namaskih fardova,

bili unutar samog namaza ili van njega, tako da je pokvarena njegova sedžda na nečistom mjestu po njima dvojici⁸⁵ Ovo temelje na tome da je namaz nedjeljiv; kada se pokvari dio, kvari se namaz kao cjelina, za razliku od stavljanja ruku ili koljenja. Njegov namaz je (tada) ispravan, jer se njihovo stavljanje na nečist računa kao da ta radnja nije obavljena nikako, a njeno neobavljanje ne sprečava ispravnost namaza, za razliku od lica, jer njegovo nespuštanje (na sedždu) preči ispravnost namaza.

Od Ebu Jusufa se prenosi da se u ovom slučaju kvari sedžda, ali ne i namaz, pa kada bi je obnovio na čistom mjestu, to bi bilo ispravno, jer njeno obavljanje na nečistom, kao da se nije ni obavilo.

Isto tako, kvari se namaz stajanjem na nečistom mjestu, toliko da bi se mogao izvršiti jedan rukn.

Zatim, kvari se namaz otkrivanjem stidnih dijelova tijela toliko vremena da se obavi (ili može obaviti) jedan rukn namaza, ili ako ima na sebi nečisti veličine jednog novčića (dirhema) (po Ebu Jusufu). Ali, ne kvari otkrivanje stidnih dijelova tijela ili pogodenost sa nečisti toliko dugo da se ne može obaviti jedan namaski rukn, po Muhammedu.

Ukoliko bi se otkrilo stidno mjesto, pa ga se pokrije bez oklijevanja, namaz bi bio ispravan po konsen-

---

85) Ebu Jusuf i Muhammed.

zusu⁸⁶. Jer otkrivanje⁸⁷ u kratkom vremenu kao i malo otkrivanje u dužem periodu, ne sprečava⁸⁸ ispravnost namaza. Ovdje je isti slučaj.

Ovo pomenuto kvari namaz, izostavljanjem fardova; farda čistoće mjesta prilikom sedžde i kijama na nečistom, farda pokrivanja tijela otkrivanjem, i farda čistoće tijela i odijela pogodenošću nečistocom.

Isti je slučaj sa ostavljanjem ostalih fardova,
bez isprike (opravdanja),

kao što je ostavljanje kijama na fardovima za onoga ko je zdrav, ostavljanje kiraeta za onoga ko može da uči, ostavljanje ruku'a i sedžde, za onoga ko ih može obavljati i sl.

pa makar da se desi da prođe ne njegovim izborom,
kao što je greška, i zaborav.

Peti je:

- svjesno gubljenje abdesta.

To uistinu kvari namaz ukoliko se desi prije zadnjeg sjedenja u trajanju da se može proučiti tešehhud. Dok se poslije isto tolikog posljednjeg sjedenja ne kvari,

---

86) Namaz kvari otkrivanje stidnog dijela tijela namjerno, ili otkrivanje djelovanjem vjetra i sl. u trajanju izvršenja jednog rukna; ili kod hanefija, koliko bi se moglo tri puta izgovoriti fraza "tesbihah" ako se otkrije četvrtina stidnog dijela tijela. A ako bi ga pokrio odmah, namaz ne bi bio pokvaren po šafijskom i hanbelijskom mezhebu. Međutim, kod malikija se kvari namaz samim otkrivanjem stidnog mjesta, makar ga odmah pokrio, tako da tvrdnja konsenzusa po ovom pitanju nije vjerodostojna. Vidi: dr. Vehbe Ez-Zuhajli, El-fikhul-islami ve edilletuh, 2,16.

87) Ovdje je došla riječ: (malo), viška. Nema je u drugom primjerku manuskripta, što je ispravnije, pa smo je ispustili u prijevodu.

88) Ovdje je došlo u drugom primjerku manuskripta "ne kvari, ne sprečava" što je ispravno.

zbog postojanja izlaska iz namaza tim činom, po Ebu Hanifi, da mu se Allah smiluje, i zbog nepostojanja obaveze (farda) izlaska iz namaza njegovom aktivnošću, po njima dvojici ⁸⁹, po već poznatom njihovom međusobnom razlazu.

Praktični rezultat njihovog razlaza se očituje, u poznatim pitanjima koja se zovu “el-isna’āšerije” (dvanaest mes’ela) od kojih je prva:

Kada onaj koji je sa tejemmom vidi vodu, nakon što sjede toliko da bi se mogao proučiti tešehhud prije selama.

Druga je:

Ako je potirao po mestvama pa se završilo vrijeme mesha.

Treća je:

Ako je izuo mestve sa malo pokreta.

Četvrta je:

Ako je bio nepismen, pa naučio suru.

Peta je:

Ako je bio go, pa našao odjeću.

Šesta je:

Ako je klanjao (samo) naklonom, pa postao u stanju da klanja sa ruku’om i sedždama.

Sedma je:

Ako se sjeti da ima propušten namaz prije ovoga, a bude od onih koji su obavezni naklanjavati po redoslijedu (sahibut-tertib).

Osma je:

Ako izgubi abdest imam karija, koji je obvezan učiti, pa odredi zamjenika koji je nepismen (ne zna učiti).

---

89) Ebu Jusuf i Muhammed.

Deveto je:

Ako izade sunce u toku klanjanja sabaha.

Deseta je:

Ako se uđe u ikindijsko vrijeme sa džumom.

Jedanaesta je:

Ako je potirao po zavoju (gipsu), pa prestalo vrijeme potiranja ozdravljenjem.

Dvanaesta je:

Ako bude "sahibu 'uzur" (onaj koji ima opravdanje), pa prestane taj uzur (opravdanje).

U svim ovim primjerima kod Ebu Hanife, da mu se Allah smiluje, pokvaren je namaz, dok je kod ostale dvojice potpun. Ovako se pominje u komentaru "Uvoda" Ebul-Lejsa, da mu se Allah smiluje. Zatim je autor kao ponovljeni podstrek učenicima rekao:

Izveo sam ove propise

koji su spomenuti u ovom vrijednom tekstu (originalu) i lijepom sažetku

uz pomoć Allahovu, Vladara,

znanog, iz knjiga (izvora) "El-Muhit", "El-Fetava el-Hanijje" i -"El-Fetava el-kebir"

i (knjiga) "El-Hidaje", "Mizanul-usul" i "El-Lubab", a Allah najbolje zna šta je pravilno.

Ovo je ono što smo našli na kraju većine vrijednih primjeraka ovog rukopisa.

I na (koncu) kažem: kod Njega je znanje Knjige i Njemu se vraća. Ovo je posljednje čemu me uputio Upučivač, od komentara sažetka o namazu učitelja moga učitelja, da im Allah natopi (džennetskim napicima) i uljepša prebivališta. A ako je u ovom sažetku došlo do greške i nedostatka u pisanju mes'ela, prenošenju i komentaru, molim da mi oprosti Vlasnik uzvišenosti i časti.

I neka mi ne zamjere plemeniti (čitaoci) koji to budu čitali, jer mi je opravdanje u nedaćama koje su me pogodile.

Sva zahvala pripada Allahu dž.š. na onome čime me stimulisao na upotpunjavanje, i milošću Svojom doveo do kraja ovog djela. Ono je završeno u zadnjoj trećini rebiul-evvela 998. h. godine.

Molim Allaha dž.š. da nam oprosti, i našim roditeljima, našim učiteljima, kao i svim muminima i mumin-kama. Neka je sva hvala Allahu, Gospodaru Zemlje i Nebesa.

I neka je salavat na Njegovog poslanika Muhammeda, koji je pomognut čudima (mu'džizama), na njegovu porodicu i drugove, koji su vjerovali i činili dobra djela.

Prepis napravio skromni učitelj Husejin u svojoj kasiabi Gornji Vakuf (Vakf Bala), Uskoplje, godine 1111.h.